

**CAHİT UÇUK'UN MASAL KİTAPLARINDA TEMEL DEĞERLERİN
TÜRKÇE EĞİTİMİNE KATKISI**

Fethullah Cihan ALAGÖZ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali PULAT

UŞAK

Haziran, 2012

**CAHİT UÇUK'UN MASAL KİTAPLARINDA TEMEL DEĞERLERİN
TÜRKÇE EĞİTİMİNE KATKISI**

Fethullah Cihan ALAGÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali PULAT

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran, 2012

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

CAHİT UÇUK'UN MASAL KİTAPLARINDA TEMEL DEĞERLERİN TÜRKÇE EĞİTİMİNE KATKISI

Fethullah Cihan ALAGÖZ

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2012

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali Pulat

Çocuk eğitimi, kültürün en önemli yapı taşlarından, dilin kazanımı ve eğitimi ile başlar. Dil insanlar arasındaki iletişimi ve bireyin toplumla bütünleşip kendini ifade edebilmesini sağlayan; dününü hatırlatan, bugününü yaşatan, yarımına hazırlayan en önemli araçtır. Bu aracın doğru öğrenilebilmesi de etkili bir edebi alt yapı, eğitim ve ana dil öğretimiyle sağlanabilir. Burada da Türkçenin önemi ortaya çıkar. Türkiye’de ana dil öğretimi sorumluluğu Türkçe öğretimindedir.

Türkçe eğitimi ve öğretimi sürecinde, toplumun duyuş, düşünüş ve estetik zevkini yansıtan edebî metinlerin ayrı bir yeri vardır. Bunlar içerisinde özellikle çocuk açısından önem arz eden masallara da yer verilmelidir. Türkçe öğretiminde bu becerilerin kazandırılması sürecinde ahlaki, sosyal, dini, estetiksel, millî ve evrensel değerlere de yer verilmesi gerektiği hazırlanan programlarda belirtildiği ve bilindiğinden, bu değer kazanımı da metinler aracılığıyla sağlanmalıdır.

Bu araştırmada, öncelikle Cahit Uçuk’un 15 masal kitabı taranmıştır. Daha sonra Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (6, 7. Sınıflar)’nda yer alan 20 değer içerisinden 10’ u seçilmiştir. Bu seçim, Türkçe dersi öğretim programında değerler ile ilgili kazanımlar olmadığı ve dersler arası etkileşim olduğu için yapılmıştır. Seçilen bu 10 değere, bizim tarafımızdan, birçok araştırmacının değerler ile ilgili oluşturduğu sınıflandırmalar içerisinden seçilen iki yeni değer de eklenmiştir. Böylece masallardaki değer unsurlarını sınıflandırılmış ve bunların Türkçe

öğretimindeki önemi ortaya konmuştur.Yapılan değerlendirmeler neticesinde, incelenen 15 masal kitabında toplam 589 değer bulunmuştur. Bunlar arasında en çok dini değere yer verilmiştir.

Masalların Türkçeye katkısını belirleme konusunda; Cahit Uçuk' un masal kitaplarında, deyimler, ikilemeler, yansıma sözcükler, kalıp sözcükler ve atasözleri, özellikleri ve katkıları yönüyle incelenmiş ve Türkçe eğitimine katkısı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla masallardaki sözcüklerin sıklıkları araştırılıp ortaya çıkarılmış, toplam ve farklı sözcük sayısı tespit edilmiştir.

Ana dili eğitimini ve Türkçe eğitimi kazanımları göz önünde bulundurulduğunda, bir kültür ögesi olan dilin ve değerlerin bir bütün olarak çocuk eğitimindeki yeri aşikârdır.

Anahtar Kelimeler: Cahit Uçuk'un Masalları, Değer Eğitimi, Türkçe Eğitimi

ABSTRACT

THE CONTRIBUTION OF THE MAIN VALUES FOR TURKISH LANGUAGE TEACHING IN THE TALES BY CAHIT UÇUK

Fethullah Cihan ALAGÖZ

Department of Turkish Language

Uşak University the Institute of Social Sciences, June 2012

Advisor: Asst. Prof. Dr. Ali PULAT

Children education starts with language acquisition and education, which are the ones of the most important factors of a culture. Language is an important tool which provides the communication among people and also it provides a person to integrate with public and to express himself well. Furthermore, it's also an important tool that it reminds a person his past, carries on his today, and prepares him for his future. Learning of this tool in a good way can also be provided with an effective literary background, education, and native language acquisition. Thus, it emerges that Turkish has great importance. It's obvious that the responsibility of teaching native language in Turkey is on Turkish Education.

The literary texts which reflect the perception, the way of thinking, and the aesthetic pleasure of public have an important role in the process of the acquisition and education of Turkish. The tales which are important especially for children should be given a role in this process. In the process of providing these skills in Turkish Teaching, the necessity of giving a place for ethical, social, religious, aesthetics, national, and universal values should be provided via the texts by reason of the fact that it's known and mentioned in the program which were prepared.

In this study, especially 15 tale books written by Cahit Uçuk have been examined, and then 10 of them have been chosen among the other 20 values which take place in the Instruction Schedule for Social Studies (for the 6th and 7th grades).

This choice has been done because educational attainments about the values don't exist in Turkish Language Education Programme and it has also been done because there is an interaction between the lessons. The 10 values which were chosen have been added two more values which were chosen among the classification about values. Thus, value components in the tales have been classified and the importance of them has been laid emphasis on. As a result of the evaluation studies, it has been discovered that there are 589 values in 15 tale books which were examined, and there are mostly religious values among them.

On the subject of determining about how tales make contribution on Turkish Education, idioms, reduplications, mimetic words, pattern words, and proverbs were examined with the aspect of their features and contributions and tried to be revealed their importance of contribution of Turkish Language Teaching. For this purpose, it has been researched and revealed the density of the words in the tales, and it has been determined that there are different amounts and totals of words.

By taking into consideration of native language acquisition and Turkish language teaching, it has been approved that the language and the values are elements of a culture and they have great importance in children's education if we deal with the language and the values entirely.

Key Words: Tales by Cahit Uçuk, the Education of the Values, Turkish Teaching

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi

.....
başlıklı tezi tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Ali PULAT

Üye : Doç. Dr. Musa ÇİFCİ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Zekerya BATUR

İmza

.....

.....

.....

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Musa ÇİFCİ

ÖNSÖZ

Dil, insanlar arasındaki iletişimi, birlikteliği ve kişilerin toplumsallaşmasını sağlayan en önemli araçlardan bir tanesidir. Dolayısıyla bir anlaşma ve kaynaşma aracı olarak adlandırılabilir. Dilin öğrenimi de, sağlam temellere dayanan etkili bir dil öğretimi ile kazandırılabilir. Ana dilin temeli, özellikleri ve inceliklerinin kazandırılma sorumluluğunu ve kapasitesini ülkemizde okullardaki Türkçe dersi ya da genel anlamda Türkçe öğretimi üstlenmiştir. Türkçe eğitimi ve öğretiminde bu becerilerin kazandırılması ve uygun hale getirilmesinde de, gerek milli gerekse evrensel değerlere de yer verilmesi gerekliliği birçok dersin hazırlanan programlarında ifade edilmiştir. İşte bu değerlerin kazanımı da özellikle Türkçe dersinde metinler aracılığıyla olacaktır.

Bu araştırmanın amacı, Cahit Uçuk'un 15 masal kitabını, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (6, 7. Sınıflar)'nda yer alan 20 değer içerisinde seçilen 10' u ve araştırmacı tarafından, birçok araştırmacının değerler ile ilgili oluşturduğu sınıflandırmalar içerisinde seçilen iki yeni değeri ekleyip incelemek ve masallardaki değer unsurlarını sınıflandırıp bunların Türkçe öğretimine katkısını ortaya koymaktır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında, genç ruhu ve pozitif bakış açısı ile bana katkı ve motivasyon sağlayan, kıymetli hocam sayın Yrd. Doç. Dr. Zekerya BATUR'a şükranlarımı sunarım.

Tezin hazırlanmasında eleştirileri ile katkı sağlayan danışman hocam sayın Yrd. Doç. Dr. Ali PULAT' a ve değerli hocam sayın Doç. Dr. Musa ÇİFCİ'ye teşekkür ederim.

Hayatım boyunca her zaman ve her konuda yanımda ve destek olan değerli babama, anneme; tezin bilgisayar ortamında hazırlanması ve düzenlenmesi konusunda sabrı ve anlayışı ile her türlü yardımı ve desteği ile katkı sağlayan değerli meslektaşım Ahmet ÇAĞLAR' a sonsuz teşekkür ederim.

F. Cihan ALAGÖZ

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Fethullah Cihan ALAGÖZ
Doğum Yeri ve Tarihi : Uşak/ Merkez 10/07/01988
Lisans Öğretimi : Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe
Öğretmenliği Bölümü
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (Orta)

İş Deneyimi

2011- : Türkçe Öğretmeni, Kemaliye İlköğretim Okulu,
Pamukova/ SAKARYA

İletişim

e-posta adresi: : f.cihanalagoz@hotmail.com

KISALTMALAR

FBE :	Fadiş Bediş Ediş
FBE 1:	Fadiş Bediş Ediş 1
FBE 2:	Fadiş Bediş Ediş 2
FBE 3:	Fadiş Bediş Ediş 3
FBE 4:	Fadiş Bediş Ediş 4
FBE 5:	Fadiş Bediş Ediş 5
HÇ:	Harika Çocuklar
SS:	Sırlı Saray
DS:	Doğa Savaşçıları
US:	Uçan Su
DT:	Dünyamız Tehlikede
YAD:	Yer Altındaki Dostlar
MCD:	Madenci Cemal Dede
ÖD:	Özlenen Dostlar
MY:	Mutluluk Yağmurları
YCD:	Yeşil Cennete Doğru

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.	Masallarda En Sık Kullanılan 20 Deyim ve Sıklıkları.....118
Tablo 2.	Masallarda En Sık Kullanılan 20 İkileme ve Sıklıkları.....122
Tablo 3.	Masallarda Kullanılan Yansıma Sözcük Toplamı ve Sıklıkları....126
Tablo 4.	Masallarda En Sık Kullanılan 20 Kalıp Sözcük ve Sıklıkları.....128
Tablo 5.	İncelenen 15 Masal Kitabındaki Değerler Listesi.....135

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.	Masal Kitaplarında Kullanılan Toplam ve Farklı Deyim Sayıları.....117
Grafik 2.	Masal Kitaplarında Kullanılan Toplam ve Farklı İkileme Sayıları 121
Grafik 3.	Masal Kitaplarında Kullanılan Toplam ve Farklı Kalıp Söz. Say..... 127
Grafik 4.	Kitaplarda Bulunan Değerlerin Dağılımı.....134

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ	iii
ABSTRACT	v
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	vii
ÖNSÖZ	viii
ÖZGEÇMİŞ.....	ix
KISALTMALAR.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xii
İÇİNDEKİLER.....	xiii
GİRİŞ	1
Problem Durumu	3
Araştırmanın Amacı	4
Araştırmanın Önemi	4
İlgili Çalışmalar	6
BİRİNCİ BÖLÜM	
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	10
Cahit Uçuk'un Hayatı ,Sanat Anlayışı ve Eserleri.	10
Değer Kavramı, Değer Nedir?	15
Değerlerin Özellikleri	17
Değerlerin Sınıflandırılması	19
Değerlerin İşlevleri.....	21
Değerlerin İnsana ve Topluma Katkısı ve Kültür ilişkisi.....	23
Türkçe Eğitiminde Değerler Eğitimi	24
Masal.....	30
Türkçe Eğitiminde Masalın Yeri ve Önemi.....	32
Masalların Çocuk Eğitimi ve Değer Aktarımı Açısından Yeri ve Önemi.....	35
Çocuk Eğitimi ve Masal İlişkisi.....	35
Masal ve Değer İlişkisi.....	40

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM.....	45
Araştırmanın Yöntemi	45
Araştırmanın Örneklemi	46
Verilerin Toplanması	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR	47
Masal Özetleri	47
Fadış Bediş Ediş Serisi Özeti	47
Harika Çocuklar Kitabı Özeti	49
Sırlı Saray Kitabı Özeti	50
Doğa Savaşçıları Kitabı Özeti.....	52
Uçan Su Kitabı Özeti.....	52
Dünyamız Tehlikede Kitabı Özeti	54
Yer Altındaki Dostlar Kitabı Özeti	55
Madenci Cemal Dede Kitabı Özeti	55
Özlenen Dostlar Kitabı Özeti.....	56
Mutluluk Yağmurları Kitabı Özeti.....	57
Yeşil Cennet'e Doğru Kitabı Özeti.....	58
Cahit Uçuk'un Ele Alınan Masallarında Değer İle İlgili Bulgular ve Yorumlar	59
Aile Birliğine Önem Verme İle İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	59
Barış Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	64
Bilimsellik- Eğitim Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	66
Çevre bilinci-Doğa Sevgisi Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorumlar	71
Dini değerler (Merhamet, Allah inancı, Ahiret inancı, Sevap-Günah, Şükür, Dua) Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorumlar	81
Dua	82
Şükür	84
Cennet-Cehennem.....	85
Allah Sevgisi.....	87
Peygamber	87
Alçakgönüllülük.....	88

Dürüstlük Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorumlar	91
Estetik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	92
Hoşgörü Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	94
Yardımlaşma-Dayanışma-Paylaşma Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorumlar	96
Saygı Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	100
İnsana Saygı.....	100
Ahlaki Yönden Saygı	102
Sevgi Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	105
İnsan Sevgisi.....	106
Aile Sevgisi.....	108
Allah Sevgisi.....	109
Çevre Sevgisi	110
Hayvan Sevgisi.....	110
Milli değerler bilinci ve Yurt Sevgisi- (Vatanseverlik) Değerleri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	111
Türkçe Eğitime Katkı ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	114
Deyimlerle İlgili Bulgular ve Yorumlar	114
İkilemeler İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	118
Atasözleri İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	122
Yansıma Kelimeler İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	124
Kalıp Sözler İlgili Bulgular ve Yorumlar	126
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
TARTIŞMA VE YORUMLAR.....	129
BEŞİNCİ BÖLÜM	
SONUÇ VE ÖNERİLER	133
Cahit Uçuk'un çocuk masallarının değer eğitimine ilişkin sonuçları	133
Cahit Uçuk'un çocuk masallarının Türkçeye katkısına ilişkin sonuçları	139
Öneriler	141
KAYNAKÇA	143
EKLER.....	148

GİRİŞ

İnsanı insan yapan en temel yapılardan biri dildir. Bir kimlik, bir araç, bir köprü, bir duygu, bir düşüncedir. Hayallerin, heyecanların bir insandan diğerine aktarılmasını sağlayan, içinde doğup büyüdüğü milletin genlerini taşıyan, milleti bir arada tutan unsurdur. Kültür binasını oluşturan kavramlar içerisinde en temel yapı taşıdır ve güzelliklerini de beraberinde taşıyarak geçmişten günümüze gelir.

Dil, kültürün en önemli taşıyıcısıdır. Ergin (1999, s.3), dil ile ilgili özgün tanımında şöyle ifade eder: “İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendi kanunları içerisinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık, milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese, seslerden örülmüş muazzam bir yapı, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli bir anlaşmalar ve sözleşmeler sistemidir.”.

Dil, kültür ve medeniyetin gelişiminden insanların günlük hayatındaki problemlerinin çözümüne kadar her alanda önemli fonksiyonlara sahip bir iletişim aracıdır. (Özbay, 2006, s.2)

Dil, aktarım göreviyle, dünü bugüne bağlayan, geleceğe hazırlayan yapıdır. Bu süre içinde de millete ait özellikler, gelecek nesillere aktarılır. Yeni nesillerin, içinde yaşayacakları toplumla hemhal olabilmesi için, o milletin hayatındaki değerleri ve kültürü benimseyip bilmeleri gerekir. Bunlar da, etkili bir ana dil öğretimi ile sağlanır.

Ana dili öğretimi, etkili ve olumlu şekilde yapılırsa, sadece dilin kavramları ve yapısının öğretimi değil, aynı zamanda millete ait değerlerin benimsetilmesi işlevini de görür ve bu değerler de edebi metinlerle kazandırılıp yaşatılır.

Kavcar (1999, s.6) “Edebiyat eseri, insanı ve çevresini tanıtır. İnsanın kendisiyle, başkalarıyla, doğal ve toplumsal çevresiyle çatışmalarını yansıtır. Edebiyat eserleri hem bireysel hem de toplumsal hayatla ilgili olarak iyiye, güzele, doğruya yönelme ve yeni değerler kazandırma yolunda telkinlerde bulunur, insanları

bunlar doğrultusunda eğitir” tespitinde bulunmuş ve edebi eserlerin önemine dikkat çekmiştir.

“Değerler, toplumun tarihi birikimi ile ortaya çıkan; toplumun tamamı tarafından kabul gören; toplumun varlık, birlik ve devamının sebebi olarak görülen; tasvip ve teşvik gören; korunan kabulleniş ve inanışlardır. Değerler ve normlar, kültürel kimliğin şekillenmesinde etkili olan kültür unsurlarıdır.” (Tural, 1992, s.29)

Bir toplum değerlerinden yoksunlaştırılmışsa, değerleri ile olan bağı kopmuşsa o toplumun ayakta durması zorlaşacaktır. Türk milletinin din, dil, tarih, musiki, edebiyat (Kaplan, 2000: s.10-72) alanındaki değerleri var oldukça Türk milleti de var olacaktır.

Değerler, adı üstünde, toplum için “değerli” olmasından dolayı, edebi değeri ve vasıfları yüksek, seçkin metinlerle kazandırılabilir. Özellikle Türk kültür ve değerlerini önemle işleyen metinler, Türk milletinin hayata bakışını çocuğa sezdirmesi bakımından önemlidir. Değerler, bir toplumun varlığı-yokluğu üzerinde bu derece tesirli ise, değerlerin eğitimi ve öğretiminin önemi de kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Birçok ülkede veliler, eğitimciler, dini kurumlar, sivil toplum örgütleri, bireylerin değer algılarını geliştirmeye ve bireylere değerlerin eğitimi/öğretimini vermeye çalışmaktadırlar. Özellikle yazarlar, bu konunun kanaat önderleri; kitaplar yol göstericileridir.

Yazın eserleri, insana özgü değerlerin, toplumsal yaşamın ve çağın gerektirdiği değerlerin benimsenmesinde önemli rol oynar. Dolayısıyla yazın insanın, hem bireysel hem de sosyal hayatta iyiye, güzele ve doğruya yönelmesinde etkili olur (Kavcar,1999: s.6). Çocuk yazını da, yetişkinler için üretilen yazın türleri gibi her şeyden önce bir yazındır; ancak hedef kitlesi çok daha özel ve farklıdır. Bu yüzden çocuk yazınının üzerinde titizlikle durulması gerekir (Dilidüzgün,2002: s.9).

Bu çalışmada eserlerini incelediğimiz Cahit Uçuk da, değerlerin metinler aracılığıyla aktarımını önceden beri bilen ve eserlerine yansıtan bir yazardır. Türk milletini geçmiş tarihlerden beri ayakta ve bir arada tutan iki önemli unsur, Türklüğü ve İslam dinini, en güzel ve en çok kullandığı değerler olarak eserlerinde işlemiştir.

Çocuğun soyut düşünme becerisinin henüz tam anlamıyla olgunlaşmadığı dönemlerde, masalın fantastik atmosferinde, onların hayal güçlerine dokunarak, çoğunlukla kahramanların dilinden, çocuğa çocukla seslenerek değerlerin mesajlarını iletir. Kendi toplumuna ait kültürel yapılar; din, dil, gelenek- görenek gibi değerleri, eğlenceli hale getirerek somutlaştırır. Bunu yaparken de dili ve dilin yapı unsurlarını özenle kullanır.

Bu çalışmada yazar Cahit Uçuk'un masal kitaplarındaki değerler incelenmiş ve Türkçe eğitimine katkısı açısından değerlendirilmiştir. Cahit Uçuk'un masal kitaplarında hangi değere ne kadar yer verdiği, hangi sıklıkla kullandığı, değeri verirken nasıl bir anlatım tercih ettiği ve bu değerlerin Türkçe eğitimine deyim, atasözü, ikilemeler, yansıma sözcükler, kalıplaşmış sözcükler açısından ne gibi katkısı olduğu araştırılmıştır.

Problem durumu

Son yıllarda değerler ve değer eğitimi çok önemli hale gelmiştir. Özellikle eğitim programlarında derslerin öğretim programları içerisine konularak belli bir plan içerisinde öğrencilere aktarımı sağlanır. Değerler, geçmişten günümüze hep var olmuş; psikoloji, sosyoloji, felsefe gibi birçok alanın çalışma konusu olmuş ve kendisine yer edinmiştir. Günümüzde ise daha çok ön plana çıkmıştır.

Öğrenci, dilin sunduğu anlatım gücünü, anlam zenginliğini, yaratıcılığı, özgür düşünme ve ifade becerisini metinler aracılığıyla edinir. Bunlar roman, hikâye ve çocuk edebiyatı açısından özellikle masallardır. Masal aracılığıyla çocuk, hayal gücünü geliştirebilir, kitap sevgisini kazanır ve bu masallarda verilen değerleri öğrenebilir. Değerlerin doğrudan öğretilmesinden önce, masal içerisinde eğlenceli hale getirilerek sunulması sağlanabilir.

Dilin doğru öğretimi, etkili kullanımı, temel becerilerinin kazandırılması, örgün eğitim programının öncelikli amacıdır. Disiplinlerarası yaklaşım ile iyi bir bilgi birikimi ve beceri, diğer derse ya da alana; bir edebi türden diğerine aktarılacaktır. Bu öğretim, sadece bir dil ya da dil bilgisi öğretimi değil, bir millete ait değerlerin benimsetilmesi işidir. Millete ait değerler ise edebî metinlerle

yaşatılır ve geleceğe aktarılır. Bu nedenle ana dili öğretiminde temel materyal olarak kullanılan metinlerin, masalların özellikle değer aktarımında önemi çok büyüktür.

Masal kitapları sadece çocukların okuması için yazılmış kitaplar değildir. Yetişkinlerin de okuduğu zaman farkına vardıkları değerler ile gelişim sağlayabilmeleri açısından bu kitapların faydalı olacağı bilinmektedir. Bu nedenle her yaşa hitap eden masallarda, özellikle çocuk masallarında; “Değerlere yeteri kadar yer veriliyor mu?, Masallarda yer verilen değerler nasıl işleniyor?, Verilen değerlerin Türkçeye katkısı nedir?” soruları ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada yazar Cahit Uçuk’un masal kitaplarındaki değerler incelenmiş ve Türkçe eğitime katkısı açısından değerlendirilmiştir. Cahit Uçuk’un masal kitaplarında hangi değere ne kadar yer verdiği, hangi sıklıkla kullandığı ve bu değerleri verirken Türkçe eğitime deyim, atasözü, ikilemeler, yansıma sözcükler, kalıplaşmış sözcükler açısından ne gibi katkısı olduğu araştırılmıştır. Masalın eğlenceli ve fantastik atmosferinde, çocuk eğitiminde önemli bir yeri olan, çocuğu geleceğe hazırlayan ve temel dinamiklerini oluşturan değerlerin de kazanımı sağlanır. Bu süreçte çocuk bu değeri kavrarırken, dil gelişimini de sağlar.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmayı gerçekleştirmekten maksadımız Cahit Uçuk’ un çocuk masal kitaplarındaki temel değerlerin Türkçe eğitime katkısını incelemektir. Uçuk, çocuk edebiyatında, hem kurduğu dil hem de yansıttığı değerler yönü ile farklıdır.

Çalışma yapılırken, temel olarak Uçuk’ un eserlerinden yola çıkılarak, onun çocuk dünyasına katmaya çalıştığı değerleri, Türkçe eğitimi temel becerileri olan konuşma, dinleme, okuma ve yazma ile ilişkilendirilip, deyim, atasözü, ikilemeler, yansıma sözcükler, kalıplaşmış sözcükler gibi unsurlar açısından incelenip örneklerle açıklama yoluna gidilmiştir.

Araştırmanın Önemi

Henüz yetişkin olmayan ve eğitilmesi gereken toplumun en genç üyelerinin düşünce dünyasına seslenebilecek sözlü ve yazılı ürünlerin tümüne “Çocuk edebiyatı” adı verilir. Çocuk edebiyatının amacı bilgilendirme, zevk verme, çocuğa yaşamı sevdirmek olmalıdır.

Çocuk romanları ya da masalları, gerçek ya da gerçeğe yakın olayları anlatan, bir yandan çocukları eğlendirirken bir yandan da eğiten ve düşündüren, onlara okuma sevgisi kazandıran edebi türlerden biridir. Çocuk masalları, çocukların zihinsel gelişiminin sağlıklı olmasını sağladığı gibi, onlara yaşamla ilgili yeni bakış açıları kazandırabilmelidir. Ayrıca bu eserler, çocukların “güven duygusu, sevmeye ve sevilme duygusu, başarıya duygusu” gibi ruhsal ihtiyaçlarını da karşılayabilmelidir.

Türkçe öğrenme alanlarından olan dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerinin oluşumunda ve gelişiminde masalların önemli bir yeri vardır. “Çocuğa ana dilinin, bir işçi elindeki âlet gibi nasıl kullanıldığını ilk öğreten, ona bu dilin türlü hünerlerini: kıvraklığını, zenginliğini, inceliğini ilk gösteren tür masallardır.” (Boratav, 1958: s.15).

Çocuklar açısından oldukça önemli olan bu edebi türün gelişip canlılık kazanması, 1960’lı yıllarda basılır. Bu yıllardan itibaren çocuk masalı alanındaki boşluğun doldurulmasında emeği geçen önemli isimlerden biri de Cahit Uçuk’ tur. Cahit Uçuk, çocuklar için yazdığı öykü, masal ve romanlarıyla çocuk edebiyatında önemli katkılarda bulunmuş bayan yazarlardan biridir. “Türk İkiizleri” adlı romanıyla üne kavuşmuştur. Cahit Uçuk’ un edebiyattaki önemi ve çocuk romanları alanındaki başarı çizgisinden dolayı tezimizin ana eksenini Cahit Uçuk ve onun masalları oluşturacaktır. Çalışmanın amacı ise, Cahit Uçuk’ un çocuk masallarında yer alan temel değerlerin işlenişini ve Türkçe eğitimine katkısını ele almaktır.

Günümüzde değerler eğitimi önemli bir kavram haline gelmiştir. Ahlaki, dini, kültürel, insani vb birçok değer, toplumlar için önemli ve yadsınamaz bir gerçek olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde yıllardır doğup, büyüyüp, gelişen bu kavramlar, edebi eserlerde de kendine yer edinmiştir. Bu sayede gerek yetişkinler için gerekse çocuklar için yazılan roman, hikâye, masal vb gibi yapıtlarda değerler ve ifadeleri yer almıştır. Türkçe eğitiminde okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerileri özellikle küçük yaşlarda daha iyi şekillendirilebilir. Bu nedenle çocuk edebiyatı ve çocuk kitapları önem taşımaktadır.

Yapılan bu çalışmada, çocuk edebiyatının önemli isimlerinden Uçuk’ un masallarındaki değerler, Türkçe eğitimi ile ilişkilendirilerek incelenmeye çalışılmıştır.

İlgili Çalışmalar

Masalların Türkçe öğretimi ve eğitiminde yeri ve önemini araştırmak amacıyla yaptığımız incelemelerde, Serdar Derman'ın (2002) yüksek lisans tezinden de yararlanılmıştır. Derman'ın, anadil, Türkçe öğretiminde masal metinlerinin kullanımını araştırmak amacıyla yaptığı çalışmada masalların kuramsal yapısından bahsetmiş ve Türkçe öğretiminde masalların yerini, işlevini ve faydalarını ele almıştır.

Özler' in (2006) Türkçe ders kitaplarında yer alan hikaye ve masalların eğitsel işlevini araştırmak amacıyla yaptığı çalışmasında, edebi ürünlerden özellikle çocuklarca çokça sevildiği bilinen hikaye ve masalların ders kitaplarımızda yer alanlarının çocuk eğitimde kullanımını incelemeye çalışılmış, dil, anadili, eğitim, çocuk, edebiyat, masal ve hikaye konularını ele alıp, bunların tanımlarını vererek dil ve anadili öğretiminde çocukluk döneminin önemi ve bu dönemde eğitim materyali olarak kullanılan en temel öğeler olan masal ve hikayeye değinerek, 3., 4.ve 5. Sınıf Türkçe Ders kitaplarından her sınıf için seçilen, hikaye ve masallardan oluşan toplam 15'er metnin, önce ders kitaplarında ki yayınlanan orijinal hali ile verilmiş ardından araştırmanın alt problemlerinde belirlenen soruların yanıtları aranmıştır.

Cahit Uçuk'un eserleri ve edebi yaşamı ile ilgili bugüne kadar birçok çalışma yapılmıştır. Bizim çalışmamıza benzer ya da en yakın olarak 2006 yılında Ana Çaganava tarafından yüksek lisans tezi olarak "*Cahit Uçuk'un Çocuk Romanlarında Tema ve Eğitim Öğeleri*" adlı çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışma, Cahit Uçuk'un çocuk romanlarındaki eğitim öğelerini ve temaları incelemektedir. Çaganava, öncelikle Cahit Uçuk' tan ve edebi kişiliğinden bahsetmektedir. Yazarın hayatı ve şahsiyeti üzerinde önemle durulduğu görülmüştür. Çalışmanın ikinci bölümünde yazarın belirli kriterlere göre belirlemiş olduğu Cahit Uçuk' un "*Mavi Derinliklerdeki Sır, Düğüm Düğüm Üstüne, Türk İkiizleri, Doğanın Armağanı, Sumru Kız, Gümüş Kanat, Mavi Ok, Sihirli Rüzgâr Çanı, Alın Teri*" adlı dokuz çocuk romanını; özet, tema ve eğitsel değerler açısından incelemekte. Üçünü bölümde, bu kitaplarda bulunan eğitsel öğelerin sınıflandırılması yapıldığı görülmekte. Bu sınıflandırma; "*Eğitsel öğeler, sosyal yaşama yönelik öğeler ve kişiliğe yönelik öğeler*" olmak üzere üç başlıkta yapılmakta. Çalışmamız çocuk kitapları ve masalları

ile değerler eğitimini hemhal ederek değerlendirmelerde bulunan bir tez olduğu için değerler eğitimi ile ilgili olarak birden çok çalışma göz önünde bulundurulmuştur.

Yine benzer olarak 2007 yılında Yıldız Yenen tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanan “*Cahit Uçuk’un Masallarında Dil ve Çocuk Eğitimi*” adlı çalışma incelenmiştir. Bu çalışma da üç bölümden oluşmaktadır. Yenen, öncelikle masaldan ve masalın edebiyat içerisindeki yeri öneminden bahsetmektedir. Daha sonra ise Cahit Uçuk’ un hayatı, şahsiyeti, sanatı, çocuk edebiyatı ile ilgili görüşlerine ve bu alandaki ödüllere yer verilmektedir. Tezin asıl önemli bölümünde ise Uçuk’ a ait on bir masal kitabı, “*İçerik ve eğitsel iletiler, Masal unsurları, Dil ve anlatım*” başlıkları altında incelenerek sunulmaktadır. Son bölümde ise incelenen masalların genel değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Çetinkaya’nın (2007) masalların Türkçe öğretimindeki yeri ve önemini incelediği çalışmada masalın kuramsal temelleri verildikten sonra, masalın Türkçe eğitimindeki yeri ve önemi öğretmen görüşleri, kitaplardaki metinler vb. çalışmalar incelenerek ele alınmıştır. Araştırma, Türkçe ders kitaplarındaki masallara, masal kitaplarının seçimine, masalların Türkçe öğretiminde kullanımına ilişkin öğretmen görüşlerini ve masalların dil, içerik, basım/biçim özelliklerini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Şen (2007), 100 Temel Eser Listesi’ nde yer alan kitaplarda “*adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, duyarlılık, dayanışma, dürüstlük, estetik, hoşgörü, özgürlük, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik, temizlik, sağlıklı olmaya önem verme*” değerlerini tespit etmek ve Türkçe dersinde değer öğretiminin nasıl olması gerektiğini ortaya koymak amacıyla yaptığı çalışmada yansız seçtiği 58 eserde işlenen değerleri fişlemiştir. Verilerin analizinden 100 Temel Eser Listesi’ ndeki kitaplarda sevgi değerinin ilk sırada yer aldığı; bunu duyarlılık, yardımseverlik, saygı, sorumluluk değerlerinin takip ettiği; sağlıklı olmaya önem verme, barış, özgürlük, bilimsellik değerlerinin çok az yer aldığı; bağımsızlık değerine ise hiç yer verilmediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bedir Gökçe’nin (2008), Gülten Dayıoğlu’nun öykülerindeki değerlerin Türkçe eğitimine katkısını incelediği çalışmada, öykü haritası yöntemiyle incelediği

öyküler kapsamlı olarak değerlendirilmiştir. Bu öykülerdeki değerler tespit edilmiş ve olumlu ve olumsuz olmak üzere sınıflandırılarak iki grupta incelenmiştir. İncelenen değerlerin öykülerde Türkçe eğitimine katkısı açısından değerlendirilmesi sürecinde sözcük dağarcığı, çeşitleri, ikilemeler, deyimler, atasözleri, kalıplaşmış sözcükler, yansımalar, söz sanatları vb. gibi başlıklarda incelemelerde bulunulmuştur.

Özlem Günaltılı Gündüz'ün, “*Oğuz Tansel'in Masal Kitaplarının Eğitim Değeri ve Türkçeye Katkısı*” adlı çalışması, araştırmamızın masal ve değer ilişkisi; masal ve Türkçe ilişkisinin incelenmesinde faydalanıldığı kaynaklardır. Gündüz'ün (2008) çalışmasında, Masalın içeriğini ayrıştırmak çalışmada izlenen yolun ilk basamağı olarak belirlenmiştir. Masalın ana temine ve asıl iletisine aracılık eden unsurlar tümünden gelim esasına bağlı olarak ayrıştırılmıştır. Masalın çocuk okuyucuya sunduğu kazanımları ve çocuk okuyucuyu olumsuz yönde etkileyebilecek unsurları ayrıştırılmıştır. Bu balgamda masalın içerdiği değer yargıları belirlenmiştir. Birtakım soyut değerlerin, inanışların, yargı ve düşüncelerin çeşitli nesnelere aracılığı ile somutlaştırıldığı görülmüştür.

Türkçe öğretimi ve değerler eğitimi ilişkisini incelemek amacıyla yaptığımız araştırmalarda, çalışmamızın bu başlığının içeriğine katkı sağlayacak yeterli kaynaklara ulaşılmış ve bunlardan faydalanılmıştır.

2009 yılında Altun Alğan tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanan “*Cahit Uçuk'un Çocuk Romanları Üzerine Bir Değerlendirme*” , 2010 yılında Elvan İkbâl AKKAN tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanan “*Bir Çocuk Edebiyatı Yazarı olarak Cahit Uçuk*” adlı çalışmalarda bulunmaktadır ve bu çalışmalar da incelenmiştir.

Bunlarda da benzer olarak öncelikle Cahit Uçuk' un hayatı ve edebi kişiliği, çocuk edebiyatına katkısı ve bakış açısı üzerinde durulmakta, daha sonra da Uçuk' un çocuk romanları, masalları ve hikâyeleri ile ilgili dil-üslup ve çocuk edebiyatı açısından inceleme ve değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Havva Yaman, Selma Taflan, Sanem olak'ın 2009 yılında *Değerler Eğitimi Dergisi*'nde yayımlanan çalışmasında¹, ilköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde geçen değerler incelenmiştir. Araştırma sonucunda çocukların değerleri kazanmasında edebi eserlerin rolüne değinilmiş ve bu bağlamda Türkçe ders kitaplarında metin seçimine gösterilmesi gereken özenin önemi vurgulanmıştır.

Türkçe dersinden işlenebilecek metinlerin ve masalların, değerler ile ilişkisi, yeri ve önemini inlemek adına yaptığımız araştırmada, Dilek Belet ve Handan Deveci'nin birlikte; ilköğretim 1-5. sınıflar arası Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde değerlere yer verilme durumu belirlenmeye çalışılması amacıyla yaptıkları araştırmadan da faydalanılmıştır. Bu araştırmanın sonucun göre, araştırma kapsamındaki Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin çoğunda değerlerin yer aldığı görülmüştür. Türkçe dersinde etkili bir değer eğitimi gerçekleştirmek için metinlerde ele alınan değerlerin önemle üzerinde durulması ve etkinlikler düzenlenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Murat Özbay ve Esra Karakuş Tayşi'nin birlikte yaptığı "*Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi*" başlıklı çalışmada (2011), 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı (6-8) doğrultusunda Muharrem Ergin'in yayımladığı Dede Korkut Kitabındaki 12 hikâyeyi Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (6, 7. Sınıflar)'nda yer alan yirmi değeri göz önünde bulundurarak incelenmiş, hikâyelerdeki değer unsurlarını sınıflandırıp bunların Türkçe öğretimindeki önemini ortaya konulmuştur.

¹ Yaman H., Taflan S., olak S., "İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler", *Değerler Eğitimi Dergisi*, S:18 (2009), s. (107-120)

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Cahit Uçuk'un Hayatı, Sanat Anlayışı ve Eserleri

Cahit UÇUK (17 Ağustos 1909- 7 Kasım 2004)

Meclis- i Mebusan Siverek milletvekili ve Cumhuriyet dönemi kaymakamı İbrahim Vehbi Bey'in büyük kızı olan Cahit Uçuk, 1909 yılında Selanik'te doğar. Babasının görevleri ve değişik sebeplerden dolayı Anadolu'yu dolaşırken kendi imkânları ve yardımlarla, kesintiye uğrayan ve zarar gören öğrenimini tamamlar. Yazarlık kariyerine 1935 yılında başlar.

Uçuk, hayatını edebiyata adar ve Türkiye'nin sayılı çocuk edebiyatı yazarlarından birisidir. Onun için çok önemli bir anekdot, eserlerinin çerçevesini oluşturur. Abdülhak Hamit'in, *“Yazmayı sürdür... Eğer nesirde yazarsa çok güzel eserler ibda edecektir.”* sözlerine inanır ve yazmaya bıkmadan devam eder.

Yine Cahit Uçuk'un kendisi tarafından *“Sadece Sayı, Silsilename II”* kitabında paylaşılan başka bir anekdotta, Cahit Uçuk' un Paris'te yaşayan yakın arkadaşı ve akrabası Vefik Bey'den bir mektup gelir. O, büyük şair Yahya Kemal Beyatlı'nın yanında olduğunu ve onu yalnızlık içinde yaşadığını söyler. Cahit Uçuk ona, o kadar duygulu bir mektup gönderir ki, bu mektup Yahya Kemal' i duygulandırır ve ağlatır.

Yazarların edebi şahsiyetleri belli kaynaklardan etkilenip beslenerek oluşur. Cahit Uçuk'un da edebi şahsiyetinin oluşmasında ailesinin ve çevresinin etkisi büyüktür. Babası Servet-i Funün dergisinin ve Hüseyin Cahit'in hayranıdır. Hatta Cahit Uçuk' un adını Hüseyin Cahit'e olan hayranlığından dolayı koyar. İmkânsızlıklar yüzünden sürekli bir eğitim alamayan Uçuk, kendisini geliştirir. Rus ve Fransız yazarlarını takip eder. Nazım Hikmet ile konuşmalarda bulunur, ondan etkilenir. Sonralardan çocuk kitaplarına yönelir ve bu alanda çok başarılı olur. Bunun meyvesini *“Türk İkiizleri”* kitabıyla *“1958 Andersen Ödülü”* nü kazanarak elde eder.

Uçuk, “*Sadece Sayı, Silsilename II*” adlı kitabında, hayatını şöyle özetler:

“Diyarbakırlı ağırbaşlı, görgülü, soylu bir ailenin evladı olan babamın ve uçsuz bucaksız topraklarıyla, ekinleri, sürüleri, evcil hayvanlarıyla, içinden akan dereleriyle ünlü Köşeler Çiftliği’ni ve Selanik’teki güzelim evini bırakıp mübadele sonucu annesiyle birlikte Antalya’ya gelen annemin üzerlerine titredikleri çocuklarının en büyüğüydüm.

Çocukluğum anılarımın ilk cildinde anlattığım gibi, doğayla hasır nesir, mutlu bir çocuk olarak geçmişti. Çok küçük yaşlardayken kaymakam olan babamın görevi nedeniyle İstanbul’dan Balıkesir’e göçmüş, sonra annemin çabalarıyla babamın tayinini önce o zamanki adı Alaîye olan Alanya’ya çıkınca Antalya’ya yerleşmiştik. Neler olmamıştı ki o uzun yıllar boyunca...

Antalya’da henüz 14–15 yaşlarında bir kızken Gazi Mustafa Kemal Pasa ile sekiz saat konuşmuş, onunla dans etmiş, manevi evladı Afet Hanım’a arkadaşlık etmişim. Hoş olmayan dedikodular sonucunda, Antalya’da yaşamak benim için imkânsız hale gelmişti. Bunun için İstanbul’a göçtük. Önce Şişli’de oturuyorduk. Şişli’den Kızıl toprak’a tasındık. Derken Moda’ya...

İlk yazım 1935 yılında yayımlandı, Yarımay dergisinde. Nazım Hikmet üstadım yarım sayfalık bir övgü yazısı da yazmıştı. Sair-i âzam Abdülhak Hâmit ise şiirlerimi yazdığım defterimi Nazım Hikmet’ten evvel okumuş ve son sayfasında o da yarım sayfa uzunluğunda sevk veren bir yazı kaleme almıştı. _ki yıl boyunca kimliğimi gizlemiştim, sonra açıkladım. Herkes benim erkek olduğumu sanıyordu. Oysa adım Cahit’ti, soyadımı da kendim üretmişim. Bana mahsus bir soyadım olsun istemiş ve Üçok olan aile soyadımızı Uçuk’a çevirmiştim.

Antalya’dayken o zamanın şartlarınca istemediğim bir şekilde nikâhlanmışım. Damat adayıyla evlenmeyi hiç istemiyordum. Beni hep üzen bu olaydan bir süre sonra kurtulmuş, Cumhuriyet gazetesinin idarehanesinde tanıştığım Mahmut Yesari ile ilginç bir hikâyeye sonucunda evlenmişim. Bu arda ülkemizin içinde bulunduğu şartlar nedeniyle zorluklar çeken ailem, babamın emekli olması sonucu daha rahat yaşamak için tekrar Antalya’ya göçmüşlerdi. Biz Mahmut Yesari

² Uçuk C. (2007). *Yıllar Sadece Sayı Silsilename II*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları (s.7)

Bey'le Galatasaray'da oturuyorduk. Mahmut Yesari Bey son derece nazik, tatlı bir insandı, benden hayli büyüktü. Olmadı, yürümedi... Boşandık.

Bu arada yazıyor, yazıyor, yazıyordum. Kitaplarım arka arkaya yayımlanıyor, gazetelerde, dergilerde tefrika ediliyor, beni tanıyan sevgili okurlarım hiç beklemediğim yerlerde bile karsıma çıkıyordu. Hepsi çok sıcak, unutulmaz anılardı. Okurlarımın bu sıcak ilgisi, gazete ve dergilerde çok sık sayfaları kaplamam Babiâli'nin bazı kalemlerini rahatsız ediyordu, çeşitli dedikodularla sütunların, sayfaların bana kapatılmasını sağlamaya çalışıyorlardı. Başarılı olamadılar.

Bir gün evvelce tanıdığım Galatasaray Kulübü'nün ünlü sağaçağı Cici Necdet diye bilinen Necdet Kayral ansızın Antalya'ya geldi. Benimle evlenmek istiyordu.

O arada kız kardeşim Kaya, Antalyalı diş doktoru Ethem Ağva ile nisanlıydı. Ben gençliğimde flört yasayamamış, sevdiği bir gençle el ele gönül gönüle dolaşmamıştım. Mahmut Yesari Bey flörtüm değil, ağırbaşlı bir esim, hatta arkadaşım olmuştu. Cici Necdet'in bu teklifi beni şaşırtmıştı. Ona peki demiş, evlenerek Ankara'ya yerleşmiştim. Bu arada Türk İkizleri kitabımla, Herte, Verte, Pitte kitabımla, Uçan Su, Değirmentaşı, Dikenli Çit gibi kitaplarımla ve sayısız hikâyelerim, masallarım tanınmış bir genç yazardım. Çocuk Esirgeme Kurumu'nun üyesiydim. Çocuk yayınları hazırlıyordum. Galatasaray'ın sağaçağı Necdet Cici olmanın getirdiği ün kocamı biraz şımartmış, sorumluluklarını tümüyle unutturmuştu. Bu nedenle onunla evliliğimiz kolay geçmiyordu. Ben biraz da ayrılma kararıyla Ankara'dan Antalya'ya ailemin yanına geldim. Burada mübadele sonucu, büyükannemin Selanik'teki muhteşem Köseler Çiftliği'ne karşılık verilen portakal bahçesi ve çiftlikte biricik annemle, babamla bir müddet oturmaya karar vermiştim.

Kız kardeşim Kaya'nın dünyalar tatlısı bir oğlu olmuştu. Yavaş yavaş kendime geliyordum, iyiydim, aklımın bir köseciği sürekli Necdet'le meşguldü, galiba gönlüm annemin babamın dizinin dibinde kalmayı istiyordu. Ama bir gün bir mektup geldi. Ülkemizin etrafında harp devam ediyordu. Necdet'i de tıpkı kardeşim Aydın gibi yedek subay olarak tekrar orduya çağırılmışlardı. Gidecekti ve benim de hiç değilse bir süre için gitmemi istiyordu. Gittim ona destek olmam, yanında yer almam

gerekiyordu. Birlikteliğimizin en güzel zamanını savaş korkusu içinde geçen bu aylarda yasadık.

Genç, cesur yakışıklı subay Necdet, başka bir Necdet'ti sanki. Ancak döndüğümüzde hayat Muratlı'daki gibi tatlı gitmiyordu yuva kurma yuvayı yürütme sorumluluğu yine benim üstümdedi. Üstelik anne olmak isteklerimin kanlı acılarla son bulması ve benim acı çektiğim zamanlarda Necdet'in yanımda olmayışı... Ama bir nokta geliyor insan pes diyor. Pes dedim ben de. Hayatım devam ediyordu, yazılarıma hız vermiştim. Okurlarım, tanıdıklarım, arkadaşlarım beni hep evli biliyorlardı. Bu evlilik akdinin ortadan kalktığı duyulduğunda hayatımda hiç aklıma gelmeyecek birtakım olaylarla karşılaşabileceğimi düşünmeliydim..." (Uçuk, 2003: s.7).

Yeni bir evlilik yaptıktan sonra hayatına İstanbul'da devam eden Cahit Uçuk, 7 Kasım 2004'te vefat eder.

Uçuk, yaşamı boyunca okuma ve yazma sevdalısı olmuştur. Sürekli yer bir şeyler yazmak ve ortaya koymak gayreti ve telaşındadır. Onun bu yeteneğe ve isteğe sahip olmasında ailesinin katkısı büyüktür. Özellikle babasının makamları ve geniş kütüphanesi ona önemli fayda sağlamıştır. İlk denemelerini şiirle yapan Uçuk, Abdülhak Hamit'in tavsiyesiyle nesire yönelir ve başarılı olur.

Çocuk edebiyatına büyük katkı ve eser kazandıran Uçuk, yalın bir dile, akıcı bir üsluba ve Türk kültürünü en iyi derecede yansıtabilecek birikime sahip bir yazardır. Eserlerinde herkes kendinden bir şeyler bulabilir. Cahit Uçuk, dini ve manevi duyguları da yüksek bir yazardır. Eserlerinde bu net bir şekilde görülmektedir.

"Türk İkizleri" adlı çocuk kitabı dünyaca ünlü kitaplar arasında yer bulmuş, birçok dile çevrilmiş ve *"Uluslararası Çocuk Kitapları Birliği'nin Hans Christian Andersen Yarışması"* nda şeref madalyası kazanmıştır.

Romanları:

Kirazlı Pınar (1936), Dikenli Çit (1936), Kırmızı Balıklar (1937), Sürü Çıngırakları (1941), Uçan Su(1940), Değirmen Taşı (1942), Küçük Ev(1946), Güneş Kokusu (1950), Kanlı Düğün (1951), Siyah Dantelli Şemsiye (1952), The Black

Lace Parasol(1958), Hep Yarım (1955), Sabır Taşı (1957), Gecenin Bu Saatinde (1966), Özlem Şarkısı (1967), Bıraktığı Yerden (1973).

Hikâye Kitapları:

Cin Tayfası (1945), Unutmuyacaktı (1964), Artık Geçti (1965), Cennet Bahçe (1969), Altın Pabuçlar (1968), Bir Işıklı Pencere (1969), Değişen Sensin (1971), Kurtların Saygısı (1970), Üç Bacanın Dumani(Basılmamış).

Tiyatroları:

Sihirli Bilezik (1943), Yasamak İstiyoruz (1945), Gök Korsan (1946), Bir Boşanma Sebebi, Unutmuyacaktı (1964), Dâhiyane Bir Kesif, Artık Geçti (1965).

Çocuk Romanları:

Türk İkizleri (1937), Gümüş Kanat (1962), Mavi Ok(1968), Yalçın Kayalar (1972), İran İkizleri (1974), Sumru Kız, Doğanın Armağanı(1980), Alın Teri (1981), Küçük Çoban Âlim Kız 1,2,3(1992), Âlim Kız Büyüdü 1,2,3,4,5 (1993), Eve Doğan Güneş (1996), Esrarengiz Yalı (1996), Mavi Derinliklerdeki Sır (2004), Sihirli Rüzgâr Çanı (2004), Düğüm Düğüm Üstüne(2004).

Masalları:

Üç Masal (1944), Ateş Gözlü Dev (1970), Şahnazar (1956), Şahnazar-I (1990), Şahnazar-II (1940), Kurnaz Tilki(1946), Herte, Verte, Pitte 1,2,3,4,5(1990), Ateş Gözlü Dev (1993), Kavalcık Masalı, Bir Işıklı Pencere (1969), Sihirli Ayna (Basılmamış). Fadiş, Bediş, Ediş (5 cilt), Uzaydaki Mavi Bilye (10 Cilt)

Anıları:

Bir İmparatorluk Çökerken (1995), Erkekler Dünyasında Bir Kadın Yazar (2003), Yıllar Sadece Sayı (Silsilename II)(2003).

Değer Kavramı, Değer Nedir?

Değer Nedir?

Değer kavramı, geçmişten günümüze kadar birçok alanda kullanılmıştır. Bunun bir sonucu olarak da çeşitli değer tanımları ortaya çıkmıştır. “*Değer*” teriminin, iktisattan etiğe geçmiş bir terim olduğu söylenir (Kuçuradi, 2003: s.38). İktisadın bir terimi olan değer; insan emeğinin ürünüyle, nesnelere, parayla ilgilidir (Özgen, 2005: 6). Değerler ise var olan imkânlarla ve insanla ilgilidir. Kısacası değer ile değerler birbirinden ayrı kavramlardır.

Değerler; genelde inanılan, arzu edilen ve davranışlar için birçok ölçek olarak kullanılan olgulardır. İlk defa Znaniecki tarafından sosyal bilimlere kazandırılan değer kavramı, Latince “kıymetli olma” ya da “güçlü olmak” anlamlarına gelen “*valere*” kökünden türetilmiştir (Bilgin, 1995: s.83).

Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Değerler ayrıca bireyin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak, istekleri, tercihleri, arzu edilen ve edilmeyen durumları gösterir (Erdem, 2003: s.56).

Değerler bir inanç olması bakımından, dünyanın belli bir kısmıyla ilgili algı, duygu ve bilgilerimizin bir bileşimidir (Güngör, 1998: s.77).

Theodorson, değeri “Sosyal olguların önemliliği üzerindeki değerlendirmede, özel eylemleri ve amaçları yargılamada temel ölçü sağlayan ve bir grubun üyelerinin güçlü duygusal bağlarıyla oluşmuş, soyut, genelleştirilmiş davranış prensipleri.” olarak tanımlar (Aydın,2003: 122).

Bu çalışmada kullanılan değer kavramı, ekonomideki anlamında farklı olarak psikologların, sosyologların, eğitimcilerin ve davranış bilimcilerin kullandığı anlamıyla kullanılmıştır.

Ortaya konmuş bir sanat ürünü ya da eserin belli bir değeri vardır ve bundan bahsedilebilir. Ancak sanat eserin değerlerinden bahsedilemez. Bir heykel

ya da tablonun değeri denildiğinde, heykeltıraşın, ressamın emeği karşılığında esere biçilen parasal kıymet, o eserin diğer eserlere göre taşıdığı ayrıcalıklı özellikleri anlaşılr. Sanat ürünlerinin değerleri dediğimizde, boş ve anlamsız bir kavram ortaya çıkar. Tablo, heykel, değerlere sahip olmaz ama onu yapan, düzenleyen ya da sunan sanatçının değerleri ve değeri vardır.

Bir şeyin değeri, onun anlamı ya da önemi kişiden kişiye farklılık gösterebilir. Değerlere ilişkin bir bildirimde bulunulmaz, değerlerin bir tasarımını kurmak, sonuçta da değerlere ilişkin bir yargıda bulunmak mümkün olmaz (Tepe,2002: s.350).

Belli değerlere sahip olan bir kişinin, sahip olduğu değerlerin sıralaması her bir değere olan doyumunu ile yakından alakalıdır. Her bireyin, değerlere doyumunu aynı değildir. Bir kimsenin değerler sıralamasında en üst basamakta olan değerleri o kimsenin temel değeri olarak görülebilir. Bununla birlikte değerler, “bir şeyin arzu edilebilir -iyi- ve ya edilemez olduğu -kötü- hakkındaki inanç” olarak tanımlanmıştır (Güngör, 1993: s.27-29).

Değer kavramı, felsefe tarihinde öznelci ve nesnelci açılardan çok değişik şekillerde ele alınmıştır. Öznelci yaklaşıma göre yapılan tanımlarda birey açısından değer, toplum açısından değer olarak iki grupta toplanabilir. Nesnelci yaklaşıma göre tanım yapanlar da değerlerin bir gerçekliklerinin olduğunu kabul eder (Özlem, 2002: s.283-284).

Fitcher ise, sosyal değerleri incelerken şu üç ögenin dikkate alınması gerektiğini ifade etmiştir. Bunlar: 1. Bizatihi bir değer olan nesnenin kendisi, 2. Nesnenin sosyal gereksinimlerini karşılama kapasitesi, 3. İnsanların bu nesneyi tatmin vermesi ve tatmin verme kapasitesinden dolayı takdir etmesi (Özensel, 2003: s.225).

Natüralist sosyolog Perry, General Theory of Value (1926) ve Realms of Value (1954) adlı eserlerinde değerleri; insanların ilgileri, ilgi objeleri, ilgilerin cinsi, miktarı ve yoğunluğu çerçevesinde açıklayabileceğimizi söylemektedir (Özensel, 2003: s.227). Biz buradan değerlerin kişiden kişiye hatta ortamdaki ortama değişebileceğinin savunulduğunu çıkarabiliriz. Ancak değerler kavramı, toplumların

sahip olduğu kültürel yapılar içerisinde standartlaşmış kalıplara sahiptir. Yine de bu kalıplar kesin sınırlarla çizilmemiştir.

Belli değerlere göre hareket eden ya da davranan bir insanın, diğer değerlere de uygun hareket etmesi ve davranması da gerekir. Ahlaki değerler ile diğer değerler arasında güçlü bir bağ olduğu gibi, bütün değerler arasında da sağlam ve sürekli ilişkili bir bağ vardır. Değerlerin hepsinin alanına uyumlu davranışlar sergilenmediği durumlarda ortaya tutarsızlıklar çıkmaktadır.

Felsefeyi genel bir “değer felsefesi” olarak gören Alman fizikçi W. Windelband, tarihsel olayların yasallaştırılamayacağını, ancak değerlendirilebileceği görüşünü belirtir.

Değerler hakkında söylenenleri belli başlı özetlenecek olursa:

- İnanışlar içeren ve dolayısıyla da alışkanlıklar taşıyan olgulardır.
- Fertlerin yapıp ettiklerini rasyonelleştirip içselleştirmelerine imkân verirler.
- Genelde ilgi gösterilen, arzu edilen şeylerdir.
- Her alanla ilgilidirler ama alanların kendine özgü değerleri vardır.
- Farklı kaynak ve içeriklere sahip olsalar da bir biçimde sosyaldirler.
- Değerler beşeri olayları belirleyicilik işlevine sahiptirler (Mengüşoğlu, 1983 akt. Aydın, 2003: 122).

Değerlerin Özellikleri

Değerler, mutlak ve değişmez değildirlir. Bu yüzden de hiçbir zaman durağan olmamıştır. Toplumda meydana gelen değişiklikler, baştan aşağı kurumları ve her şeyi değiştirdiği gibi değere olan bağlantıları da değiştirecektir (Akarsu, 2006: s.26). Hızla değişen dünyada, değerler de aynı hızla değişecektir (Pighin, 2005: s.8).

Toplumsal yapıyı oluşturan ekonomi, siyaset, aile, hukuk, eğitim, din gibi temel kurumların hepsi kendisine ait değerleri de içerir. Ancak nasıl bu kurumların işleyişini birbirinden bağımsız düşünemiyorsak, değerleri de birbirinden bağımsız düşünmek mümkün değildir (Özensel, 2003: s.228).

Değerler arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Birini etkileyen, diğerini de etkileyecek özelliktedir. Sevgi, saygı, hoşgörü, yardımseverlik, gibi değerleri birbirinden ayrı düşünemeyiz.

Değerler arasında kesin bir sınır çizgisi çekmek de mümkün değildir. Değerler, birbirinden bağımsız ve durağan değildir.

Değerler sabit değildir. Değişkendir. Değerlerdeki değişim birden bire değil, zaman içerisinde oluşmaktadır.

Değerler, kalıtımsal değildir. Değerler, bir sonraki kuşağa sosyal rollerle öğrenilerek aktarılır.

Değerler, aileden, yakın çevreden, yazılı ve görsel materyallerden taklit ya da model alma yoluyla öğrenilir.

Değerler arasında bir üstünlük ve öncelik durumu vardır. Değerlerin öncelik ve sonralığı kişilere göre değişkenlik gösterebilmektedir. Kimi için saygı baş değerken; kimi için sevgi baş değer olabilmektedir. Kişilerin yaşı, cinsiyeti, sosyal konumu da bu değişiklikte etkilidir.

Toplumlar, kendine özgü değerlere sahiptirler. Millet özelliklerinin oluşmasını bu değerler sağlar. Örneğin misafirperverlik değeri, Türk milleti ile özdeşleşmiş bir değerdir.

Değerlerin ortaya çıkışında sosyal onay önemlidir. Sosyal olarak onaylananlar, zamanla davranış ölçütleri haline gelerek değerleri oluşturmaktadır (Sarı, 2005: s.75).

Değerler kişilerin hata tarzlarını da oluşturabilecek sosyal güce sahiptirler. Örf, gelenek- görenek değerlerin toplumda yaşamsal alana geçişiyle mümkün olabilen değersel güç unsurlarıdır. Geleneksel bir yapı içerisinde aile hayatının, bireysel ilişkilerin, toplumsal yaşam şekillerinin tümü aslında değersel bir güç ve inanma biçimiyle ilgilidir. Robbins gibi düşünürler değerleri, kendimizi daha saygın kılmak için kendimizin ürettiğini söyleseler aksine değerler dini içerikli, gelenek-görenek, örf adet gibi kavramlarla örülüdür (Robbins, 1993: s.87).

Değerler birbirinden kesinlikle bağımsız olamazlar. Birbirlerine bağlı olarak toplumsal varlığını gösterebilir değerler. Değerler birbirinden niçin bağımsız olamaz? Çünkü insan intibakının en önemli problemlerinden biri gerek davranışlar, gerekse düşünce unsurları arasında ahenk sağlayabilmektir. İnsan böyle bir ahengi fiili olarak arar ve her hangi bir sebeple uzlaşmayan unsurları bir denge veya uyumsa haline getirir (Güngör, 1998: s.76).

Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler, muhteva özelliklerine, işlevselliklerine, hitap durumlarına göre sınıflandırılabilir. Aralarında ayırım yapmak da mümkün değildir. Sınıflandırma hususunda bugüne kadar birçok bilim adamı çalışmalarda bulunmuştur.

En çok kabul gören sınıflama Spranger tarafından yapılmıştır. Daha sonraki yıllarda bu sınıflama Allport, Verno, Lindzey tarafından ölçeğe dönüştürülmüştür. Allport ve Verno'nun çalışmalarında değerleri; bilimsel, ekonomik, siyasal, dini ve sosyal olmak üzere kategorize edilmiştir.

Spranger, değerleri altı grupta sınıflandırmıştır. Bunlar: estetik, teorik (bilimsel), ekonomik, sosyal ve dini değerlerdir (Akbaş, 2004: s.30).

Değerler üzerinde başka birçok bilim adamı da çeşitli çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaların sonunda değerleri amaç ve araç-gereçler olarak ikiye ayrılmıştır. Amaç değerler, yaşamın temel amaçlarını (özgürlük, mutluluk, aile güvenliği, barış içinde bir dünya, başarılı olma, bilgelik, dini olgunluk, eşitlik, gerçek dostluk, güzellikler dünyası, heyecan verici bir yaşam, iç huzur, kendine saygı, rahat bir yaşam, sosyal kabul, ulusal güvenlik, zevk); araç değerler ise bu amaçlara ulaşmada kullanılacak davranış tarzlarını (bağımsız olma, bağışlayıcı, cesaretli, dürüst, entelektüel, geniş görüşlü, hırslı, itaatkar, kendini kontrol eden, kibar, kendine hâkim, mantıklı, neşeli, sevecen, sorumluluk sahibi, temiz, yardımsever, yaratıcı olma) içermektedir (Akbaş, 2004: s.30).

Felsefe tarihindeki öznelci ve nesnelci bakış açılarını değişik şekilde ele alan ve bunu iki değer sınıflandırmasını birleştirerek anlatanlar da olmuştur. Özlem, (2002: s.284) bunu şöyle ifade eder: 1. Hazcı (Hedonist) Değerler (Olumlu: haz,

olumsuz: acı) 2. Bilgesel Değerler veya Bilge Değerler (Olumlu: doğru, Olumsuz: yanlış), 3. Ahlaksal Değerler (Olumlu: iyi, olumsuz: kötü), 4. Estetik Değerler (Olumlu: güzel, olumsuz: çirkin), 5. Dinsel Değerler (Olumlu: sevap, olumsuz: günah).

Başka bir değerler sınıflandırmasında Hilmi Ziya Ülken (2001: s.360), değerleri karakterlerin özüne göre üçer ayırmıştır: Birinci grupta içkin değerler vardır. İçkin değerler bilinç verileridir. Bunlar sanat ve bilgi değerleridir. İkinci grupta aşkın değerler vardır. Bunlarda duyu, bilinç içeriğine bir araçtır.

Değerlerin en çok kabul gören ve en anlamlı sınıflanması, değerlerin kurumsal işlevine göre sıralanmasıdır. Güngör de değerleri altı grupta toplamıştır: estetik, teorik, dini, siyasi, iktisadi, sosyal (Özensel: 2003: s.230). Daha sonra bunlara *Ahlaki değerleri* de ekleyecektir.

Güngör'ün (1993) aktardığı bu sınıflamaya göre değerler, estetik, teorik, iktisadi, siyasi, sosyal ve dini değerler olmak üzere altı grupta toplanmaktadır. *Sosyal değerlere* ilişkin, toplumsal kurallara yönelik bilinç, konukseverlik, yardımseverlik, hoşgörülü olma, görgü kuralları, sorumluluk bilinci kazandırma gibi değerler örnek verilebilir. Bilgiyi uygulama, bilimsel düşünme becerisini geliştirme, akılcılık, problem çözme becerisini geliştirme gibi değerler, *teorik değerler* başlığı altında değerlendirilmiştir. *Dini değerler* arasında Allah sevgisini aşılama, dini bilgileri kazandırma, hayatın verdikleriyle yetinme ve kabullenme gibi değerler yer almıştır. Tutumlu olma, kazancını doğru kullanma gibi değerler, *iktisadi değerlere* örnek verilebilir. *Estetik değerler* arasında bireysel üslup kazandırma, sanatlı anlatım özelliği kazandırma ve hayal gücünü geliştirme gibi değerler yer almaktadır. Düşünce ve ifade özgürlüğü, demokrasi, hak ve özgürlüklere saygı duyma gibi değerler, *siyasi değerler* kapsamında değerlendirilmiştir.

Schwartz, değerleri sınıflandırmada daha geniş bir yelpaze kullanmıştır. Schwartz, sınıflandırmasında on tane değer grubu belirlemiştir. Her bir değer grubu için de çeşitli değer beklentileri oluşturmuştur (Akbaş, 2004: s.34).

Değerleri sübjektif ve objektif değerler şeklinde tasnif edenler de vardır. Değerleri objektif olarak ele alanlar, insanların değerlendirmede herhangi bir

tercihleri olamayacağı görüsündedirler. “Objektif değerlerin olduğunu söylemek, insanların tercihi olmaksızın doğruluğu kendiliğinden varolan değerlerin olduğunu iddia etmektir. Mesela iyilik, doğruluk ve güzellik gibi değerler kâinata ait gerçeklerdir. Onlar nesnelere yaratılışının bir özelliğidir. Bazı nesnelere objektif olarak doğrudur. Bazı davranış ve nitelikler de doğuştan iyidir.” Değerleri subjektif olarak ele alanlar da mevcuttur. Bu görüş sahipleri değerler insana bağlı şeylerdir derler. Toplumsal yapı, çevre, kültür, gelenek gibi kavramlardan arınarak kişisel zihni yapının tutumunu önceleyen bir görüşür. Bayraklı’ ya göre: “Oysaki öyle mutlak ve ebedi değerler vardır ki, onların milleti olmaz, onlar evrenseldir. Onlar, yani o değerler, insanların ortak dilidir, lisanıdır. Bütün kalp ve zihinler o değerlerde birleşmektedir. Fert onları doğuştan toplumda bulur. Ne kadar uğraşsa da fert onları değiştiremez. Onlar ne ferdin ne de belli bir milletin malıdır.” (Bayraklı, 1983: s.34).

Değerlerin İşlevleri

Değerler, artık hayatın değişmez unsurları haline gelmiştir. Gerek bireysel gerek toplumsal yaşam içerisinde bu önemine bağlı olarak çeşitli işlevlere sahiptir. Gökçe ve Fitcher’ın bu konuda önemli çalışmaları bulunmaktadır. Özensel’ in aktarımına göre:

1. Sosyal değer, temel seçici oryantasyonun standardıdır. Yani bu bağlamda değerler, bilinçli ve amaçlı davranışın genel ölçütüdür. Bu bakımdan değer, sosyal eylemde bulunan bir kişinin sosyal olarak kabullenebilen olgu ve istekleri için temel atıf noktası görevini görmektedir.

2. Değerler, kültürel olarak şekillendirilmiştir ve aynı zamanda kültür üzerinde de yönlendirici olarak etki etmektedir. Bu bakımdan değerler, belli bir kültürün gelişme süreci içinde şekil almaktadır. Bu da genel olarak sembol, moral ve estetik normlar, davranış şekilleri olarak belirginleşir. Bu açıdan değerler, kültürün esasını oluşturmaktadır.

3. Değerler, insanlarla özdeşleşmiştir. Yani sosyalleşme sürecinde değerler, kişiler tarafından öğrenilmekte ve üstlenilmektedir. Kısaca, kişinin

şahsiyet yapısına entegre olmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak değerler, kişinin şahsiyetinin bir parçası olarak görülmektedir.

4. Değerler, sosyal bir boyuta sahiptirler. Yani değerler, hem zihinsel (arzu ve eylem boyutunu belirten) hem de hissî-duygusal yönü belirten ifadelerdir. Sosyal değerler, belli sosyal sonuçlara yol açarlar. Bu sosyal sonuçlar literatürde, sosyal değerlerin işlevleri olarak adlandırılmaktadır.

Fichter'den aktarılan bu işlevler şunlardır:

1. Değerler, kişilerin ve birlikteliklerin sosyal değerinin yargılanmasında, hazır birer araç olarak kullanılır. Tabakalaşma sistemini mümkün kılar. Bireyin çevresindekilerin gözünde nerede durduğunu bilmesine yardım eder.

2. Değerler; kişilerin dikkatini çeker ve kişilerin dikkatini yararlı ve önemli olarak görülen maddi kültür nesnelere üzerinde odaklar. Bu değerli nesne, her zaman birey veya grup içinde en iyi olmayabilir. Fakat o nesne için çaba gösterilmesine yol açtığı da bir gerçektir.

3. Her toplumdaki ideal düşünme ve davranma yollarına, değerler tarafından işaret edilir. Değerler, sosyal olarak kabul edilebilir davranışın âdeta şemasını çizerler. Böylece kişiler de hareket ve düşüncelerini en iyi hangi yolda gösterebileceklerini kavrayabilirler.

4. Değerler, kişilerin sosyal rollerini seçmesinde ve gerçekleştirmesinde rehberlik ederler. İlgi yaratırlar, cesaret verirler. Böylelikle de kişilerde çeşitli rollerin gerekliliklerinin ve beklentilerinin, birtakım değerli hedefler doğrultusunda işlemekte olduğunu kavramış olurlar.

5. Değerler, sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır. Kişileri törelere uymaya yöneltir, doğru şeyleri yapmaya yüreklendirir. Değerler ayrıca onaylanmayan davranışları engeller, yasaklanmış örüntülerin neler olduğuna

işaret eder ve sosyal ihlallerden kaynaklanan utanma ve suçluluk duygularının kolayca anlaşılabilmesini sağlar.

6. Değerler, dayanışma araçları olarak da işlevde bulunurlar. Kişiler, aynı değeri güden kişilere doğru çekimlenirler. Ortak değerler, sosyal dayanışmayı yaratan ve sürekli kılan en önemli faktörlerden biridir.

Değerlerin İnsana ve Topluma Katkısı ve Kültür ilişkisi

Bir toplumun ana yapı taşı, hatta kimliği kültürdür. Sosyoloji ve Psikolojide değerler toplumun kültürüdür. İnsanlar kültür sayesinde geçmişin birikim ve izlenimlerini şimdi de görme fırsatı bulabilirler. Yarına aktarılacak değerler, yine kültür ile sağlanır.

Bir topluma ait değerlerin bütünü, o toplumun ana yapısını oluşturur. Her toplumun tarihsel süreç içerisinde, değer yargıları uzun zaman içerisinde, kademe kademe ve yavaş yavaş oluşmuştur. Çoğu toplum içerisinde ödüllendirme, takdir etme ya da ön plana çıkarma ölçeği, değer yargıları olmuştur. Bu nedenle değerler kişiye bağlı değil, kişilerin üzerindedir.

Toplum değerlerinin oluşmasında aile ön plandadır. Toplumun üyeleri, aile kurumunda değer yargılarına sahip olmaya baslar. Örneğin, Türk çocukları, Türk toplumunun değerlerini annesinden dinlediği ninnilerle, mânilerle; babasından dinlediği destanlarla; dedesinden, ninesinden dinlediği masallarla, hikâyelerle; sokakta arkadaşları ile oynadığı çocuk oyunları ile öğrenmeye baslar. Okul çağına geldiğinde Türk ve dünya klasikleri, yazılı edebî ürünler de Türk çocuğunun değerlerini oluşturmasına katkıda bulunur. Masallar, destanlar, ninniler, mâniler, halk hikâyeleri, çocuk oyunları, yazılı edebî eserler bireyin değerlere bakış açısını oluştururken aynı zamanda da toplumun değer yargılarını oluşturmaktadır (Öztürk, 2005: s.42).

Değerler, toplumsal şemanın ana parçasıdır. Yani toplum içerisindeki her birey buna göre yaşama eğilimindedir. Değerler, toplumsal barışı, sevgiyi, kardeşliği, kin ve nefreti, düşmanlığı, oturup kalkmayı, konuşmayı, selamlaşmayı, giyim kuşam, yeme içme vb. tüm kültürel materyal ve yapıları ortaya koyabilecek güçtedir.

Toplumda değerlerin ifade edildiği temel mekanizmalar kişilerin üstlendiği sosyal rollerdir (Özensel, 2005: s.84).

Bireyin zihin yapısını kurmasıyla da ilgili olduğundan, birey bu toplumsal rolünü değer inanç sistemiyle şekillendirebilir. Eğer bir toplumdaki bireyler güçlü inanlara ve belirlenmiş ideallere sahip olmasalardı, o toplumda hangi davranışın ölçülebileceğine dair normların oluşması da mümkün olmayacaktır (Özensel, 2005: s. 85).

Allport, Vernon ve Lindzey ‘den sonra değerleri altı grupta toplamak adet olmuştur. Estetik, Teorik, İktisadi, Siyasi, Sosyal ve Dinî değerler. Bunlar hayatımızın belli baslı sahalarıdır. Herkes kendi hayatında bu kavramlara su veya bu şekilde önem verir veya bunlar karşısında belli bir tavır alır. Değerle bir bakıma bizim hayatımızın gayeleridir; hatta sadece kendi hayatımızın değil başkalarının hayatları için de birer gaye olmasını istediğimiz şeylerdir (Güngör, 1998: s.76).

Değerler canlı bir yapıdır. İnsan yaşadığı ve dünya var olduğu müddetçe varlığını devam ettirir. Değerlerin konusu ve anafikri de insandır. Bu nedenle, insan yoksa değerlerin oluşması ya da nesnelere ilişkisi işlevsiz bir olay haline gelir.

Değerler, bağlı bulunduğu kültürün bayrağı, milli marşı, simgesi, dili gibi millîdir. Her millet dünyaya kendi kültürünce bakar; dolayısıyla her milletin sahip olduğu değerler sistemi, dünyayı algılayış biçimine göre farklılık gösterir. Türk milletine ait değer ve kavramlar, ifadeler, Türk insanı ve zihniyetinin anlayışını, inançlarını kısaca hayata bakış açısını yansıtır.

Türkçe Eğitiminde Değerler Eğitimi

Dil, insanlar arasındaki iletişimi sağlayan en temel araçtır. Yapısı ve görevi itibarı ile duygu, düşünce ve hayallerin insanlar arasında aktarımını sağlar. Zaman içerisinde de millete ait kültürel birikimlerini günümüze yansıtır.

Dil, kaynaklarda; “İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendi kanunları içerisinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık, milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese, seslerden örülmüş muazzam

bir yapı, temeli bilinmeyen Zamanlarda atılmış gizli bir anlaşmalar ve sözleşmeler sistemi.” (Ergin, 1999: 3).

“İnsanların düşündükleri ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma.” (TDK, 2005) .

“Dil, kültür ve medeniyetin gelişiminden insanların günlük hayatındaki problemlerinin çözümüne kadar her alanda önemli fonksiyonlara sahip bir iletişim aracıdır.” (Özbay, 2006: s.2)

Tanımlardan da anlaşıldığı gibi dil, yüzyıllardır insanların anlaşmalarını sağlayan iletişimin en önemli yapı ve aracıdır. Dilin insanlar arasındaki iletişimi sağlaması, dilin toplumsal bir işlevinin olduğunu da göstermektedir. Ayrıca dil, toplumla fert arasında kültür iletişimini sağlayan köprü vazifesini de üstlenmektedir. Meriç, (1980: s.453)’e göre dilsiz toplum olmaz. Dil bir milletin hafızasıdır. Eğer bir toplum dilini kaybederse hafızasını kaybeder, bugünü düne bağlayan köprüleri kaybeder ve kamus, namustur.

Bir milletin meydana gelişinde birtakım unsurlar önemli rol oynar. Bunların başında dil, din, gelenek ve görenekler, dünya görüşü, vatan, sanat ve tarih gelir. Bütün bunlar bir milletin kültürünü de oluşturur (Özbay, 2002: s.113).

Yeni yetişen nesiller milletin bir parçası olabilmek ve millet hayatında yerlerini alabilmek için millî kültürlerini öğrenmek zorundadır. Millî kültür, yeni nesillere dil vasıtası ile öğretilir. Dil öğretmek aslında sözcüklerin anlamını yansıttığı kültürü öğretmektir (Alperen, 2001: s.40).

Dilin tanımlarından ve yukarıda bahsedilenlerden çıkarılana göre, öğrenci, dilin sunduğu anlatım gücünü, anlam zenginliğini, okuma kitaplarındaki metinler aracılığıyla edinir. Burada da Türkçe dersinin, dil eğitimin önemi ve Türkçe dersi-kültür ilişkisi ortaya çıkar.

Toplumun değerler sistemini ve dünya görüşünü yapısında barındıran, milletlerin kimliği, dış yüzü olan dil öğretiminin planlı biçimde gerçekleştirildiği ders, ülkemizde Türkçe dersidir.

Öğrenciye okuma zevki kazandırmak, onlara yeni ufuklar açmak, dil becerilerini geliştirmek için tavsiye edilecek okuma kitaplarının seçiminde büyük görev, öğretmenlere, özellikle de Türkçe öğretmenlerine düşmektedir. Değer öğretiminin en iyi yapılacağı derslerin başında Türkçe dersi gelir. Her milletin dili, kendi millî kimliğinin özelliğini taşır. Bu sebeple dil, şahıslara ve nesillere millî kültürü aktarır, geçmiş – gelecek ve bugün arasında köprü görevi görür. Millet-devlet-kültür üçlemesinin ayakta kalmasını sağlar. Kültürlenme tamamen dile dayanmaktadır. İnsanlar gelecek nesillere kendi değerlerini devretmekte, asılamaktadır (Özby, 2002: s.118).

Toplumsallaşma sürecine katkıda bulunan Türkçe dersleri, bireyin diğer bireylerle iletişim becerisini geliştiren temel derslerden biridir. Dilin etkin biçimde kullanılmasına yönelik olarak tasarlanan Türkçe dersi, bireyin bilgilenmesini, öğrenmesini ve öğretmesini sağlayan bir araçtır. Bireylerin Milli Eğitim Temel Kanunu'nda belirtilen genel amaçların işaret ettiği davranışlarla donatılması dil becerilerinin geliştirilmiş olmasını gerekli kılmaktadır.

Milli Eğitim Temel Kanunu incelediğimiz zaman, milli eğitimin “*Türk Milletinin bütün fertlerini milli, ahlaki, insani manevi ve kültürel değerleri benimseyen, koruyan, geliştiren kişiler olarak yetiştirmek*” şeklinde bir amacının olduğu görülmektedir. Türk Eğitim Sistemi' nin ve Milli eğitim yapı ve programlarının temel amacına ulaşabilmesinde değer eğitiminin gerçekleştirilebileceği derslerden birisi ve belki de en önemlisi içerik özellikleri ve kuramsal temeller doğrultusunda, Türkçe dersidir.

Değer eğitimi bir iletişim ve kültürel kaynaşma sürecidir. Bunun gerçekleştirilmesinde bireyler arasındaki iletişimi sağlama özelliğini taşıyan Türkçenin öğretimi, ağırlıklı olarak çeşitli niteliklere sahip edebi ya da öğretici metinlerle gerçekleştirilmektedir. Türkçe öğretiminin temel aracı olan metinlerde ve Türkçe öğretim programında da belirtilip işlenen temalar da ulusal ve evrensel kültürün dayandığı değerlerin öğrencilere aktarılması amacı için önemli birer araç olma özelliğine sahiptir.

Bir toplum, değerlerinden yoksunlaştırılmışsa, değerleri ile olan bağı kopmuşsa, o toplumun ayakta durması zorlaşacaktır. Türk milletinin din, dil, tarih,

musiki, edebiyat alanındaki değerleri var oldukça Türk milleti de var olacaktır (Kaplan, 2000: s.10-72).

Değerlerin, bir toplumun varoluşu, yapısı, ilişkileri ve geleceği üzerinde çok önemli bir etkiye sahip olduğu bilindiğine göre, değerlerin eğitimi ve öğretiminin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Günümüzde birçok ülkede veliler, eğitimciler, dini kurumlar, sivil toplum örgütleri bireylerin değerlerini geliştirmeye ve bireylere değerlerin eğitimi/öğretimi vermeye çalışmaktadırlar.

Bir toplumun varlığı üzerinde bu kadar etkili olan değerlerin eğitimi ve öğretiminin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden, okullara büyük görevler düşmektedir. Özellikle ilköğretimin bir ve ikinci kademesi, değerlerin nesilden nesile aktarımında ilk basamağı oluşturur. Çocuk, okul çağıyla birlikte birçok kişiyle iletişim kurmaya başlar ve bu süreçte topluma uyum sağlaması gerekir. Bunu başarmak için de bulunduğu toplumun değerlerini öğrenip uygulamalıdır.

Okullar; eğitim ve öğretimin belli mekân ve zamanlarda, planlı ve programlı yapıldığı yerlerdir. Bu nedenle değerler öğretimi için etkili bir alandır. Okullarda öğretmenler, değer öğretiminde öğrencilere olumlu model olmalıdırlar. Dersini düzgün anlatması (sorumluluk), kıyafetine özen göstermesi (temizlik), verdiği sözü yerine getirmesi (dürüstlük), vb. öğrencilerde sorumluluk, temizlik, dürüstlük gibi değerlerin var olmasını sağlayacaktır. Değerlerin öğrenilmesi aşamasında, öğretmenlerin yapması gerekenler genel olarak şu şekilde sıralanabilir:

- a) Model olmalı.
- b) Sınıf içinde ortak bir sosyal doku oluşturmalı.
- c) Her öğrenciye sorumluluk verip onların ahlaki gelişimlerine katkıda bulunmalı.
- ç) Öğrencileri cesaretlendirmeli.
- d) Öğrencilere karar verme olanağı tanımalı.
- e) Paylaşım fırsatı vermeli.
- f) Ortaklaşa çalışmaya teşvik etmeli.
- g) Değer öğretiminin yaklaşımlarına göre öğrenciye değerleri aktarmalı (Dilmaç, 2002: s.4).

Lazerson, Mclaughlin, McPherson ve Bailey'e (1985) göre okulun güdülemesi gereken en önemli değerler şunlardır: Dürüstlük, özgürlük, saygı, mutluluk, sorumluluk, sevgi, barış, haksızlık, eşitlik, cesaret, merhamet, hoşgörü, estetik değerler, bilgelik, adalet, mükemmellik, sabır, gurur, insanlık, dini değerler, çevreyi korumak, içtenlik, ruhsal değerler, ekonomik değerler, duygudaşlık, rekabet, diğerlerine hizmet ve demokratik değerler.

Fayda'ya göre (2005), örnek insanda bulunması gereken vasıflar ise vicdan, adalet, vefa, akıl, irade, şahsiyet, karakter, diğerkâmlık, şükür, inanç, edep, hâyâ, sabır, hoşgörü, rıza, muhakeme, azim, çalışkanlıktır. Çocuk, kültür değerlerini sadece örgün eğitim ve ilişkiler yoluyla değil, aynı zamanda atasözleri, deyimler, şarkılar, tekerlemeler gibi farklı kaynaklardan gelen iletilerle de öğrenir. Çocuğun karşılaştığı değişik iletiler arasında özellikle dil ve edebiyat farklı bir yere sahiptir (Baymur, 1996: s.75).

Genel olarak sanatın amacı, yaşamı kolaylaştırmak olduğu gibi edebi eserler de insanın iç dünyasını yumuşatır. İnsan sevgisiyle, yurt sevgisiyle, yaşama sevgisiyle, daha nice sevgilerle yumuşatır. İyilik, dostluk, hoşgörü, bağışlama, dayanışma, çalışkanlık, dürüstlük gibi insana özgü temel duyguları geliştirip pekiştirir (Kavcar, 1999: s.56). Diğer yandan yazı dilinin kalıcı olmasından dolayı yazılı edebi eserler, ait oldukları toplumlara özgü değerleri gelecek nesillere taşır.

Derslerin öğretim programları, içerikleri, belirlenen kazanım ve planlar da Türk Millî Eğitiminin genel amaçları doğrultusunda düzenlenir. Programlar eğitim ve öğretimin içeriğini ve faaliyetlerinin nasıl düzenleneceğini ortaya koyar. Dil, bir toplumun kültür ailesinin en önemli, beklide birinci üyesidir. Dil eğitiminin aynı zamanda kültür öğretimi olduğunu göz önünde bulundurursak, kültürün temel unsuru olarak ifade edilen değerlerin, öğrenciye kazandırılmasında Türkçe dersinin ayrı bir yeri vardır. Okullarda kültür ve dilin belli bir plan içerisinde öğretildiği derslerden başlıcası Türkçedir.

2005 Türkçe Dersi Öğretim Programında (6–8), topluma ait değerlerin taşınması ile ilgili hedeflere “Genel Amaçlar” bölümünde yer verildiği görülmektedir:

“Dilimizin, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri, Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları, Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları, Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri, Millî, manevi ve ahlaki değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır” (MEB, 2006: s.4).

Yine bu metinde, metinlerin özellikleri belirtilmiş ve metinlerde verilmesi gereken değerler genel olarak ifade edilmiştir:

“Metinlerde millî, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır. Metinlerde siyasi kutuplaşmalara ve ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır. Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, insani değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır. Metinler, öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.”(MEB, 2006)

Çalışmamızın en önemli noktalarından birisi, Türkçe eğitimi ile ilgili çalışmalarda ya da edebi bir metnin Türkçe eğitimi ile ilişkilendirileceği çalışmalarda Milli Eğitim tarafından bu dersle ilgili belirlenmiş bir değerler başlığı olmamasının tespit edilmesidir. 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programında öğrenciye aktarılacak değerler ayrı bir başlık altında ele alınmamıştır. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda (6, 7. Sınıflar) ise değerler başlığı yer almıştır. Programda öğrenciye verilmesi gereken değerler belirlenmiş, bu değerlerin öğretiminde neler yapılması gerektiği açıklanmıştır. Verilen değerler, öğrenme alanları ve sınıflara göre dağıtılmıştır. Değer programda, *“Bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır.”* şeklinde tanımlanmıştır.

Sosyal Bilgiler Dersi (6, 7. Sınıflar) Öğretim Programında yer alan değer sayısı, yirmi olarak belirlenmiştir. Bunlar; adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi,

sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverliktir. Öğretim programlarında disiplinler arası yaklaşım bulunması ve bu programların ortak kurullarca oluşturulmasından dolayı, Sosyal Bilgiler dersi programı için belirlenmiş olan değerler başlığının, Türkçe dersi için de kullanılabileceği kanaatine varılmıştır.

Masal

“Masal” sözcüğünün, Arapça bir sözcük olan “*mesel*”den türediği belirtilmektedir. Bu sözcük, “*Halk dilinde meşhur olan, âdap ve öğütleri anlatan söz*” anlamına gelmektedir (Tezel, 1987: s.134). Aslında “*mesel*” sözcüğü de 19. Yüzyılın başlarından itibaren görülür. Daha önceleri bu tür için “kıssa, dâstân, hikâye” gibi sözcükler kullanılmaktadır. Değişik yörelerde de “hikâye, hekâye, hekiya, hekat, mesel, mesele, metel, matal, nagıl, oranlama, ozanlama” sözcükleri geçmektedir (Sakaoğlu, 2002: s.6- 7).

Bazı Türk boylarında da bu sözcük yerine “hallap, ertek, ertegi, çorçek, cocek” gibi ifadelerin kullanımı yaygındır (Elçin, 1981: s.368). Değişik adlarla anılan masal türü için çeşitli sözlük ve ansiklopedilerde şu tanımlar yapılmaktadır: “Daha çok çocuklara anlatılan, olağan veya olağanüstü, hemen hemen tamamen hayali olaylara ve kahramanlara yer veren hikâye.” (Millî Eğitim Bakanlığı, 1996: s. 1908).

“Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, doğa dışı varlıklara yer verip çoğunlukla insanların belli olmayan bir zamanda ve yerde basından geçen, olağan dışı olayları aktaran bir anlatı türü.” (Türk Dil Kurumu, 1994: s.514).

“Terbiye ve ahlâka faydalı, yararlı olan hikâye.” (Develioğlu, 1962: s.747).

“Olağanüstü olaylarla süslenmiş ilgi çekici öykü.”(Demiray, 1988: s.557).

“Olağanüstü olaylarla süslü, olağan üstü kişilerin basından geçen, zaman ve yer kavramları belirli olamayan ilgi çekici hikâye.”(Karaalioğlu, 1962: s.93)

“Fevkalâde olay, macera ve kahramanlara yer verilen, hayali, sözle nakledilen ve daha çok çocuklara anlatılan hikâye.” (Doğan, 2003: s.882).

Birbirlerinden farklı biçimlerde ifade edilseler de yukarıdaki tanımların hepsinde bulunan ortak nokta, masalların olağanüstü bir özellik taşıdığı gerçeğidir.

Bu tanımlara genel olarak bakıldığında da “halk tarafından yaratılan ve daha çok çocuklara anlatılan bir tür” olduğu da görülmektedir. Sözlük ve ansiklopedilerin yanı sıra masalla ilgili olarak pek çok araştırmacı tarafından da çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlardan bir kısmı şöyledir:

Boratav (1995: s.75)’a göre masal, “Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı.”dır. Bu tanımda masalın hayal ürünü olduğu vurgulanmakla beraber, nesir tarzında olduğu da belirtilmektedir.

Sakaoğlu (1999: s.134) ise masalı, “Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyenleri inandırabilen bir sözlü anlatım türü.” biçiminde tanımlamaktadır. Yine bu tanımda masalların hayalî unsurlar taşıdığı belirtilmektedir. Bu türün hayalî de olsa dinleyenlere anlattıklarını inandırabildiği de ifade edilmektedir. Burada ayrıca masal kahramanları üzerinde de durulmaktadır. Bu kahramanlar, hayvanlardan ve doğaüstü varlıklardan oluşmaktadır.

Tezel (1997: s.10), masal için “Olaylarının geçtiği yer ve zamanı belli olmayan, peri, dev, cin, ejderha, Arap bacı vb. gibi kahramanları, belirli kişileri temsil etmeyen hikâyedir.” tanımını yapmaktadır. Bu tanımda, masallardaki yer ve zaman kavramının belirsiz olduğu, kahramanların da genel adlarla anıldığı belirtilmektedir.

Masallardaki olağanüstü özellik, bu tanımda açıkça söylenmese de peri, dev, cin gibi olağanüstü özellikler taşıyan kahramanların olduğu ifade edilmektedir.

Elçin (1981: s.368) ise bu türü, “Bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hâdiselerin macerası, hikâyesi.” olarak tanımlamaktadır. Yine bu tanımda, yer ve kahramanlardaki bilinmezlik özelliği üzerinde durulmaktadır.

Alptekin (2002: s.11)’e göre de masal, “Büyük ölçüde nesirle anlatılmış ve dinleyicileri inandırmak gibi bir iddiası bulunmayan, hayal ürünü olan nesir seklinde

anlatımlardır.” Bu tanımında, masalın sadece düzyazıyla değil, genellikle düzyazıyla anlatıldığı vurgulanmaktadır.

Yine, masalarda inandırma amacı güdüldüğü ve masalların hayal ürünü olduğu belirtilmektedir.

Şimşek (2001: s.3) de masalı “Genellikle özel kişiler tarafından, kendine mahsus (olağanüstü) zaman, mekân ve şahıs kadrosu içerisinde, yaşanan hayat ile hayal edilen hayatın sistemli bir şekilde ifade edildiği; klişe sözlerle başlayıp, yine klişe sözlerle biten hayal mahsulü sözlü anlatım türü.” biçiminde tarif etmektedir. Bu tanımında, diğer tanımlardan farklı olarak “özel kişiler” ifadesiyle “masal analarından” ve bu türe özgü kalıplaşmış ifadelerden söz edilmektedir. Yine yer, zaman ve kahramanların olağanüstü özellikler taşıdıkları dile getirilmektedir.

Yapılan bu tanımlar ve ifade edilen değerlendirmeler sonucu masalla ilgili şu özetleme yapılabilir: Masal; genellikle nesir halinde anlatılan, içlerinde nadiren de olsa manzum kısımlara yer verilen; başında, ortasında ve sonunda kendine özgü kalıplaşmış ifadeler bulunan; kahramanları insan, hayvan ve olağanüstü varlıklar olabilen, içinde olağanüstü olaylara yer veren, kahramanların yaşadıkları olayları “masal dünyası” adı verilen belirsiz bir mekân ve zamanda gerçekleşen; büyükler tarafından küçüklere, kadın ve erkek yetişkinler tarafından yetişkinlere ve çocuklara, genellikle aksamaları ve ev ortamında anlatılan; bireyleri eğlendirmek, eğitmek, öğüt vermek, belli olguları ve olayları kavratmak için çoğunlukla sözlü olarak yaratılmış, sözlü olanların bir kısmı yazıya aktarılmış, bir kısmı ise yazılı olarak yaratılmış olan edebî bir türdür.

Türkçe Öğretiminde Masalın Yeri ve Önemi (Masallarla Türkçe Öğretimi)

Türkçe öğrenme alanlarından olan dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerinin oluşumunda ve gelişiminde masalların önemli bir yeri vardır. “Çocuğa ana dilinin, bir işçi elindeki âlet gibi nasıl kullanıldığını ilk öğreten, ona bu dilin türlü hünerlerini: kıvraklığını, zenginliğini, inceliğini ilk gösteren” tür masallardır (Boratav, 1958: s.15).

Türkçe öğretim programındaki ifadelerde de gerek millî gerekse evrensel değerlerin aktarımı da Türkçe eğitimi çalışmalarının amacını oluşturmaktadır. Bu değerlerin aktarımı da Türkçe derslerinde metinler aracılığıyla yapılabilir.

Masallar, hem dil etkinlikleri hem de yaratıcı çalışmalar için önemli bir üründür. Bünyesindeki kurgu, hayal, derinlik ve dil zenginliği nedeniyle masalların, sınıf içi yapılacak çalışmalarda önemli bir araç olduğu söylenebilir. Bilindiği gibi Türkçe öğretiminde beceri kazandırma esastır. Unutulmamalıdır ki “Öğretmenin öğrencileri ile birlikte sınıf içinde veya dışında amaçlara doğru yapacağı çalışmalar, eğitim oluşumuna etki yapan en önemli faktörlerdir.” (Öz, 2001: s.29).

Erkul’a (2004: s.80) göre: “Metin, zengin anlamlı bir dil birliği; anlam bütünlüğü oluşturan metin parçacıklarının toplamı; cümlelerden oluşmayıp onlarla şifrelendirilen, yoğun, karmaşık bir anlam ünitesi; yazar tarafından bilinçlice yapılan bir dil düzenlemesidir. Metinler içerisinde toplumun duyuş, düşünüş ve estetik zevkini yansıtan edebî metinlerin ayrı bir yeri vardır. Türkçe derslerinde Türk edebiyatının da seçkin eserlerinden örnek metinlere yer verilmelidir. Bu metinler, Türk’ün hayata bakışını öğrenciye sezdirmesi bakımından önemlidir. Türk masalları ya da genel anlamda masal metinlerinin tamamı bu amaçla ön planda tutulup kullanılabilir.”

Dil, sadece konuşmadan ibaret değildir. Dinleme üzerinde de yorum önemli etkinliğe sahiptir. Çocuk etkin bir dinleme ile masala yoğun bir ilgi duyar. Bu ilgi, ilköğretimin ilk yıllarında da devam eder ve böylece dinlemenin yanı sıra okuma eğitimi için de masallar önemli bir kaynak olma rolünü devam ettirir. Masalları dinleme ve okuma yoluyla elde edilen veriler, zaman geçtikçe konuşma ve yazma yoluyla da aktarılıp sürdürülür.

Öğrenciler masal ile yaparak- yaşayarak ve içselleştirme ile daha başarılı olabilir. Bu nedenden dolayı, temel dil becerilerini, yaratıcı ve üretken bir biçimde geliştirebilmek için sınıf içinde çeşitli etkinliklere ve çalışmalara yer verilmesi gerekir.

Masallar, okul öncesi dönemden başlayarak, özellikle ilköğretimin ilk yıllarında olmak üzere, seviyeli ve birikimli olarak gelecek yıllarda da Türkçe

derslerinde kullanılacak eşsiz bir kaynaktır. Çeşitli muhtevası ve temele hitap eden sınırsız çalışma olanağı olan masallar yoluyla anlama-anlatma becerilerine katkıda bulunabilecek şu etkinliklere yer verilebilir:

*Öğrencilerin yaratıcılığı ve hayal dünyası ahengi sağlamak adına, masal başlığı verilerek içerik hakkında tahminde bulunmaları sağlanabilir. Böylece konuyu anlama ve ifade edebilme tespit edilir.

* “Öğrenmede kalıcılık, önce dikkat çekme, dikkati yoğun bir şekilde toplama ile sağlanır. “Öğretmen, öğretim etkinliklerini ilginç ve heyecan verici şekilde sunarsa çocuklar da sunulan bu öğretim içeriğini ilginç ve heyecan verici bulur.” (Yavuzer, 2004: s.103).

* “Farklı öğretim araç- gereçlerinin kullanılmasıyla da öğretimde kalıcılık sağlanır. Öğretimde görsel ve işitsel araçlar kullanıldığında öğrenmeler hem daha çabuk hem de daha kalıcı izli olur.” (Demirel, Seferoğlu, ve Yağcı, 2003: s.79).

* “Masallar, dinlemenin yanı sıra telaffuz açısından da değerli bir araçtır. Doğru seslendirme, söyleyiş kolaylığı sağlamak için masallarda geçen tekerlemelerden yararlanılabilir. Ses tekrarları, sözcük oyunları ve ahenk gibi özellikler, çocukların tekerlemeleri kolay ezberlemesini sağlar. Tekerlemeler, özellikle de sesleri çıkarmada zorluk çeken öğrenciler için uygun bir alıştırma ortamı sağlar. Ayrıca “Tekerlemedeki ses uyumu, söyleyiş kıvraklığı çocuğun aynı zamanda oyun gereksinimine de yanıt verir. Sözcük dağarcığı sınırlı, dil ile ilgili gelişimini tamamlayamayan çocuk her şeyde oyun tadı arar. Bu arayış masal tekerlemeleri ile son bulur.”” (Akkaya, 2000: s.606).

Bu sonuçtan dolayı da tekerleme, mani ve özellikle masallar yoluyla da öğrencilere söz ve sözcükleri doğru söyleme çalışmaları yaptırılmış olunur.

* “Masallarda geçen tekerleme, ikileme, ses uyumu, yansıma, söyleyiş kıvraklığı, çocuğun masal konusu içerisinde ilgisini çekeceği için, kalıcılık ve söyleyiş kolaylığı sağlar. Söyleyiş ilkelerine uygun olarak okunan metinlerin

çocuklar tarafından dinlenilmesi, onlara, ses ve sözcüklerin doğru boğumlandırılmasına yönelik bir deneyim kazandırır.” (Sever, 2003: s.61).

* “Dinleyen ya da okuyan kişinin okuduğu metnin yerini, zamanını, olayda adı geçen kahramanların adlarını özelliklerini, okunan, dinlenen metnin ana düşüncesini, yardımcı düşüncesini söylemesi, okuma etkinliğinin anlamıyla sonuçlandırmanın göstergesidir.” (Güleryüz, 2002: s.17). Buradan da yola çıkılarak, işlenen masalla ilgili soru- cevap tekniği öğrencilerin doğrudan katılımı sağlanır.

* Masal dili ve anlatım tarzı, oldukça muhtelif renkler taşıyan, zengin bir tarzdır. Buna en büyük katkıyı deyimler ve atasözleri sağlar. Masallarda sembolik anlatıma çokça önem verilmesinden dolayı, gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra planlı yazma çalışmaları yapılabilir.

* Masallar, anlatı kurgusunu yansıtan önemli bir türdür. Masallardaki yapı, çocukların anlatı türlerini anlamalarını kolaylaştırmaktadır. Masallardaki eylem örnekleri ve karakter ilişkileri, çocukların dili bir anlatı olarak tanımalarını sağlamaktadır (Huck, Hepler ve Hickman, 1989: s.308). Bu nedenle masalların temel yapısını sezdirmeye yönelik çalışmaları yapılabilir. Öğrencilere okunan ya da dinlenen masallardaki çağrışımları kullanarak yeni bir masal anlatma denemesi yaptırılabilir (Güleryüz, 2003: s.136).

* Masallarda kahramanlar genellikle karşılıklı konuşma ve çeşitli diyaloglar içerisindedir, bu yüzden karşılıklı konuşma ve bir anlamda iletişim için de önemlidir. Öğrencilere, masal kahramanı olan iki ana figür arasında geçen bir konuşma yazdırılabilir (Feyzioglu, 1999: s.153). Bununla beraber, masallarda sıkça geçen tekerleme ve mani tarzı kafiye ve şekiller, dramatisasyon uygulanarak, kullanılabilir.

Masalların Çocuk Eğitimi ve Değer Aktarımı Açısından Yeri ve Önemi

Masalların çocuk eğitimi ve değer aktarımı açısından önemi büyüktür. Bu önemi incelerken iki başlık altında değerlendirme yapılmıştır.

Çocuk Eğitimi ve Masal

Çocukta ana dilin kavranmasına, gelişmesine büyük bir hizmeti olan masal, aynı zamanda çeşitli faydalar sağlayan bir çeşit terbiye ve sanat aracıdır. Henüz okuma yazma bilmeyen okul öncesindeki yavruların başlıca fikir ve duygu besinini masallar teşkil eder. Masallar sayesinde ki, çocuk, ana dilinin kelimelerini, kullanım şekillerini kolaylıkla kavramaya ve bir gün doğrudan doğruya, istediği zaman, kolayca okuyabilmek üzere okuma heves ve isteği başlar. Masalı ister yazılısından okuyana, isterse anlatana karşı çocukta bir sevgi ve saygı duygusu beslenir. Böylece masal, büyükle küçüğü birbirine yakınlaştıran, ısındıran bir vasıta olur (Gökşen, 1998: s.546).

Türklerin yoğunlaşmış dil imkânlarının en geniş şekilde kullanılan türü oluşu, masalı dil bakımından önemli bir konuma yükseltmektedir. Ana dilin öğretilmesinde, dilin yapısı ve ses dizilerinin, ahengin nasıl kullanıldığını masallardan kolayca öğrenebiliriz (Şirin, 1998: s.75).

Masalların çocukların hayal gücüne katkıda bulunması, geliştirmesi ve dil öğrenmelerinde de faydası olmasının yanında, çocuğun milli bir kimlik ve kendi toplumunun ruhunu kazanmasında da önemli bir rolü vardır. Ağaç yaşken eğilir. Çocukluk döneminde dinlenen, öğrenilen, hayal dünyamızın tuvaline yeni yeni renkleri katan masallar, hayatın ileriki dönemlerini de son derecede etkilemektedir.

Çocuk, ilk eğlence, merak ve hayranlık duygularını; ilk dil kullanma zevkini masallardan alır. Ayrıca yetişkinliğin ve ergenliğin alt yapısı masalların katkıları ile oluşturulur. Masalların tarihsel birikimle bünyesinde barındırdığı kültürel mirasın izleri, çocuğun kimlik kazanmasına katkıda bulunur.

Çocuğa yönelik eserlerin taşıdığı milli kültür yapısı ve kimliği ile toplumsal hayata yeni bir bakış açısı kazandırılabilir. Çocuğa seslenecek sanat ve edebiyatın gelenekten izler taşıması, bir yandan kültür motiflerinin yaşatılıp benimsetilmesi, diğer yandan çocuğun içinde yaşadığı toplumun duyarlıklarını kazanması bakımından önemlidir (Şirin, 1987: s.320).

Masalların çocuktaki hayal gücünü geliştirmesinin yanı sıra çocuğun diğer gelişim süreçlerine de olumlu etkileri vardır. Çocuk, hayal gücünü kullanmanın

yanında ilk estetik duyguları ve dil zevkini de masalla edinir. Sadece hayali ya da sıradan bir yanı olmayan masallar, çocuğun dil gelişimine, hayal gücüne, yaratıcılığına, hatta özgüvenine katkıda bulunur. En önemlisi, kültürü ve milli hislerini yansıtır.

Pertev Naili Boratav da, “Masallar, çocuğa ana dilinin bir işçi elindeki aleti gibi, nasıl kullanıldığını ilk öğreten, ona bu dilin türlü hünerlerini, kıvraklığını, zenginliğini, inceliğini ilk gösteren, geniş ölçüde ilk aşıl原因an unsurdur.” şeklinde belirtmiştir (Boratav,1958: s.15).

Masalın okunmasının ya da dinlenmesinin çocuklar için zararlı veya faydalı sonuçlar verdiği ve verme ihtimaline ilişkin başlıca iki ayrı görüş sürekli tartışılmaktadır. Daha önceleri de tartışıldığı gibi, günümüzde de hayal ürünü konu, kahramanlar ve olaylarla dolu masalların çocuklar tarafından okunmasını doğru bulmayan edebiyatçılar, bilim adamları bulunmaktadır. Bu kişilerin savunduğu görüşe göre masallar, çocukları bir yalan ve hayal âlemine sürükler ve hayatın gerçeklerinden uzaklaştırır. Yanlış inançlara sürüklenip mantıklı düşünmesini engeller.

Daha önce de bahsedildiği gibi, masallar eski tarihlerde çocuklar için zararlı olarak ifade edilmiştir. Çünkü çocuklara öğretici metinlerin verilmesi gerektiği fikri savunulmuştur. Daha önceki yıllarda çocuk edebiyatı başlığı altındaki muhtevaya bakıldığında, masalların kahramanlarını hayatın ilk tecrübeleriyle mücadele ederken, bir başkalarına, ormanda bırakılmış olarak görülmektedir. Bu yönüyle işte masalın gerçek yönü, yani öğretici yanı ortaya çıkmaktadır (Oğuzkan, 1991: s.30). Geçmiş tarihlerde çocuk edebiyatı içerisinde yazılar, eserler incelendiği zaman genellikle dini hikâye ya da didaktik metinlerle, sadece öğüt verici amaç güden metinlerle karşılaşmıştır.

Çocuklar için ayrı bir edebiyat yapmanın gereksiz olduğunu savunanlar, çocukların yapmacık hayvan hikâyeleri ve boş fantezilerle dolu kitapları okumalarının zararlı olacağını ileri sürüyorlardı. Anne ve babalar çocuklarını kitap okutmaktan uzak tutmak istiyorlar ama çocukların bu kitapları okumalarına engel olamıyorlardı. Buna rağmen sanat bakımından yetersiz kitapların sayısı gün geçtikçe artmaktaydı (Şirin, 1986: s.47).

Bilimin temel prensipleri ile masaların temel dinamikleri ve yapısı, birbiri ile zıtlık içerisinde olan kavramlardır. Akıl ve duyunun soyut ya da hayal ürünü masal ifadeleri ile işi olamazdı. Çünkü bilim adına ortaya konan yeni gelişmeler masallarla zıtlık arz ediyordu. Akıl ve duyu organlarının hükmettiği bir çağda masalların yeri olamazdı.(Şirin, 1998: s.29).

Aynı zamanda eğitimde akla ve mantığa ters düşülmemesi görüşünün çocuğa nasıl yansıdığını değerlendirmek gerekir önce. Her şeyin matematik gibi gerçekçi olmasını düzenleyen bugünkü eğitim anlayışında çocuk ruhunun ufku daraltılıyor, yalnız gerçek varlıklar ve gerçeğin sürdürülen özü çocuklara verilmek isteniyor. Akıl tek ölçü olsun, çocuğa deney sonuçlarına göre kesinliği belirlenmiş neticeler öğretilsin, çocuk gözüyle görmediği hiçbir şeye inanmasın. Bu katı bir çocuk ideolojisinden başka bir şey değildir (Şirin, 1998: s.87).

Şirin'e göre: "Geçmiş zaman masalları, gözle görülmeyen varlıkları anlatıyor. Cin, peri gibi hayali varlıklar, masal tipleri arasında yet alıyor. Çocukların etkileneceği padişah, kral, vezir gibi tipler başka yönetim biçimlerini çağrıştırıyor gibi önyargılarla konuya yaklaşarak, eğitimde masalı saf dışı bırakmak, eğitim sistemin en belirgin yanlışlarından birisidir. Oysa masal bu özelliklerinden dolayı çocuk ruhunu besleyen, süsleyen, donatan, zenginleştiren, çocuğu geleceğe hazırlayan, gerçekliği dolaylı olarak anlatan bir türdür." (Şirin, 1998: s.6).

Günümüzde, eskiden kuvvetle ileri sürülen, "Pozitif bilimin onaylamadığı hiçbir masal günümüzde geçerliğini koruyamaz." anlayışı da benimsenmeye devam etmektedir. Bilimin onaylamadığı masal elbette ki olacaktır. Bu masalı yazınlar türleri arasında görmemek, tanımamak olur. Masal, bilim çıkışlı değil, sezgi çıkışlıdır. Sezginin de dayandığı ana temel akıl değil, duyu ve hayallerdir.

Bunun dışında masalların okunması gerektiğini ve faydalı da olduğunu düşünen eğitimci, yazar, bilim adamları da vardır. Anatole France , "*İnsanı hayvandan ayıran tebessümden ziyade, hayaldir. Hayvana üstünlüğünü sağlayan da hayaldir.*" sözleriyle çocukların sadece öğretici, bilgi verici kitaplar okumasını isteyenleri eleştirmiştir (Şirin, 1998: s.42).

Dünya genelindeki bilimsel ifadeler, ülkemizde de kendine yer bulmuştur. Masalların gereksiz ve değersiz olduğu fikri ile ders kitaplarından masalların büyük bir bölümünün çıkarıldığı görülmektedir. Çocuğun çocuksu ruhu unutulmuş, birkaç hayvan masalı kitaplarda kendisine yer edinmiştir. Bu konuda Cemil Meriç: “Rousseau, çocuklar La Fontaine’i anlayamaz diyor, büyükler anlayabilir mi ki? Fablların belli başlı İngilizce çevirileri ile Türkçe çevirilerini birlikte inceledim. İkisinde de yalnızca iskelet var, ruh kaybolmuş. Ben Fransızcanın sırlarını çözebilmek için bir ömür harcayan bir hoca bir mütercim olarak ancak elli yaşından sonra La Fontaine’in güzelliklerini anlamaya başladım. Fransız edebiyatını merak eden bütün şair ve yazarlarımız, önce La Fontaine’e eğilmiş ama üslubunu aktaramamış dillerine.” demektedir (Meriç, 1981: s.6).

Bütün bunlardan hareketle, meseleye sosyolojik açıdan yaklaşıldığında masalların çocuklara zararlı olduğu düşüncesinin ne kadar yanlış olduğunu anlaşılmaktadır. Çünkü insanlar göçebe dönemlerde hep bir arada yaşadıkları için çocuk da o toplumun bir ferdi olarak herkesle birlikte halk edebiyatının mahsullerinden beslenir. Bütün dünya edebiyatında da çocuklar için yazılmış olan eserler, çocuklar için düşünülenleri, cemiyetin kendi dünya görüşünü, inançlarını, kendinden sonraki nesillere aktarabilmek için yazılmış olanlar olduğu anlaşılır. Bunlar arasında bir milletin bütün geleceğinin bir özeti olan halk edebiyatı mahsulleri, ninniler, tekerlemeleri, masallar, türküler, bilmece, hikâye ve efsanelerle birlikte dini inançları telkinde bulunur (Enginün, 1987: s.38).

İşte yaptığımız tespitlerden yola çıkarak masala asıl karşı çıkılma sebebinin metafizik bir âleme, hayale ve sezgilere dayalı bir yapı olması olduğu anlaşılmaktadır.

Çocuk masalları üzerine değerlendirmelerde bulunan A. Gövsa, “ Bir çocuk hiçbir zaman bir Karga ile Tilkinin konuşacağına inanmaz. Fakat böyle olağanüstülüklerle ihtiyacı vardır. Kendi bebeklerine birer kişilik yakıştıran, onlarla konuşan ve her türlü sahneler düzenleyen çocuk, bunlara inanmış değildir.” şeklinde düşüncelerini belirtir (Gövsa, 1998: s.114).

Masal- Değer İlişkisi

Ana dilin doğru öğretimi, etkili kullanımı, temel becerilerinin kazandırılması, örgün eğitim programının öncelikli amacıdır. Disiplinler arası yaklaşım ile iyi bir bilgi birikimi ve beceri, diğer derse ya da alana; bir edebi türden diğerine aktarılabilir. Bu öğretim, sadece bir dil ya da dil bilgisi öğretimi değil, bir millete ait değerlerin benimsetilmesi işidir. Millete ait değerler ise edebî metinlerle yaşatılır ve geleceğe aktarılır. Bu nedenle ana dili öğretiminde temel materyal olarak kullanılan metinlerin özellikle değer aktarımında önemi çok büyüktür.

“Edebiyat eseri, insanı ve çevresini tanıtır. İnsanın kendisiyle, başkalarıyla, doğal ve toplumsal çevresiyle çatışmalarını yansıtır. Edebiyat eserleri hem bireysel hem de toplumsal hayatla ilgili olarak iyiye, güzele, doğruya yönelme ve yeni değerler kazandırma yolunda telkinlerde bulunur, insanları bunlar doğrultusunda eğitir” diyen Kavcar’ da, edebî metnin önemini ve değer aktarımındaki rolünü ortaya koyar (Kavcar, 1999: s.6).

Masalların renkli ve maceralı dünyalarında, ahenk sağlayan kahramanlar, çocukların kendilerine örnek aldığı modeller olabilmektedir. İyilik yapıp, büyük ün kazanan ve sevilen; kötülük yapanlarla savaşıp kötülerini cezalandıran kahramanlar, çocukları ya da bu masalları dinleyen tüm çocuk kitlesini kendisine çekebilir ve çekecektir. Belirli sınıflamalara tabi olmuş, ayrı ayrı öneme sahip olan tüm değerler arasında belki de en önemlisi olan ahlaki değerler; bilgelik, erdemlilik, doğruluk... vb. gibi değerler bu masal kahramanları aracılığıyla çocuklara ulaştırılabilir.

Çocuk, kültür değerlerini sadece örgün eğitim ve ilişkiler yoluyla değil, aynı zamanda atasözleri, deyimler, şarkılar, tekerlemeler gibi farklı kaynaklardan gelen iletilerle de öğrenir. Çocuğun karşılaştığı değişik iletiler arasında özellikle dil ve edebiyat farklı bir yere sahiptir (Baymur, 1996: s.58).

Edebi eserler içinde bulunduğu toplumdan beslenir. Yaşama ayna tutarak, toplumun içyapısında bulundurduğu yaşam tarzlarını, gelenek-görenek gibi kültürel değerleri gelecek nesillere aktarır. Edebi eserler sayesinde yüzyıllar boyunca sözlü ve yazılı edebiyat, değerler ile bütünleşerek aktarımı sağlamıştır. İşte böylece edebi eserler ve bunlardan biri olan masallar bir yandan değerleri koruyucu ve gelecek

nesillere aktarıcı bir görev üstlenirken diğer yandan aynı değerleri okuyucusuna kazandırır.

Edebiyat ve Türkçe dersleri ile, çeşitli edebi metinlerle sanat kültürünü geliştiren öğrenciler, bir yandan kendilerini estetik duygular yönünden eğitebilmekte, öte yandan eleştiri yeteneklerini geliştirebilmektedir. Bu bağlamda masallar, edebi eserler, estetik ve değer aktarımında eşsiz bir kaynak olarak değerlendirilebilir.

Genel olarak sanatın amacı, yaşamı kolaylaştırmak olduğu gibi edebi eserler de insanın iç dünyasını yumuşatır. İnsan sevgisiyle, yurt sevgisiyle, yaşama sevgisiyle, daha nice sevgilerle yumuşatır. İyilik, dostluk, hoşgörü, bağışlama, dayanışma, çalışkanlık, dürüstlük... gibi insana özgü temel duyguları geliştirip pekiştirir (Kavcar, 1999: s.82). Bu cümlelere ilave olarak önemle belirtilmesi gereken bir diğer nokta, yazı dilinin kalıcı olmasından dolayı yazılı edebi eserlerin, ait oldukları toplumlara özgü değerleri gelecek nesillere taşımasıdır.

Özgüven, özsaygı, toplum içinde rahat konuşma, etkili iletişim gibi değerlerin kazanılmasında da; devlerle, cinlerle, kötülerle mücadele eden masal kahramanlarının aynı zamanda çocuğun bilinçaltındaki korkularıyla da yüzleşip onları yenmesi ve bu değerleri kazanması sağlanabilir.

Hak, adalet, dürüstlük, fazilet, bilim ve başarı gibi değerler, masallar yoluyla çocuğa ulaştırılabilir. Bunun sonucunda haklı ve doğru olarak çocuk okuyucu, iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış, kurmaca ile gerçeği, güzel ile çirkini ve bunun benzeri çatışmaları masalın gizemli dünyasında bulma olanağı sağlayabilir.

Dünyayı, hayatı farklı açılardan algılayabilme; değerleri bir anlamda yaparak-yaşayarak tecrübe ile öğrenebilme; doğaya ve insanlara duyarlı olma, erdemli yaşama, doğruluktan yana olma, kendi benliğini tanıma, yaşamı türlü yönleri ile algılama konularında masallar çocuğa önemli bir temel oluşturup, yararlı fırsatlar sağlar.

Bunun yanında masalların değerler eğitiminde kullanılması, çocuğa dünya görüşü ve bakış açısından da önemli katkı sağlar. Özellikle ahlaki ve sosyal değerler ve bu değerlerin eğitimi açısından masalların en önemli yanı, yaşları ve bilişsel yapıları nedeniyle henüz algılama ya da idrak yeteneğine ve kapasitesine sahip

olamayan çocuklara, onların dilinden ya da onların aracı ile seslenebilme ve bu değerleri kazandırabilme olanağı sağlamasıdır.

Değerler ile değerler eğitiminde masalın çocuk eğitimine, Türkçe eğitimi ile ilişkilendirerek katkısı incelendiğinde, masallarda bulunması gereken başlıca ölçüt ya da özellikler ve değerler ile yapısal örüntüsü ortaya çıkmaktadır. Gündüz' e göre (Gündüz, 2008: s.11-13) bunları belirtecek olursak:

- Masallar adalet, hakka saygı, doğruluk, özveri gibi değerleri asılamalıdır.
- Doğru ile yanlış arasındaki ayrımı yapabilmeye olanak sağlamalıdır.
- Çocuğun bakış açısında yeni ufuklar açabilmelidir.
- Yasamın anlamını bulmasına olanak tanımalıdır.
- Hayal gücünün artmasına; güzelliğe ve iyiliğe karşı hayranlık duygusunun artmasına yardımcı olmalıdır.
- Toplumu toplum yapan ulusal değerlere yer vermelidir.
- Barış, kardeşlik, insanlık, aile bağları gibi evrensel değerlere yer vermelidir.
- Masallar yaşamın gerçekliğinden izler taşımalıdır.
- Düş gücünü geliştirici, anlama ve anlatma yetilerini zenginleştirici bir yapıda olmalıdır.
- Doğa yasalarını sezdirici nitelikte olmalıdır.
- Çocuğun duygu ve düşünce; bilgi ve kültür evrenini zenginleştirmelidir.
- Çocuğa içinde yaşadığı evrenin somut değerlerini tanıtmalı; onu dış dünyanın tehlikelerinden haberdar etmelidir.
- Çocuğun kişiliğini geliştirerek ona eleştirel düşünme imkânı, sağduyu ve düşünce ve eleştirilerini saygı değerli bilinci ile ifade etme becerisi sağlamalıdır.
- Çocuğa estetik duygular asılamalıdır.
- İnsanı çeşitli yönleri ile tanıtarak çocuğa kendi benliğini keşfetme olanağı sunmalıdır.
- Evrensel erdemlere, değerler ve tüm ahlaki ve dini pozitif yapılara, kıstaslarına uygun olmalıdır.

- Çocuğu yanlış düşünçelere sevk etmemelidir.
- Çocuğun benliğinde ve bilinçaltında tamiri mümkün olmayan yaralar açmamalıdır.
- Kavratmak istediği ana iletiyi ibret verici bir biçimde sezdirmelidir.
- Çocuğa toplumun bir bireyi olduğu ve ondan kopmaması gerektiğini asılamalıdır. Toplumun değerleri ve değerler eğitimi ile içi içe ifade edilmelidir.
- Çocuğun gelişim evresine uygun bir yapı ile kurgulanmış olmalı ve çocuğun değer yargılarını yansıtır biçiminde islenmelidir.
- Çocuğun girişimci, üretken ve atak bir kimse olmasına olanak sağlayacak değerler içermelidir.
- Okuma alışkanlığı kazandırma konusunda eğlendirici ve düşündürücü olmalıdır.
- Dilin zenginliklerini ve kültürel değerlerini yansıtmalıdır.
- Kalıp sözleri, tekerlemeleri, olağanüstü unsurları ile çocuğa anlatım biçiminin özelliklerini fark ettirmelidir. Bu yanıyla da değerler eğitimi sürecinde masal ve edebi ifadeleri hemhal edebilmelidir.
- Masal, her çocuğun farklı algısına hitap edebilmelidir. Birey değerini ön planda tutmalıdır.
- Çocukta sanat zevki uyandırmalı, onu duygu ve düşünçelerini ifade etmeye yönlendirmelidir. Estetiğe ve güzele yönlendirmelidir.
- Çocuğun çok yönlü düşünmesine ortam yaratmalıdır. Teorik ve ilmi değerleri ön plana çıkarmalıdır.
- Hayal unsurları çocuk veya genci gerçek hayattan koparacak düzeyde olmamalıdır. Gerçek hayatın değerleri ile değerler eğitimi sürecinde toplumun değerlerinin bilincinde olmalıdır.
- Doğruluk, kendine ait olmayana el sürmeme, ele geçen fırsatları değerlendirme, başarıya giden yolda çalımsa konusunda düşündürmeye elverişli olmalıdır.
- Masallar çocuğun iyi yürekli olmasına, adil, yardımsever, terbiyeli, değerlerine bağlı, çevresine uyumlu ve saygılı, anlayışlı olmasına katkı sunmalıdır.

Değerler, temeli ve yapısı çok sağlam olan amaçlar bütünüdür; ancak bu amaçlara ulaşmada değeri aktif hale getirecek ya da hedefe ulaştıracak en önemli araçtır. İşte bu araç da edebi metinlerdir. Masal da bunlardan bir tanesidir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde; Araştırma Yöntemi, Kapsam ve Sınırlılıklar, Veri Toplama Tekniği yer alacaktır.

Araştırmanın Yöntemi

Yapılan bu araştırma, betimsel nitelikte bir araştırma olup, tarama modellerinden doküman incelemesi metodu esas alınarak gerçekleştirilmiştir. “Tarama modelleri, geçmişte ya da halen varolan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey, vardır ve oradadır.” (Karasar, 2008: s.77).

Cahit Uçuk’ un 15 masal kitabı tek tek okunarak taranmıştır. Tarama sonucunda elde edilen bulgular, değerler eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaların literatüründe belirtilen ve ortak görüşlerle oluşturulan sınıflandırmalara ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (6-7) nda yer alan değer arasından seçilen 10 değere göre analiz edilmiştir.

İncelenen değerler, “*Dini değer (Merhamet, sevap-günah, Allah sevgisi vb), Aile birliğine önem verme, Barış, Bilimsellik, Çevre Bilinci ve Doğa Sevgisi, Dürüstlük, Estetik değer, Hoşgörü, Yardımlaşma-Dayanışma, Saygı, Sevgi, Vatan Sevgisi*” dir. Bu değerler arasında bulunan “*Çevre Bilinci-Doğa Sevgisi Değeri ve Dini değerler*”, değerler eğitimi ile ilgili yaptığımız araştırmalar neticesinde, bu konuda yapılmış çalışmalarda yapılan sınıflandırmalardan yola çıkılarak eklenmiştir. Aynı zamanda incelediğimiz 15 kitapta en çok dini değer ve çevre değeri vardır. Durum böyle iken Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında dini değer ve çevre

değeri olmamasına karşın bu iki değer eklenmemesi, araştırmamızın güvenilirliği açısından sakıncalı olacağı düşünülmüştür.

Diğer 10 değer, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı(6-7) içerisindeki 20 değer arasından seçilmiştir. Türkçe Dersi Öğretim Programı içerisinde değerler eğitimi ile ilgili bir kazanım ya da sınıflandırma bulunmadığı ve disiplinler arası yaklaşımda ortak kazanımlar bulunduğu için bu seçim yapılmıştır. 20 değer arasından seçilen 10 değer, çocuk masallarına daha uygun görüldüğü ve çalışmanın daha güvenilir şekilde incelenebilmesi için seçilerek sınırlandırılmıştır. Değerlerin hiçbir dersin tekelinde bulunamayacağını da altı çizilmelidir.

Türkçe eğitime kazanımları ile ilgili yapılan incelemelere, bulgular kısmında yer verilirken, inceleme “ *İkileme, Deyimler, Atasözleri, Kalıp Sözler, Yansıma Sözcükler*” başlıklarında yapılarak sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örneklemini Cahit Uçuk’un çocuk masal kitapları arasından seçilen 15 masal kitabı oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Cahit Uçuk’ un 15 masal kitabı tek tek okunarak taranmıştır. Tarama sonucunda elde edilen bulgular, değerler eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaların literatüründe belirtilen ve ortak görüşlerle oluşturulan sınıflandırmalara ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (6-7)’ nda yer alan değer arasından seçilen 10 değere göre analiz edilmiştir. Elde edilen değerler ile ilgili bulgular, Türkçe eğitime kazanım açısından belirlenen beş başlıkta (İkileme, Deyimler, Atasözleri, Kalıp Sözler, Yansıma Sözcükler) incelenmiştir. Türkçe eğitime katkıları ile ilgili veriler toplanırken, 15 kitap tek tek okunarak taranmış; deyim, atasözü, ikileme, yansıma, kalıp sözcükler fişlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Masal Özetleri

Fadiş Bediş Ediş Serisi (1-2-3-4-5)

Birbirini izleyen 40 kısa masalın 5 cilde yerleştirilmesiyle meydana gelen eserde yazar aşkın büyüklüğünü ve seven insanın her zorluğu başarabilecek kararlılığa sahip olduğunu anlatır. Masalın özeti ise şöyledir:

Küçük bir köyde Fadiş, Bediş, Ediş isminde üç kız kardeş yaşar. Günlerden bir gün küçük kardeş Ediş'e kısmet çıkar. Şehirli ve varlıklı bir tüccar Ediş' le evlenerek onu yaşadığı kente götürür. Uzun bir süre sonra kardeşlerinin özlemine dayanamayan büyük kardeş Fadiş ile ortanca kardeş Bediş küçük kardeşlerini ziyarete giderler. Orada macera dolu günler geçirirler. Bu maceraları köyelerine döndükten sonra uzun yıllar boyunca çevresindekilere anlatırlar. Aynı şeyleri dinlemekten sıkılan halk onları yalnızlıklarıyla baş başa bırakır. İlgisizlikten sıkılan kardeşler atalarının kendilerine bıraktıkları altınları sakladıkları yerden çıkararak İstanbul 'da Göksü deresi kenarında terk edilmiş eski bir köşkü onararak, buraya yerleşirler.

Eski köşke saray görüntüsü vererek mutlu bir şekilde yaşamlarına devam ederlerken Fadiş' in Bediş' e "*menekşe yaprağından eli kabaran kızım*" şeklindeki hitabını yoldan geçmekte olan şehzadenin duyması sonucu Bediş' e kısmet çıkar. Şehzade narin, güzel bir kızla evlenmenin heyecanı içindeyken Fadiş ile Bediş başına geleceklerinin kaygısı içinde düğün hazırlıklarına başlarlar. Yakışıklı ve varlıklı bir ailenin çocuğu olan şehzade düğünden gecesini, el etek çekildikten sonra gelinin odasına varır. Gelinin duvağını kaldırdıktan sonra acı bir sürprizle karşılaşır. Çünkü gelin, delikanlının hayal ettiği gibi güzel bir kız değil; ağzında iki dişi kalmış, derisi buruşmuş yetmişlik bir ninedir. Şehzade gelini alır ve pencereden fırlatır.

Periler fırlatılan nineyi yer altı perilerinin efendisi olan Perinaz Sultana götürürler. Sırlarını kimseye söylememesi karşılığında Bediş Nineyi ay parçası gibi bir güzelliğe kavuşturarak düştüğü yere bırakırlar. Vicdan azabı içinde kıvranan şehzade gelini kucağına alarak yukarı getirir. Gelinin duvağını kaldırdıktan sonra dünyalar güzeli bir kızla karşılaşınca çok mutlu olur. şehzade ile Bediş çok güzel günler geçirirler.

Olanlara bir anlam veremeyen Fadiş Nine ise gelin ve damadın mutluluğına ortak olmaya çalışır.

Gelin ile damadın sevinçleri Bediş' in bir kız çocuğı dünyaya getirmeleriyle de doruğa ulaşır. Bediş Sultan kendisine yardım eden ve bu güzel günlerin yaşanmasına sebep olan Perinaz Sultana olan minnettarlığını kızma "Perinaz" ismini koyarak ödemeyi bir borç sayar. Perinaz on yedi yaşına geldiğinde dikkatleri çeken, alımlı bir kız olmuştur. Doğum günü şölenine Perinaz Sultan ve Kızı Bediş (Genç Bediş) de katılır. İki genç kız arasında sağlam bir dostluk gelişir. Bu sırada yıllardan sonra kardeşlerini görmek.'isteyen Ediş de yanma eşini ve oğlu Atlıhan' ı alarak Göksu' daki köşke gelir. Periler sultanı Perinaz' ın kızı Bediş ile Atlıhan arasında büyük bir aşk başlar. Fakat periler ülkesinin sultanı bu aşkın yasa ve törelere aykırı olduğunu düşünerek genç âşıklara karşı çıkar.

Atlıhan Genç Bediş' in aşkından dolayı ailesini, evini, mesleğini bırakıp; eline demir bir asa alarak, ayaklarına demir çarık giyerek diyar diyar dolaşır ve saziyla söylediği içli dizelere çevresindekilerle ağlaşır. Genç Bediş de yemeden içmeden kesilir, başına siyah bir puşi bağlayarak inzivaya çekilir.

Bu arada arkadaşına mektup göndermek için köşkten ayrılan genç Perinaz da Sandalcı Kaptanoğlu ile tanışır. İki genç arasında da duygusal bir yakınlaşma başlar. Bir hünkâr kızı olan Perinaz ile ekmeğini sandalcılık yaparak kazandığını düşündüğü Kaptanoğlu arasındaki yakınlaşma büyük bir aşka dönüşür. Fakat onlar da birbirlerine kavuşamamanın üzüntüsü içinde aşklarını içine gömerler.

Sevdiği insana kavuşabilmek için Genç Bediş, her zaman dostluk kurduğu hayvanlardan yardım ister. Bu çağrıya yalnızca kırlangiç yanıt verir. Sultanın

bileğine bağıladığı ipteki mektubu Atlıhan' a ulaştırmayı başaran kırlangıç Atlıhan' ın evinin yolunu bulmasına yardımcı olur.

Perinaz Sultanın izni ile bir perî yeşil bir yılan görünümüne girerek Atlıhan' ı dünyadan alarak Genç Bediş' in sarayına getirir. Uzun süren uğraşlar ve üzüntüler sonucu katı töre ve yasaları yumuşatarak kavuşmayı başaran âşıklar mutluluklarını Perinaz ile paylaşmak için bir mektup yazarlar. Mektubu alan Perinaz onlar adına çok sevinse de hiç tanımadığı; fakat oldukça varlıklı olduğunu duyduğu bir insanla evlenme zorunluluğunun acısıyla kıvrınmaktadır.

Düğün gecesi evlendiği insanın daha önce kendini fakir bir sandalcı olarak tanıttığı Kaptanoğlu'nun olduğunu görünce çok mutlu olur. Masal âşıkların mutluluğuyla sona erer.

Harika Çocuklar

Cahit Uçuk' un çocuklara yönelik olarak yazdığı Uzaydaki Mavi Bilye Dizisinin ilk kitabı olan Harika Çocuklar, Bediş Sultanın torunlarının torunu olan Güneş ile Yağmur'un başından geçenlerin anlatıldığı bir eserdir. Bu kitabın özeti şöyledir:

Bediş Sultanın geriye dönüşleri ile başlayan eser; Fadiş, Bediş, Ediş isimli eserde yaşanan olayları kısaca anlatılmasından sonra Bediş' in torunu olan Gülfem'in çocuklarının anlatılması ile devam eder. Gülfem'in oğlu Güneş daha üç yaşındayken kendiliğinden okuma, yazmayı öğrenmiş, ana dili (Türkçe) dışında üç dil bilen ve uzayın derinliklerine merak salmış bir çocuktur.

Amacı uzayda mavi bilye olarak gördüğü dünyayı çevre bilincinden ve sevgisinden yoksun insanlarca korumak, yarının kuşaklarının da güvenle ve huzurla yaşayabileceği bir tek yer olarak bırakmaktır. Bu konuda ailesinden destek bulan çocuğun en yakın yardımcısı ise kendisinden üç yaş küçük olan, kız kardeşi Yağmur'dur.

Bebekliğinin ilk haftasında yer altı perilerinin sultanı olan Perinaz tarafından evin sevimli kedisi aracılığıyla kendisine kısa bir mektup ve bir pırlanta gönderilen Yağmur, bu pırlanta sayesinde tılsımlı güçlere sahip olur.

Fadiş Nine Yalısı'nda cariye olarak bulunduğu günlerde Fadiş Ninenin desteği ile görkemli bir şekilde dünya evine giren Füsunsaz, eşi ile birlikte, yıllan geride bırakmasına rağmen güzelliğinden ve gençliğinden hiçbir şey kaybetmeyen Bediş Sultan ile birlikte yaşamaktadırlar.

Hünkâr Yâveri Hikmet Bey, atlara düşkün bir insandır. Yağmur ile Güneş de büyük ninelerini sık sık ziyaret ettiklerinden Hikmet Beyin yetiştirdiği atları yakından tanımanın mutluluğunu yaşarlar.

Bütün atları sevmekle birlikte geçirdiği bir hastalıktan dolayı gözleri görmeyen; fakat duyguları oldukça keskin duru beyaz bir kısrağ olan Berrak'ı yalnız bırakmayan kardeşler ana kısrağın zayıf, sağlıksız bir tay dünyaya getirmesi ile çevresinde pervane olurlar.

İlaç tedavisinin ve iyi bakımın çözüm olamadığı sağlıksız taya Yağmur ve abisi Güneş çözüm bulmaya çalışırlar.

Yağmur'un kendisine periler diyarından armağan olarak gönderilen pırlantayı avucunda sıkıp daireler çizerek dönmeye başlaması sonucunda, küçük tay ayağa kalkar ve çevresindeki yemyeşil çimenleri büyük bir iştahla yemeye başlar.

Sırlı Saray

Yağmur'un sevdikleriyle birlikte yaptığı bir müze gezintisinde, müzede unutulmasının ve müzede yaşanan soygun olayına şahit olmasından sonra bir anda kendini perilerin sarayında bulmasının anlatıldığı eserin özeti şöyledir:

Yağmur on bir yaşında üniversite ikinci sınıf öğrencisi, abisi Güneş ise on dört yaşında üniversiteyi bitirmiş, uzay bilimci olma yolunda ilerleyen bir doktora öğrencisidir.

Yağmur'un gizli güçlerini kullanarak esletip hastalıktan ve zayıflıktan kurtardığı yavru tay yani, Fıstık ise artık gürbüz, güçlü ve kuvvetli bir genç kısrağdır,

Ormana sırtını ve denize yüzünü veren köşklerinde tilki, tavşan, sincap besleyen kardeşler evlerini çevreleyen bitkileri de büyük bir özenle korurlar. Onlardaki çevre duyarlılığı bu konuda gönüllü çocukların onlara destek olmasıyla "Çevre Koruma Savaşçıları" adında bir derneğin kurulmasına yol açar.

Bu savaşçuların amacı; asitli ve ziftli kara duman çıkaran bacalara, egzozlardan zehir fişkirtan otomobillere, nükleer tesis santrallerine, ağaçlara ve hayvanlara zarar veren insanlara, yere tükürenlere... Kısacası çevreyi yağmalayan ve yağmalarken de kirleten bütün nedenlere karşı savaştır.

Bu savaşın silahları ise eğitim, saygı ve sevgidir. Dünyayı bir bütün hâlinde kucaklayan kardeşler bir zamanlar koruma altına alınan sarayı ziyaret etmeye karar verirler. Bu gezide Bediş Nine, Füsunsaz ile Peltan, Nalan, Çiğdem, Didem vardır.

Müzeyi iki ayrı grup halinde gezen ziyaretçiler müzeden farklı zaman aralıklarıyla da ayrılırlar. Müzenin gelin odasında pırlanta kolyesini düşürdüğünü fark eden Yağmur, pırlantayı almak için müzeye geri döner ve odaya çıkar. Yağmur'dan habersiz müze görevlileri kapıyı kilitleyerek görev yerinden uzaklaşırlar. Bediş Ninenin Füsunsaz' la; Füsunsaz' ın Bediş Nineyle gittiğini düşündüğü Yağmur'un müzede mahsur kaldığı kimsenin aklına gelmez. Havanın kararmasıyla birlikte müzeye soyguncular girer ve antikalarla dolu olan gelin odasını soymaya kalkışırlar. Soygunculara görünmemek için odanın penceresine yakın uzanmış olan çamın iri gövdesine saklanan Yağmur flaşı patlamadan çekebilen fotoğraf makinesiyle soyguncuların fotoğraflarını çeker. Ağacın dalında uyumaya çalıştığı sırada yüzüne doğru eğilmiş olan çam dalını geriye doğru itmek istediği sırada dalın kopmasına sebep olur. İnce dala zarar verdiği için çok üzülür ve kendine kızmaya başlayan kahraman bir anda kendisini periler ülkesinde görür. Periler onu efendileri Perinaz Sultanın huzuruna çıkarırlar.

Perinaz Sultan Yağmur'a daha önce gönderdiği pırlanta kolyeyi tamamlayan bir çift pırlanta küpe armağan eder. Sabah uyandıığında yaşadıklarının etkisinden kurtulamayan Yağmur avucunda sıkıştırılmış olan küpeleri görünce gece gördüklerinin düş mü gerçek mi olduğuna tam olarak anlamasa da çektiği fotoğraflar sayesinde soyguncuların yakalanmasını sağlar.

Her zamanki gibi uzayın sırlarının keşfinin merakı içinde bulunan Güneş ise sonunda tenis topu büyüklüğünde bir uydu yapar ve bunu uzaya fırlatır. Kardeşlerin uydudan gelecek haberlerin heyecanlı bekleyişi ile eser sonlanır.

Doğa Savaşçıları

Çevre Koruma Savaşçılarının önde gelen üyelerinden olan Yağmur bütün gün sırtında gök mavisi tulumu ve turuncu çizmeleriyle insanlara doğanın önemini anlatmaya çalışarak yorucu; ama zevkli geçen bir günün ardından kendisini çok sevdiği Bediş Sultanın odasına atar. Kafasını durmadan meşgul eden soruların yanıtlarının verilmesini ister. Bediş Sultan ise gizemli gençliğinin ve güzelliğinin sırrını ona bir türlü anlatmak istemez.

Çünkü Perinaz Sultana bunları kimseyle paylaşmayacağına dair söz vermiştir. Bir yanda Güneş'in diğer yanda Yağmur'un gün geçtikçe artan merakına dayanamayan

Bediş Sultan bu konuda Perinaz Sultan ile görüşmeye karar verir. Bir zamanlar gelin geldiği ve hünkâr eşiyle mutlu yıllar geçirdiği, daha sonra da müzeye dönüştürülen Göksu Saray Müzesinin Gelin Odası'na çıkar. Pencereye doğru uzamış olan ince bir dalı kopararak ikiye böler. Bir anda kendini yer altı perilerinin sultanı Perinaz'ın huzurunda bulur. İki dost birbirlerine sarılır ve birbirleriyle dertleşirler.

Perinaz Sultan, Bediş Sultana üzülmemesi gerektiğini ve bütün gerçeği Güneş ile Yağmur'a kendisinin söyleyeceğini belirterek dostunun yüreğine su serper.

Genç Bediş ile Atlıhan'ın yaşadıkları ve Köprülü Yalı olarak anılan evin bahçesinde kasımpatı çiçekleriyle ilgilenen Yağmur bir anda Perinaz Sultanı karşısında bulur. Perinaz Sultan ona, bu gece uzun zamandır merak ettiği gerçeklerin ortaya çıkacağını söyler. Köprülü Yalı'nın yemek odasında bir araya gelmiş olan aileye kendisinin insan değil, bir peri olduğunu, yer altının yedi kat altında olan periler ülkesinde yaşadığını Genç Bediş' in de dünyalı değil; kendi kızı olduğunu açıklar.

Sevdiği insan uğruna ülkesini terk eden ve ailesini bırakmak zorunda kalan Genç Bediş yıllarca içinde büyüttüğü özlemi annesi Perinaz Sultanın boynuna gözyaşları içinde sarılarak dindirmeye çalışır. Düğümlerin çözülmesinin özellikle Yağmur ve Güneş kardeşlerde bıraktığı ferahlıkla eser sona erer.

Uçan Su

İnsanoğlunun doğayı bilinçsizce kullanmasından dolayı bozulan dengelerin sebep olduğu susuzluk sorununu yeni su kaynakları bulma düşüncesiyle çözmeyi düşünen Çevre Koruma Savaşçıları'nın bu alanda vermiş olduğu mücadeleyi anlatan eserin özeti şöyledir:

Yer altı perilerinin sultanı Perinaz Çevre Koruma Savaşçıları'nı ziyaret eder ve onların susuzluk problemini iki ucu çatallı bir ağaç dalını yerlere sürterek gidereceğini söyler. Böylesine basit bir teknikle su kaynakları bulunacağını duyan savaşçılar hemen işe koyulurlar. Yağmur'a her konuda destek olan ve kendisi oldukça yoksul bir ailenin kızı olan Fitnat babasından iki çatallı bir değnek yapmasını ister. Babası bu isteği yerine getirir. Gece yarısı, herkesin uykuda olduğu bir sırada Fitnat yatağından kalkar ve değneği eline alarak bahçeye çıkar. Birkaç saatlik gezintiden sonra elindeki değneğin titrediğini görür. Bu arada ayın ışıklarla donattığı yeryüzü de aniden karanlığa dönüşür. Olanlara bir anlam veremeyen Fitnat topraktan suyun fişkırdığını görünce çok mutlu olur ve bu müjdeyi sevgili arkadaşı Yağmur'a vermek için onların evine doğru yol alır. Yağmur ise o gün periler ülkesine gitmiştir.

Burada perilerin sultanı Perinaz, ona içinde yalnızca robotların hizmet ettiği ve yeryüzündeki barajların kontrol merkezi olan bir laboratuara götürür. Fitnat'ın bahçesinde suyun çıkmasını önceden planlamış olan Perinaz Sultan, Yağmur'a insanların ihtiyaçlarını karşılamak için de turuncu renkli 100 kamyon armağan eder. Bu laboratuarda mühendis olarak çalışan ve kendisi de Yağmur gibi dünyalı olan Mahara ile Yağmur arasında duygusal bir yakınlaşma başlar. Yaşadığı güzel olaylar karşısında son derece mutlu olan Yağmur karın yağdığı bir gece Bediş Ninesinin yalısına giderken kötü niyetli insanların saldırısına uğrar. Onun zor durumda olduğunu gören Mahara yeryüzüne çıkar ve genç kızı kurtararak Bediş Ninenin evine götürür.

Bediş Nine Mahara ile Yağmur'un evine geleceklerini rüyasında gördüğünü söyleyerek onları büyük bir sevgiyle bağrına basar.

Dünyamız Tehlikede

Yeryüzünde insanların gerçekleştirdiği nükleer denemeler sonucunda yok olma tehlikesiyle karşı karşıya gelen yerin yedi kat altındaki periler ülkesinin sultanı Perinaz' ın yaşadığı haklı endişelerin anlatıldığı eserin özeti aşağıdaki gibidir:

On yedinci yaş gününü kutlayan Yağmur sevdikleriyle birlikte olmanın sevinci ile Bediş Ninesinin solmayan gençliğinin ve güzelliğinin yanı sıra periler ülkesinin sırlarını öğrenmenin içini kemiren merakını bir arada yaşamaktadır.

Şölen bittikten sonra abisi Güneş ile gözlem evine çıkar ve tenis topu büyüklüğünde olan, uzaya günler öncesinden gönderilmiş uydudan gelen haberleri dinler. Uydu, uzayda dünyaya yakın duran ve ceviz büyüklüğünde yemyeşil bir gezegenle karşılaştığını belirtmektedir.

Kafası bilinmezlikleri öğrenmenin merakını sarmış olan Yağmur'a böylelikle bir sır daha eklenmiş olur. Çok geçmeden yeşil cevize benzeyen bu gezegenin Büyük Sahra'da nükleer denemeler yapan insanların yol açtığı yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalan periler ülkesinin ileri teknoloji sayesinde kurmuş oldukları yapay bir gezegen olduğu Perinaz Sultan tarafından Yağmur ve Güneş kardeşlere belirtilir.

Ayrıca Perinaz Sultan, dünyadaki insanların periler kadar şanslı olmadığını belirterek dünyanın sonunu hazırlayan böylesi tehlikelere Çevre Koruma Savaşçılarının uluslararası bir dayanışma içerisine girmesini ister. Bediş Sultan ile Çevre Koruma Savaşçılarının ileri gelenleri 23 Nisan Çocuk Bayramı'nı fırsat bilerek Türkiye'ye gelen bütün çocukların katıldığı bir şölen düzenleyerek dünyanın içinde bulunduğu tehlikelerden bahsederler. Tam bir dayanışma ruhunun oluşturulduğu gece değişik dillerden edilmiş yeminlerle amacına uygun bir şekilde biter.

Bu sırada sırlı gençliğinden ve güzelliğinden dolayı dünyada fazlasıyla kaldığını düşünen Bediş Sultan her canlının Ölümlü olduğu düşüncesinin içinde yarattığı sıkıntılardan ve sevdiklerinden ayrı kalmanın üzüntüsünün ikilemi içinde kıvrılır.

Yer Altındaki Dostlar

Yer Altındaki Dostlar' da dünyanın kurtarılması uğrunda harcanacak olan paranın Madenci Dede masalındaki şifrenin Yağmur tarafından çözülmesi sonucunda bulunan hazineyle sağlanacağı anlatılmaktadır. Eserin özeti ise şöyledir.

Bir anda sessizce ortadan kaybolan Bediş Sultan İçin Yağmur ile Güneş kardeşler onun ağzından Perinaz Sultanın yurdunu ziyaret ettiğini anlatan bir mektup yazarak yakınlarını rahatlatırlar. Oysa onlara göre oldukça uzun yaşamış olan Bediş Sultan yaşamaktan sıkılmış ve kimseye haber vermeden ortadan kaybolmuştur. Öte yandan Yeşil Cennet'e yerleşmiş olan Perinaz Sultan Yağmur'a dünyanın kurtarılması için yapılacak ciddi çalışmalarda kullanılmak üzere güçlü bir parasal desteğin gerekli olduğunu belirtir ve bu desteğin de Madenci Dede masalındaki şifrede saklı olduğunu anlatır.

Güneş ile Yağmur kardeşler bu masalı çocukluğunu Fadiş Nine Yalısı'nda geçirerek Fadiş Ninenin masallarıyla büyümüş olan; fakat oldukça yoksul bir yaşam süren Hatice Ninede bulurlar. Masalda Fadiş ile Bediş kardeşlerin atalarından kalan hazineyi evlerinin bir köşesinde buldukları anlatılmaktadır. Yağmur da kazı çalışmaları için gerekli olan araç ve gereçleri yanına alarak Güneş, Çiğdem, Didem, Peltan, Nalan, Füsunsaz ve eşi Atlıhan Dede ile Fadiş Ninenin köyündeki evine giderler. Bir hafta süren yorucu çalışmaların ardından sonunda evin bir köşesinde hazineye ulaşırlar. Sandıkta altın külçeleri dışında bir de Madenci Cemal Dede'ye ait olan bir mektup ile karşılaşılırlar.

Bu mektupta kendi yaşam öyküsünden, cevherlerin bulunduğu yerlerden bahseden Madenci Cemal Dede yazdıklarıyla gençleri oldukça mutlu eder.

Madenci Cemal Dede

Prof. Dr. Yağmur Kaptanoğlu ile üç yabancı arkeologun Anadolu'nun Ab-1 Hayat köyünde yaptıkları kazı çalışmalarında elde edilen tarihi kalıntıların anlatıldığı eserin özeti şöyledir:

Dünyanın dengesini bozmaya çalışan faktörlerle mücadele eden Çevre Koruma Savaşçıları, maddi olanaklarını zenginleştirmek amacıyla Fadiş, Ediş, Bediş müzikalini hazırlarlar. Bu müzikal sonucunda hem topluluğu geniş kitlelere tanıtmaya

fırsatı bulurlar; hem de amaçları uğrunda harcayacakları paraları kazanmış olurlar. Bunun yanı sıra Yağmur'un önderliğinde Atlıhan malikânesinde antika eşyaların satılmasıyla gerçekleştirilen müzayedede oldukça iyi gelir elde edilir.

Elde ettikleri paranın her kuruşunu dünyanın daha huzurlu ve yaşanır bir yer durumuna gelmesinde harcayan bu insanlar kendilerini mutlu hissetseler de Bediş Ninesinin yokluğuna alışmamış olan Yağmur hâlâ üzgün bir hâl içindedir. Hiç ummadığı bir anda yatağının üstünde evin samur kedisini gören kahraman, Torun'un anlattıklarıyla büyük mutluluk yaşar. Çünkü Bediş Sultan, Yağmur'un tahmin ettiği gibi perilerin yeni yurdu Yeşil Cennet'tedir.

Mahara ve Perinaz Sultanın uzaydan gönderdikleri iletiler sonucunda; oraya ulaşabilmeleri için yeni bir uzay aracı yapmaları gerektiğini anlayan Yağmur, bu haberi kendisi gibi profesör plan abisi Güneş ile paylaşır.

Bir yandan dünya için verilen mücadele ile; bir yandan Madenci Cemal Dedenin madenin sorumluluğu ile ve bir yandan da Bediş Sultana ulaşabilmek için yapılacak olan uzay aracı ile meşgul olan Yağmur asıl görevi olan arkeolojinin de getirdiği yükümlülüklerle başa çıkma durumundadır. Ülkenin önde gelen arkeologlarından olduğu için yabancı bilim adamlarından oluşmuş bir heyetle Fadiş Ninesinin köyü olan Ab-1 Hayat'a gider. Güçlü beyin sinyalleri sayesinde beş gün gibi bir sürede eski medeniyetlere ait birçok çanak, çömlek ve içi altınlarla dolu yeşil renkli bir küp bulur. Bunca tarihi kalıntıyı üstün zekâsı ve olağanüstü güçleriyle bulmuş olan kahramana yabancı arkeologlar büyük bir hayranlık duyarlar. Ertesi gün elde ettikleri bulguları valiliğe teslim eden Yağmur, Türk tarihine ışık tutacak önemli çalışmalar gerçekleştirmiş olmanın sevinciyle evinin yolunu tutar.

Özlenen Dostlar

Dünyanın kurtarılması ve insanların yaşadığı çevrenin değerini bilmesi amacıyla ulusal boyutta çalışmalar sürdüren Çevre Koruma Savaşçıları ile yine bu vakfın liderlerinin kurmuş olduğu Dünya Koruma Gençlik Savaşçıları vakıfların Ab-1 Hayat köyünde bir araya getiren şölenin anlatıldığı eserin özeti şöyledir:

Uzun süre yurt dışında çalışmalar sürdüren anne ve babasına kavuşmanın mutluluğunu yaşayan Yağmur, aynı zamanda da özlem duygusunun tadım

öğrenmiştir. Anne ve babasına kavuşmuş olmasına rağmen, onu içten içe kemiren bir acı vardır ki; o da Bediş Ninesinin yokluğudur.

Ailesiyle yemek yerken pencereden içeriye uçan bir kırlangıcın çevresinde daireler çizmesi ve kulağına peşinden gelmesini fısıldamasıyla bahçeye çıkar; kimsenin olmadığı bir yerde kırlangıç ile konuşur. Kırlangıç Yağmur'a, Bediş Ninesinin sesinin kaydedildiği mekanik bir çiçek getirmiştir. Bediş Ninesi Yağmur'a Yeşil Cennet'te olduğunu, sırrı güzellik ve gençliğini yitirerek çok yaşlı bir fiziksel görünümüne sahip olduğunu ve kendisinin de isterse yapacakları uzay aracıyla yanlarına gelebileceğini anlatmaktadır. Bu haberlerden sonra Yağmur çok mutlu olur; dünyanın kurtarılması çalışmalarına ağırlık verir.

Ulusal boyutta önemli çalışmalara imza atmış olan Çevre Koruma Savaşçılarına bir olimpiyat düzenleme önerisi götürür. Bu olimpiyatta evrensel düzeyde çalışmalar gösteren Dünya Koruma Gençlik Savaşçıları da davet edilecektir. Ab-1 Hayat köyünde üç gün üç gece sürdürmeyi düşündükleri olimpiyatta kendini dünyayı korumaya adanmış insanlar karşılaştıkları sorunların ciddiyetini bütün dünyaya haykırabilmek için ellerinden geleni yapacaklarına dair birbirlerine sözler verirler.

Oldukça coşkulu ve sevinçli 2 günün anlatıldığı olimpiyatın, insanlarda bıraktığı sorumluluk ve duyarlılık duygularıyla eser sona erer.

Mutluluk Yağmurları

Güneş'in ileride evlenmeyi düşündüğü insan olan Saruhan'ın ailesine tanıştırılmasının anlatıldığı eserin özeti şöyledir:

Eser Çevre Koruma Savaşçıları Vakfının 4. yıldönümünü kutlamak amacıyla gerçekleştirilen şölenin ikinci günü başlar. Bu şölende dünyanın içinde bulunduğu tehlikeler Çiğdem ve Didem kardeşlerin düzenlemesini yaptığı Yedi Başlı Dev balesi ile anlatılmaya çalışılır. Gösteriler insanlar tarafından çok beğenilir.

Şölenin amaçlara uygun bir şekilde tamamlanmasından sonra genç bir Profesör Güneş, kendisi gibi fizikle uğraşan ve Çevre Koruma Savaşçıları Vakfına üye olan Saruhan ile evlenmeyi düşünmektedir. Genç adam ailesinin verdiği bir yemekte gelin adayı Saruhan'ı aile bireyleri ile tanıştırır.

Bu tanışmadan mutluluk duyan ve yıllarca hasret kaldığı aile sevgisini evlenmeyi düşündüğü erkeğin ailesinde bulan Saruhan evlendikten sonra Kaptanoğlu ailesi (Güneş'in ailesi) ile yaşamak istediğini Güneş'e söyler. Zaten ailesini terk etmek istemeyen Güneş de bu karar karşısında son derece mutlu olur. Öte yandan Çevre Koruma Savaşçıları tarafından dünyayı kurtarma çalışmaları devam etmektedir.

Periler ülkesinin sultanı Perinaz yerin yedi kat altından yerkürenin kurtarılması için Güneş ve Yağmur kardeşlere gümüş kutular içinde yükte hafif pahada ağır armağanlar göndererek cömertliğini bir kere sergilemiş bulunmaktadır.

Çatı katındaki gözlem odasına saklanmış olan bu kutuların Yağmur ve Güneş tarafından şifrelerinin çözülüp birer birer açılmasıyla eser sona erer.

Yeşil Cennete Doğru

Yerin yedi kat altındaki periler ülkesinde yaşayan Kahramanların (Perinaz Sultan, Bediş Sultan, Mahara ve Periler) uzay gemisi aracılığıyla Yeşil Cennet'e yolculuklarının ve Mahara ile Yağmur'un birbirlerine kavuşmalarının anlatıldığı eserin Özeti şöyledir:

Çiğdem ile Didem kardeşlerin evlenmeyi düşündükleri Tufan Dağlı ve Hasan Çoban'ı akşam yemeğine davet ederek aileleriyle tanıştırmaları olayıyla başlayan eser, Güneş ile Saruhan'ın dillere destan düğünüyle devam eder. Bu arada çevresindeki insanların sevdiklerine kavuşmalarından mutluluk duyan Yağmur, Mahara' an uzakta olmasından dolayı da bir burukluk içindedir.

Genç kızın hüznünü yer altından gelen samur kedi giderir. Zaten Yağmur' la güzel bir dostluk kurmuş olan kedi, ona ayrıca insan diliyle yer altındaki dostlarının eylül ayının 15. gecesinde uzay gemisiyle boğazın Karadeniz'e açılan sığ kıyısındaki koyda Yeşil Cennet'e uçacaklarının haberini verir. Belirtilen zamanda uçuşun olacağı yere gelen Yağmur, Mahara ve diğerlerini sonsuza kadar göremeyeceğini düşünürken; sandalla kıyıya yaklaşan Mahara' yı görünce son derece mutlu olur. Perilerin sultan ve Mahara'nın efendisi olan Perinaz Sultan birbirlerini çok sevdiklerini bildiği Mahara ve Yağmur'u birbirinden ayırmak istememiş ve genç

mühendisin dünyada kalmasını istemiştir. Mahara ve Yağmur'un sevinç taşan yürekleriyle Kaptanoğlu Yalısı'na doğru yol almalarıyla eser sona erer.

Cahit Uçuk'un Ele Alınan Masallarında Değerler İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

Değer, insan için hayatın kurallarını güzelleştirerek veren; yaşama anlam katıp insana bir kimlik kazandıran yapıdır. Değerlerin, toplumlar arasında farklılık gösteren yanları olsa da genel anlamda evrensel oldukları söylenebilir. Sadece toplumlar arasında uygulanışı ya da o değerın anlayış biçimi değişebilir. Ailesini sevip değer gösteren, barış yanlısı, çevre bilinci ve doğa sevgisine sahip, milli kültürüne bağlı, vatansever, dini ve ahlaki öğelere hâkim, dürüst ve dayanışma bilincinde; özetle “değerleri yaşayan insan” olma anlayışında olan kişiler, bu anlayışa değerler eğitimi ile sahip olacaktır.

Bu çalışmada Cahit Uçuk'un çocuklar için yazdığı 15 masal kitabındaki değerler araştırılıp incelenmiş; hangi değere ne kadar önem verdiği ve o değeri nasıl ifade ettiği, hangi sıklıkla yer verdiği bakılmıştır.

Bu inceleme, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (6-7) nda yer alan değerler arasından seçtiğimiz 10 değer ve değerler üzerine çalışma yapmış birçok araştırmacının ortak kanaatle belirlediği değerler arasından belirlenen 2 değer eklenerek yapılmıştır. Seçilen değerler, kitapların tamamı taranarak incelenmiş, bulgular ve yorumlar kısmında ise tarama sonucu tespit edilen değerın tamamı değil, bazı örneklerine incelenen değerın başlığı altında yer verilmiştir.

Aile sevgisi ve Aile Birliğine Önem Verme İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

Aile toplumun temel taşıdır. Bir millette aile kavramı ve aile yapısı nasılsa, toplumun yapısı da ona benzer. Nasıl ki çekirdek, bir maddenin özü ise, aile de toplumun özüdür. Türk toplumunda aile, gelenek- göreneklerin temsil edildiği, sevgi ve saygıya dayalı ilişkilerin kurulduğu yapıdır. Aile denince, önce aile içi, sonra akrabalar arası bağlar, iletişim ve düzen gelir. Bugün Avrupa toplumlarında yozlaşmış olan aile bağları, Türk toplumunda da deforme olsa da, hala eski yapısını koruduğu söylenebilir.

Cahit Uçuk da geleneksel aile yapısını bilen, bu kavramın içinden gelen bir yazar olarak eserlerinde buna sıklıkla yer vermiştir. Masallarındaki kahramanlar, Yağmur-Güneş kardeşler, Bediş, Perinaz nineleri, Atlıhan dedeleri, diğer akrabaları daima birliktedirler. Aile sevgisi ve aile birliği değerinin üzerinde sıklıkla durulur. Uçuk, aile bireyleri arasındaki bağları, “sevgi” ile sağlar. Kahramanlar daima sevgi ve saygı cümleleri ile birbirlerine hitap ederler. Gününüzde özellikle kardeşler ya da çeşitli aile fertleri arasında saygı sözcükleri olan “ağabey, abla, anne, baba” gibi sözcüklerin kullanılmaması, küçüğün büyüğe ismi ile hitap etmesi durumlarıyla da karşılaşılmaktadır. Bu bakımdan yazarın bu sözcükleri kullanmasının, çocuğa olumlu örnekler olabileceği söylenebilir.

Uçuk’un çoğu kitabında sıklıkla “*sevgili kardeşçiyim.... Canım ablacıyım... sevgili kardeşçiyim Bediş....*” cümleleri geçer. Bu sözcükler, aile bireyleri arasında hem saygı hem sevgi açısından önemlidir. Çünkü özellikle Türk toplumunda aile içi sıfatlar henüz yozlaşmadığı ve korunduğu için değerlidir. Aynı zamanda iletişimde nezaketin ve sevgi bağının göstergesidir.

Cahit Uçuk, aile birliğini işlerken vermek istediği değeri sadece sözcüklerle sınırlamamıştır. Küçük yaşlarda çocuklar oyun döneminde oldukları ve henüz soyut becerileri gelişmediği için, uzun cümleler ile kavrama yapamayabilir. Bu nedenle jest, mimik, çeşitli bedensel hareket ve ifadeler de çocuğa etki eder. Cahit Uçuk da, aile birliği değerini verirken, özellikle bu şekilde, birliği temsil eden kalıp sözlere ve sembollere yer vermiştir. Aile birliği değerini, çocuk bu şekilde algılayabilir. Yazar, sarılmak, öpüşmek, gülümsemek, el ele tutuşmak gibi sembol hareketler; *canım, biricik annem, sevgili babacıyım, nineciyim* gibi sözcüklerle, bu değeri hissettirmiştir. Yazarın masallarındaki bu türden değer örneklerinden birkaçı aşağıdaki gibidir.

“ *Perinaz, koşarak önce annesinin, sonra babasının boyunlarına sarılarak öptü. Babayla anne de evlatlarını okşayıp öptüler.*”(Uçuk, 2002: 51)

“ *Kavuşmaları bir anda oldu. Ediş, büyük ablasının hala dinç ve hiç değişmemiş olduğuna şaşırıldı ilkten. Sarılıştılar birbirlerine, kucaklaştılar. Çözüldüler, öpüştüler, ikisi de ağlıyorlardı.* ” (Uçuk, 2002: 63)

“ *Teyzeyle yeğen birbirlerine sarıldılar*” (Uçuk, 2002: 65)

Cahit Uçuk, masallarında zaman zaman sahneler de çizer. Çizdiği sahnelerin çocuğun gözündeki canlanması, çocukta daha akılda kalıcılık sağlayabilir. Uçuk, aile birliği değerini işlerken kurduğu sahnelerle çocuğa “değerin yaşanılmasını” hissettirir. Özellikle önemli günlerin, bayramların, toplantıların birleştiriciliğini anlatırken bu tasvirleri yapar. Yazarın, aile içindeki birliği anlatırken sadece sözcükleri kullanmadığını ve sembollere ve ifadelere de yer verdiğini belirtmiştik. Uçuk, bunu anlatırken sadece insanlardan değil, çocuk için daha dikkat çekici olabilecek olan hayyalardan da yararlanmıştır.

“ *Haklısın Güneş !... Erkek bülbül, eşinden 15 gün önce geliyor, bir yıl önce bıraktığı yuvasını, sonra eşini bekliyor...*” (Uçuk, 2002: 25)

Uzaydaki Mavi Bilye serisinin birinci kitabı **Harika Çocuklar** da aile birliğine ve birliktelikte özel günlerin önemine dikkat çeker. Cahit Uçuk, burada Türk milletinin genel özelliklerinden birisi olan, “özel günlerde birlik” kavramını kullanmıştır. Türk toplumunun yapısını ve geleneklerin henüz yok olmadığı dönemleri iyi bilen Uçuk, masallarında bayram, davet, toplantı, misafirlik gibi etkinliklerin birleştirici özelliğini kullanır. Bu etkinliklerde küsler barışır, uzun süre görüşemeyenler görüşme imkânı bulunur, büyükler hatırlanır, dost ve kardeşler kaynaşır. İncelediğimiz masallarda da Uçuk, özellikle Bediş ninenin geniş ailesi üzerindeki birleştirici yönüne dikkat çekerek, sık sık düzenlenen aile yemeklerine yer verir. Bu da aile birliğinin en önemli göstergelerindendir.

Burada dikkat çeken önemli bir nokta bulunmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, yazarın kurduğu sahneler, bir değeri işler gibi görünse de, çeşitli değerleri de içinde barındırabilir. Uçuk, toplantı, davet, bayram vb gibi özel günlerde kurulan yemek masasını, bu sahneleme için sıklıkla kullanır. Yazar, kurduğu bu masa üzerinden, kahramanları aracılığıyla “sofra adabı, nezaket, konuşma adabı, dinleme adabı,” gibi ahlaki, sosyal kavramları da aile birliği içinde sunar. Hazırlanan yemeklerin Türk mutfağını temsil etmesinden bahsedilir. Bediş Nine'nin ailenin en büyüğü olarak her davette birleştirici özeliğinden yararlanır. Herhangi bir aile bireyinin konuşma yapacağı zaman ayağa kalkması ve diğer insanların susarak dikkatlice onu dinlemesi gibi örneklerle de aile içi saygıdan bahsedilir. Ayağa kalkan

konuşmacının, dinleyicilerin kendini dikkatle dinleyeceğini ve ona güven vereceğini bilmesi, yazarın çocuğa sezdirdiği mesajlardan bir tanesidir. Yine bu olay, yazarın çocuğa sunduğu önemli örneklerdir.

Aile bireyleri arasında güven olmazsa, sadakat ve sevgi olmayacağı da aşikârdır. Güvenin olduğu ortamlarda işler kolay hallolur, bireyler daha rahat hareket eder, özgür bir ortam oluşur. Karı koca, kardeşler, diğer akrabaların arasındaki “güven” kavramının, Uçuk tarafından çocuğa sezdirildiği görülmektedir.

“ Böylece bir arada yiyerek, içerek toplaşıyorlar, konuşuyorlar, tasarılarını gerçeklere çevirme çabasını cömertçe gösterebileceklerine güven duyuyorlardı.” (Uçuk, 2003: 62)

“Sana güvenimiz büyük, seçimin en mükemmelini beklemekteydik dediler.” (Uçuk, 2002: 33)

“Yaver dedenin kendi torun çocukları Peltan ile Nalan, Atlıhan ile genç Bediş’in torun çocukları Çiğdem ile Didem, hünkar eşi Bediş Sultan’ın torun çocukları Güneş ve Yağmur, yaver dedeyle Füsunnaz ninenin evlerinin arka bahçesinde toplanmışlardı.”(Uçuk, 2003: 52)

“ Güzel bir töreydi. Tüm sevenleri bir araya getirmişti. Hepsi mutluydu Dini ve Milli bayramları çok seviyorlardı. Doğum günlerini dört gözele bekliyorlardı. Böylece toplaşıyorlardı.”(Uçuk, 2002: 58)

Yukarıda bahsettiğimiz, özel günlerin önemi ve aile birliğine katkısı, Cahit Uçuk tarafından farklı şekilde kullanılarak da sunulmuştur. Uçuk, toplumumuzun en önemli değerlerinden olan bayramları ve saygı unsuru olan “el öpme” kavramlarını eserlerinde özenle kullanmıştır. El öpme, aile bireylerinin arasındaki bağı gösteren, küçüğün büyüğüne saygısını tasvir eden bir olaydır. Türk aile yapısında “el öpme” nin önemini çok iyi bilen bir yazar olan Uçuk, Bediş Nine’ nin ve diğer aile büyüklerinin saygı temsiliyetini, çocuk okura sunmuştur.

“ Az sonra torunları onların karıları, gelinleri, onların boy boy torunları çevresini kuşattılar. Çeşitli övgü ve sevgi sözcükleriyle ellerinden, yanaklarından öpüyor, sarılıyorlar.” (Uçuk, 2002: 12)

Bu örneklerin yanında, Cahit Uçuk, çok güzel bir olaya da dikkat çeker. Çocuğun masalı okurken kendi aile yapısını gördüğü, saygının sadece büyüğe olmadığı; sevginin karşılıklı ve geleneklerin her bireye hitap ettiğini anlayabileceği paragraflara yer vermiştir. Kültürün geniş yelpazesinde aileden aileye çeşitlilik gösteren gelenek ve görenekler içindeki tören ve etkinlikler, bunların örnekleri olarak yazar tarafından sunulmuştur. Aile içindeki birliğin temellerinden olan gelenek görenekler, sade bir üslup ile yazar tarafından çocuğa sunulur. Bu bazen bir “yenidoğan” töreni olarak da sunulmuştur.

“Ailenin geleneğiydi. Her yeni doğan bebeği görmeye gittiğinde Bediş Sultanı genç loğusa ve bebekle baş başa bırakırlardı. En büyük ninenin soylarına yeni katılan bebeğe yürekten dualarını edebilmesi içindi bu davranış.”(Uçuk, 2002: 19)

Uçuk’ un incelenen tüm kitaplarında, çocuğun aile birliği değerini öğrenebilmesi için çeşitli yollara da başvurduğu görülmektedir. Özellikle bazı kitaplarında ön plana çıkan durum, aile birliği değerini verirken, birlik olayının sadece “mana” olarak değil, sözcüklerle de yazar tarafından irdelenmiş olmasıdır. Ailenin birliğini sağlayan büyüklerin ve bu birlikteliğe katkı sağlayan küçüklerin temsil ettiği “bir olma” kavramı, “birlik içinde hep beraber, gönül birliği ile, el birliği ile” sözcükleri ile ifade edilerek değerın anlaşılma şifresi gibi sunulmuştur. Çocuk, bu şekilde ailede birliğin ve dayanışmanın önemini kavrayabilir.

“ Duyurma kampanyalarımızda Kaptanoğlu dedemiz, Atlıhan dedemiz, yaver dedemiz, onların eşleri olan harika büyük annelerimiz, onların çocukları, torunları ve kızlar, erkekler, bütün ailenin bireyleri, elbirliği, gönül birliği ile çalışmalarımıza katılacak....” (Uçuk, 2002: 11)

Cahit Uçuk, değerleri çocuğun anlayabileceği sözcükleri ve sembolleri kullanarak; çocuğun ilgisini çeken örneklerle de sunduğu görülür. Serinin beşinci kitabı **Dünyamız Tehlikede’** de, hayvaların karşı cinsleri arasındaki, bir nevi aile birlikteliği olayının anlatıldığı örneklerle, aile birliği ve bütünlüğü, çocuğun ilgisini çekecek şekilde sunulmuştur.

Barış Değeri İle İlgili Bulgu ve Yorumlar

Barış, savaşlar kadar eski bir olaydır. Çünkü savaşın, dolayısıyla insanın olduğu her yerde barış da vardır. İyi- kötü birlikteliğinin, iyi cephesini temsil eden barış, dünyanın en çok görmek istediği; ancak milyonlarca yıl boyunca savaşların ardından güç bela görebildiği bir olaydır. Barışın sağlandığı, savaşa gerek olmadığı günler, dünyanın her zaman özlemidir. İnsanoğlu, tarihin her döneminde din, para, toprak, zenginlik, sömürü, petrol, altın vb. birçok nedenden dolayı savaşmış, milyonlarca insan yaşamını yitirmiş, insanlık kavramı yok olmuştur. Yakın tarihte ve günümüzde barışa verilen önem artsa da hala dünyanın birçok yerinde devletlerin silahlı çekişmeleri yaşanmakta, masum insanlar ölmektedir. Barış değeri, bu nedenle insanlık adına çok önemli bir değerdir. Dünyanın her yerindeki her insan, her devletin başındaki her lider, bu değerink farkına ve bilgisine sahip olursa, bugün yeryüzünde gereksiz acılar son bulabilir. Burada da asıl görevin edebi metinlere, kitaplara düştüğü söylenebilir.

Yaşadığı dönemler itibariyle birçok savaş görmüş olan Cahit Uçuk da barış ve savaş kavramlarının anlamını iyi bilir. Zaten bir çocuk edebiyatı yazarı olarak savaş ile işi olmayacağı, barışın temsilcisi olacağı aşikârdır. Milli mücadele döneminin bilinci ile savaşacak kadar vatan aşkına sahip bir vatansever, aynı zamanda da barışın güvercini olacak kadar temiz bir yazar olarak eserlerinde de barış değerine sıklıkla yer verir.

Yazarın kitaplarına, barış kavramını iki türde işlediği görülmüştür. Bu bazen dargınların ya da küslerin barışması; bazen de dünya genelindeki savaşların son bulması, barışın gelmesi şeklinde olmuştur.

“...rahatlamıştı Yağmur, rahatlamıştı Bediş Sultan. Birbirlerine gülümseyerek, güvenle ve sevgiyle baktılar. Sonra el ele tutuşup öpüşüp barıştılar. Geçmiş zamanların türkülerini söyleyen bahçeden ayrıldılar.”(Uçuk, 2003: 85)

Burada olay, yukarıda bahsettiğimiz birinci barış çeşidindeki gibidir. Yağmur ve Bediş sultan birbirlerine darılırlar. Yağmur, ninesinin sakladığı sırrı öğrenmek ister, ninesi de söylemek istemez. Aralarında ısrardan doğan sıkıntıdan sonra barışırlar ve mutlu olurlar. Burada yazar yine sembollerden yararlanarak değeri ifade

etmiştir. Barış kavramının çocuğun gözünde canlanabilmesi için soyut sözcüklerle değil, çocuğun da hayatında devamlı görebileceği hareket ve davranışları kullanmıştır. Yani barışma olayını; sarılıp, öpüşüp, kucaklaşmak şeklinde vererek, barışın iyi ve güzel bir olay olduğu, sevinci ve iyiliği temsil ettiği somut ifadelerle, çocuğun gözünde canlanacak şekilde ortaya koymuştur.

Cahit Uçuk'un incelediğimiz 15 masal kitabının çoğunda Barış Değeri, yukarıda bahsettiğimiz ikinci barış çeşidi olan, çevre ve savaşlar üzerinden verilmiştir. Yaşadığı dönemler itibariyle Uçuk, birçok savaş ve mücadele gören birisi olarak barışın önemini daima irdelemektedir. Bu nedenle barışı en çok “savaşın kötü olduğu ve savaşın karşıtı” yönüyle işlemiştir. Çünkü çocuklar belli dönemlerde verilen komutun tersini yapma davranışı sergiler. Çocuk, yapma denileni yapmak, yap denileni yapmamak ister. Yazar, bu şekilde kavramların zıttını kullanarak da barış değerini işler.

“ İnsanoğlu Allah'ın kendilerine bağışladığı bunca cömert güzelliklerden doya doya faydalanamıyor. Uzayın boşluğunda dönen, dönen, dönen bu dünya üstündeki insanı yaşatan akıllara sığmaz verimleri görmüyorsunuz bile. Dünyanın her bir yanında kan var, kavga var... Ölüm var, gözyaşı var. Açlık var, düşmanlık, öfke, kin var. İnsanlar neden barış içinde değil?”(Uçuk, 2003: 93)

Masallarda periler diyarının sultanı Perinaz ve diğer periler yer altında yaşar. Ancak hepsi dünyayı çok beğenir ve sever. Ta ki dünya üzerindeki insanlar yer altındaki varlıkları da etkileyecek bir çalışmaya girinceye kadar. Dünyanın mahvolmasına onlar da üzürlüler. Perinaz Sultan, doğa ve barış değeri ile ilgili düşüncelerini ifade eder. İşte burada barış, bahsettiğimiz gibi çocuğa sunulmuştur. Bunu sunarken, sadece “barış iyidir, savaş kötüdür” şeklinde, çocuğun kafasına vurulan “slogan ifadeler” ile değil, gözünde canlandırabileceği, bildiği sözcüklerle sunulmuştur.

Burada yine çok önemli bir nokta bulunmaktadır. Uçuk' un dini değerlerle harmanlayarak sunduğu değerlerden bir tanesi de barış değeridir. Din, barışın temsil edildiği bir kavramdır. Ahlaki temeller barındıran dinler, hiçbir zaman savaşı tasvip etmez. Bu nedenle dini değerler, barış ve insan sevgisi ile daima iç içedir. Burada Uçuk, çocuğa Allah'ın büyüklüğünden bahsederek söze başlar. Bunu yaparken çok

önemli sözcükler seçer. Allah, yaratıcı sıfatından dolayı vermekten çok, bahşeder, bağışlar. Yazarın da özellikle bu sözcüğü seçtiği düşünülebilir. Çünkü Allah bahşedicidir, bağışlayıcıdır ve bahşedilen şeyler, kıymetli şeylerdir. Perinaz, dinde yeri olmayan bir peri olsa da, çocuk için fantastik ve ilgi çekicidir. Onun böyle bir sözcük kullanarak barışa değinmesinin, yazarın çocuğa sezdirmediği önemli noktalardan biri olduğu söylenebilir. Bağışlanan bu güzelliklerin büyüklüğünü anlatırken de yine önemli sözcükler seçerek, çocukta dikkat uyandırır. “*Akıllara sığmaz verimleri*” cümlesi, Allah’ın büyüklüğünün yazar tarafından çocuğa sezdirilmesinin bir örneğidir. Serinin beşinci kitabı **Dünyamız Tehlikede’ de** buna rastlanır.

Kaptanoğlu köşkünde sık sık toplanan geniş aile bireyler, yine bir akşam yemeğinde toplanırlar. Çevre koruma topluluğunu çalışmaları yine ana konudur. Güneş ve Yağmur kardeşler çevreci oldukları kadar aynı zamanda barış yanlısı insanlardır. Her fırsatta silaha ve savaşa harcanan paraların çevreyi koruma faaliyetlerine harcanması gerektiğini, savaşların en çok doğaya ve çevreye zarar verdiğini ifade ederler.

“.... *Günlük hayat, dünyanın durumu, birbirleri ile geçinemeyip de dövüşen küçük toplulukların dramları. Bir takım para canlısı kimselerin silah satabilmeleri için onları kışkırtmaları... Dünyanın bozulan dengesi kısa bir gelecekte dünyanın yeşilsiz kalacağı ve böylelikle açlığın daha büyük boyutlara ulaşması ve büyük küçük milletlerin ekmek kavgalarına düşmeleri... su, ekmek, toprak için dövüşen ülkeler. Barıştan yoksun ülkeler...*”(Uçuk, 2003: 32)

Aile bireyleri bu konuşmalarda her zaman hemfikirdirler ve takdir ederler. Güneş ve Yağmur kardeşler de bu nedenle daha hevesli hale gelirler.

Bilimsellik-Eğitim Değer İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

Eğitim, bir toplumun dününü bilme, bugününü yaşama, geleceğine hazırlanma adına ortaya konan, kasıtlı bir süreçtir. Eğitimin a dan z ye önem verildiği toplumlar, bilim, sanat, kültür, spor, teknoloji vb. birçok alanda ilerlemiş toplumlardır. Bunu başarırken de öz değerlerini koruyarak gerçekleştirmek önemlidir.

Değerler eğitimi de adı üzerinde bir “eğitim” çalışması olduğu için, bilim, bilimsellik ve eğitim değerlerine çok fazla önem vermektedir. Çünkü eğitimin eğitimi bilinmediği sürece ne değer ne de başka herhangi bir kavramın öğrenilmesi söz konusu olamaz. Değerler eğitimi de bu bilinçle sağlanmaktadır.

Cahit Uçuk’ da incelediğimiz 15 masal kitabında bilim ve eğitime çok fazla yer ve önem vermiştir. Zaten 15 kitabın genel muhtevasını inceleyecek olursak, dini değerlerle süslenmiş, doğa ve çevre bilinci değerlerinin, bilim ve eğitim konularıyla işlendiği kitaplar şeklinde adlandırabiliriz.

Uçuk’un masallarının kahramanları Yağmur ve Güneş kardeşlerin ikisi de bilim insanıdır. Sürekli bilimsel araştırma ve çalışmalarda bulunurlar. Güneş, gök ve uzay bilimleriyle, Yağmur ise yer altı bilimleri ve arkeolojiyle uğraşır. İki kardeşin anne ve babası üniversitede profesördür. Yani yazar Uçuk’un, eğitim ve bilim değerlerine çok fazla önem verdiği anlaşılır. Masalı okuyan çocuğa, yazar çok güzel örnekler ile mesajını iletir. Çok küçük yaşlarda eğitimlerini tamamlayan ve daima bilimle, eğitimle uğraşan iki kardeş üzerinden okuyucu çocuklara seslenen Uçuk, onlarla örnek profiller çizer. Yağmur gibi küçük bir kızın bir sivil toplum kuruluşu kurması ve yöneticisi olması, küçük yaşlarda çok fazla kitap okuması ve daima ders çalışması, sınıfındaki diğer çocuklara göre her zaman daha ileride olması gibi örneklerle, özendirici olarak yazar tarafından sunulmuştur. Çoğu değeri içi içe veren Cahit Uçuk, bilimsellik değerini de Çevre değeri içerisinde sık sık işlemiştir.

Çocuk okur, yazarın verdiği bilimsel cümleleri idrak etmekte zorlanacaktır. Bilimsel bir çalışmayı, fantastik bir âlemi anlatırken çocuğun anlayabileceği bir dilden sunmak burada önem arz etmektedir. Çevre, eğitim ve bilim ile ilgili cümleler kurulurken, ilmi bir dil ya da üst seviyede ifadelerle sunulan kavram ve cümleler, çocuğa değeri değil, anlamı bile kazandıramayabilir. Bu nedenle Uçuk, bilimsellik ifadelerini çocuğa yine çocuklar üzerinden vermiş ve verirken de onların dilinden iyiliğini, kötülüğünü, özelliğini anlatmıştır.

Uzaydaki Mavi Bilye serisinin tüm kitaplarında sıklıkla karşımıza çıkar. Yazar, bilimin ciddi bir iş olduğunu ve bilimle uğraşan kişilerin karakterli insanlar olduğunu sunar. Bilimle ve eğitimle uğraşan kimselerin profillerini çizerken açıklayıcı ve tasvir edici bir yol izleyen Cahit Uçuk, çocuğun zihninde yer

edebilecek şekilde bir çizim yapar. Bilimle ve bilim adamı ile ilgili açıklamalar yapsa da, zaman zaman çocuğun anlamayabileceği terimlere de yer verebilmektedir. Birinci kitap **Harika Çocuklar’ da** şöyle geçer:

“Sevgili Gülfem. Güzeldi. Sağlıklıydı. Üstün zekâlı ve akıllıydı. 23 yaşında bir genç profesördü. Fizik profesörü. Peşi peşine verdiği doktora tezleri ile Amerika Birleşik Devletlerinde kazanmıştı bu profesörlük diplomasını. Kocasını Sadık da kendisi gibi fizikçiydi ama o henüz doçentti. Yakında bir büyük sınava girecekti profesörlük için. Karı koca soluk almadan bilim yolunda çalışmalarını sürdürüyorlardı.”(Uçuk, 2003: 30)

“Ben bir gökbilimci olmak niyetindeydim. Şöyle ki: uzayın derinliklerini, yakın uzak gezegenlerin gizemlerini çözmek, o yolda uğraşı vermek istiyorum.”(Uçuk, 2003: 63)

Cahit Uçuk, bilimin eğitimin önemi ve özelliklerinden bahsederken, aynı zamanda bilim adamı ve eğitimcinin de özelliklerinden bahseder.

“ Bir bilim kadını olarak hiçbir zaman gereksiz konuşmalar yapmayan, az gülen, ciddi, akli başında bir genç kadındı.” (Uçuk, 2003: 16)

Burada bahsedilen kişinin hiçbir zaman gereksiz konuşma yapmaması, konuşacağı yeri ve zamanı bilmesi, az gülüp tebessüm sahibi olması, ciddi ve olgun bir bayan olması gibi özellikleri, aynı zamanda ahlaki değerlerin de kazanımlarıdır. Yazar burada da, daha önce çeşitli değerlerde, çeşitli örneklerde yaptığı gibi, değerleri iç içe sunmuştur. Yine altı çizilecek noktalarda bir tanesi de, eğitimin ahlaki bir süreç olduğu, eğitimcinin de ahlaklı bir birey olduğunun hissettirilmesidir.

Yazar kimi zaman bilimsel tartışmalara da girerek çocuğa da sorgulatma işlemi yaptırmıştır. Şöyle ki; çocuk bildiği ya da az bildiği bazı kavramları, yazarın açtığı tartışma ile kıyaslayıp değerlendirme imkânı bulur ve irdeleyebilir. Çocuğa yazar tarafından bilimin incelediği çeşitli konu ve olayların öznel tartışmaları sunulur. Serinin ikinci kitabı **Sırlı Saray’ da** yazar bunu örnekler;

“Gerçekten yedi kat var mıydı atmosferimizin üstlerinde. Gerçekten yedi kat derinlik var mı yerin altında. Bu mantığa ve bilim ölçülerine hiç de yaraşmayan soruya elbet ki gülünür.”(Uçuk, 2003: 8)

Cahit Uçuk, dini değerlere sahip ve bu konularda hassas bir yazardır. Özellikle çok eski tarihlerde yaşamış olmasa da, Tanzimat Dönemi ve sonrası dönemlerin özellikleri ve olaylarına hâkim bir yazardır. Buna vesile, gerek babası gerekse yaşadığı çevredir. Tanzimat Döneminde çeşitli fikir akımları ve olaylar ile başlayan ve bazı yazarların da bu akıma kapıldığı, maddi düşünce kavramı ortaya çıkmıştır. Her şeyi sorgulama ve akıl ile kanıtlamaya dayanan bu düşünce sistemi, dogma özellikte olan din ve iman duyguları ile zıtlık göstermektedir. Bu nedenle bilim ve din kavramları, mantık olarak birbirlerine ters kavramlar olmuştur. Bilimin dini akılla açıklamaya çalışması, dinin yanlış algılanması sonucunu doğurmuş; aynı zamanda dinin temellerine zarar verecek tenkitler ve yargılar ortaya çıkarmıştır.

Bahsettiğimiz dönemlere yakın bir yazar olan Uçuk, iman duyguları yüksek, dinine bağlı bir yazardır. Eğitim ve bilime de çok önem verir. Çizdiği kahramanların tamamen bilimsel yeteneklere sahip karakterler olması bunu en güzel örneğidir. Burada altını çizdiğimiz nokta, yazarın, biliminde açıklayamayacağı şeylerin olduğunun altını çizmesidir. Çünkü insan aklının, yaratıcının akli karşısında cüzi kaldığını belirtir. Uçuk burada, bilimin öneminden, büyüklüğü ve yapısından, bilim adamının önemi ve özelliklerinden bahseder; ancak çocuğa bilimin de bir sınırı olduğunu sezdirir.

“ Aygıtların yetersiz olabilir. Dünyanın çok ileri ülkelerindeki gözlem evlerindeki aygıtlar uzay gezilerinin çözümüne yardım edebiliyorlar mı sanki? Ben öyle sanıyorum ki, sayısız kitaplar okunsa, ne kadar kütüphaneler devrilse, gökler sırlarını kolay kolay insanoğluna açıklayamayacaklardır.”(Uçuk; 2003: 9)

Uçuk, diğer değerleri verirken yaptığı gibi, bilimsellik ve eğitim değerini de, diğer değerlerle karıştırarak sunmuştur. Yazar burada o kadar önemli bir örnek kullanmıştır ki, neredeyse tüm değerleri bir paragrafa, belli bir tema üzerinden ifade eder. Güneş’ in bilim adamı olarak yabancı ülkelere gitmesi, eğitim ve bilimin evrenselliğini çocuğa sunar. Güneş’in buradaki konuşması, çocuğa ince fikirler hissettirir. Gözlere inen perde, savaş ve silah ticaretidir. Dünyanın güzelliklerinin

insanlarının gözüne inen perdeden dolayı görülmediği ve aksine dünyanın yok edildiği ifade edilir. Barış değeri, yazar tarafından çocuğa sunulur. Uçuk' un bilimsel değeri verirken, Ayın keşfi ve Ay ile ilgili yapılan çalışmalara da değinmesi ayrı bir özelliktir. Yazar bilimi desteklese de, bu tür projelerin dünyanın yaklaşan sonuna çare olmadığını ve bunlara harcanan paraların, dünyaya katkı sağlayacak başka konularda kullanılmasını belirtir. Yine çocuğa sunduğu alt sorunlardan birisi de, nüfusun artışı ve insanlara ekmek için toprak kalmaması tehlikesidir. **Uçan Su' da** başkarakterlerden Güneş, bilimsel çalışmalarından ve çevre öneminden bahseder:

“ Şu fakülteyi bitirdiğimde beni konferans vermek üzere buyur eden yabancı ülkelere gideceğim. Bu konularda dizi konuşmalarım olacak. Dünyanın ölümine göz yumanların gözlerindeki perdeleri açtırmak lazım... topa, tüfeğe harcanan milyarlarca parayı, hasta dünyamızı kurtarmak için kullanılmalılar. Çünkü yaşanmaz hale geldiğinde, dünyamızdan kaçacağımız başka sığınacak yerimiz yok şimdilik. Hayal kuruyor birtakım milletler. Dünyamızın sevgili gök feneri Ay'ı yaşanır biçime sokabilme hayali. Öylesine pahalı bir proje ki, bu hayale harcanacak paraları olan milletler, dünya nüfusunun çoğalmasını önlemekle işe koyulmalılar. Sonra kirliliklere neden olan çıbanbaşlarını kurutmalılar. İnsanlar çoğaldıkça ekmek için toprak azalıyor.....”(Uçuk, 2003: 105)

Yazarın incelediğimiz kitaplarının türleri masaldır; ancak zaman zaman deneme türünden ifadelere de rastlanır. Bazı konularda tartışmalara ve değerlendirmelere giren yazar, çocuğa, çocuğun dilinden düşüncelerini sunar. Serinin üçüncü kitabı **Doğa Savaşçıları'nda** bu durum örneklenmektedir.

“ Bilim-Teknik ilerledi deniliyor. Yüzlerce, binlerce bilim adamı çalıştı yıllar yılı... Milyarlarca para harlandı; en yakınımızda parıldayan Ay'a gidebildiler ancak. Ne öğrendiler bu çabaları sonucunda? Yaşayanların gereksinimleri olan oksijen yoktu ayda. Su yoktu, canlı bir tek ot yoktu. Bir böcek yoktu, yoktu, yoktu. Ama insanoğlu kâinat dediğimiz bu gücün sırlarını hala aramakta...”(Uçuk, 2003: 10-11)

Çevre Bilinci ve Doğa Sevgisi İle İlgili Bulgu ve Yorumlar

İnsanın hayatını sürdürebilmesinin olmazsa olmazları vardır. Yemek, içmek, uyumak, nefes almak... Hava, su, toprak insanın doğumdan ölüme yaşamını sürdürebilmesi için her an gereklidir. Bütün bunlar denince akla tek bir şey gelmektedir; çevre... Çevre ve doğa sevgisi değerleri, özellikle sanayi devrimi ve teknolojinin ilerlemesiyle daha fazla ön plana çıkmıştır. İnsanların çevreye vereceği her zararda, aslında kendi ayaklarına balta vurduğunu, hatta ölümünü hazırladığını bilmemesi, çevrenin yok olması sonucunu ortaya çıkaracaktır.

Cahit Uçuk da masallarını yazdığı dönemde, bu tehlikenin farkında ve doğa sevgisinin bilincinde bir yazardır. Yazılış tarihleri eski olmasına rağmen, çevre bilinci ve doğa sevgisi değerleri ile ilgili tespit ve öğütleri günümüze de hitap edebilmektedir. Zaten kitaplarının çoğunun, özellikle “Uzaydaki Mavi Bilye” serisinin tamamının ana teması, çevre bilinci ve doğa sevgisidir. Bunu kitabın adından da anlayabilmekteyiz. İncelemesini yaptığımız 12 değer arasında en çok tespit ettiğimiz değerlerden bir tanesi, hatta başlıcasıdır. Bu yüzden çok önemli bir değerdir.

Fadıç, Bediç, Ediç serilerinde ana tema aşk olduğu için, çevre bilinci ve doğa değerine çok fazla yer verilmemiştir. “Uzaydaki Mavi Bilye” de daha çok tespit edilmiştir.

Uzaydaki Mavi Bilye serisinin birinci kitabı olan **Harika Çocuklar’ da**, çevre bilinci yavaş yavaş işlenmeye başlanır. Yağmur ve Güneş kardeşler, büyümeye başlarlar ve çevreyi, doğayı çok severler. Bediç ninelerinin sarayı, Atlıhan dedelerinin yalısı doğa ile iç içe evlerdir. Bunu da etkisi ile “*Çevre Koruma Savaşçıları*” topluluğunu kurarlar ve bu topluluk, serinin en son kitabına kadar tümünde çevre ve doğa değerlerinin savunucusu olmuştur.

İncelediğimiz kitapların tamamında Çevre bilinci ve doğa sevgisi değerleri, dini değerlerden sonra en önemli değerlerdir. Periler, fantastik dünya, olağanüstü olaylar gibi masalın motifleri bulunmaktadır; ancak yazar gerçekçi gündem ve kavramları ana tema olarak işlemiştir. Bu özellikle çevre bilinci olmuştur.

Cahit Uçuk, kitaplarında tam bir çevre aşığı karakterler yaratır. Küçük çocuklar, çevre sevgisi ve bilincine sahiptirler. Hatta kendi aralarında sivil toplum kuruluşu kurarlar. İşte Uçuk da bu değeri çocuğa verirken, yine çocuğun hareket ve sözlerini kullanır, kullandırır. Yağmur' un çevre ile ilgili mücadeleleri, Güneş'in önderliği ve konuşmaları bunu göstermektedir. Burada tespit ettiğimiz en önemli durum, yazarın çevre değerini verirken neredeyse tüm değerleri bunun içinde kullanarak vermeye çalışmasıdır. Özellikle bilimsellik ve dini değerler başlıca örnekleridir.

Yine dikkat çeken önemli özelliklerden bir tanesi, çevre sorunlarına yazar tarafından özenle değinilmesidir. Masalların yazıldığı tarihler günümüzden önce olmasına karşın, sorunlar günümüzde de devam eden ortak sorunlardır. Bu bakımdan günümüzde de güncelliğini koruyan kitaplardır. Çocuklar kitapları okurken çevresinde karşılaştığı, TV de izlediği olayları ve sorunları, kitapta da bulabilmektedir. Çevre değeri ve doğa sevgisi değerleri verilirken, yazar özellikle sonuçlar üzerinden hareket etmiştir. Yani çevrenin bozulması, kirlenmesi vb sorunlar karşısında olabilecek kötü sonuçlara genellikle değinilmiştir. Burada şu duruma dikkat çekilebilir; çocuk okuyucu profil aralığı düşünüldüğünde daha küçük yaşlardaki okuyucuların, gelişim bilişsel özellikleri dikkate alındığında, zihinsel yapılarının sonuca odaklı olmasından dolayı, yazarın sonuçlar üzerinden hareket ettiği söylenebilir. Buna çeşitli örneklerle rastlanmıştır;

“ Ben size diyorum ki baba, bu hava kirliliği arttıkça, dünyamız yaşanmaz olacak. Havada oksijen kalmayınca insanlar, bitkiler, ağaçlar ve tüm konuşamayan canlılar ölecek. Denizlerde kirlilikte yaşam sona erecek. Toprak artık doyurucu gücünü yitirecek. Böylece insanların sonu gelecek.” (Uçuk,2003: 82)

Masalların çocuk üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, çocuğa vermek istediğimiz mesaj, masalın etkileyiciliği ile sağlanabilir. Uçuk, çevre ile ilgili değerleri verirken, çevrenin sorunlarını tek tek belirterek çocuğa sunmuştur. Bunu genellikle neden- sonuç üzerinden verir. Çocuğa kendi kültüründen seslenirken, bizim toplumumuzda çevreye değer verildiğini, doğaya saygı duyulduğunu da belirtir.

“...çalışacaksınız, beyinleriniz size yol gösterecek. Kültürünüz güç verecek, ışık tutacak. Uzayı ve dünyayı sevenler, kötülerin ve kötülüklerin elinde yok olmaya mahkûm olmayacak.” (Uçuk, 2003: 88-89)

Cahit Uçuk’un çevre ve doğa sevgisini verirken dikkat çeken özellik, çevre ile ilgili kalıp sözlere ve ansiklopedik ifadelerle sıklıkla yer vermesidir. Çocuk, masallardan, ders kitaplarından öğrenebileceği bilgileri de bu şekilde öğrenme imkânı bulur. Çağdaş eğitim yaklaşımları düşünüldüğünde, çocuğa eğitimin eğlenceli hale getirilerek yapılması prensibinin, Uçuk’un masallarında da yer bulduğu söylenebilir. Eğitim ve öğretimin, yakından uzağa kuralı göz önünde bulundurulursa, çocuğun yakın çevresinden hareketle, dünya değerlerine hâkim olması da, yine masallar ile çocuğa kazandırılabilir. Yazar, “oksijen fabrikaları” gibi akılda kalıcı ifadelerle çocuğa çevre bilinci ve doğa sevgisini aşılar.

“ Dünyayı oksijenini Amazon ormanlarının ürettiğini biliyordum. Ama dün geceki televizyon programından öğrendiklerim beni çok sevindirdi. Çam ormanlarının da dünyamızın oksijen fabrikaları olduğunu duyunca çok sevindim.”(Uçuk, 2003: 83)

Özellikle bilimsellik ve eğitim değeri ile ilgili daha önce de bahsettiğimiz gibi Uçuk, Yağmur ve Güneş kardeşlerin küçük yaşlarda, bilim ve eğitimdeki başarılarını anlatarak iyi örnekler ortaya koymuştur. Bu bakımdan özendirici nitelik taşımaktadır. Bununla beraber böyle bir eğitim ve bilim yeteneğine sahip çocukların, bu küçük yaşlarda çevre bilinciyle de dolu olması artı bir özellik ve güzel bir örnektir.

Örneğin aşağıda verdiğimiz örnekte, babası ile konuşması esnasında çevre ile ilgili görüşlerini belirten Güneş, henüz 6 yaşındadır; ancak yaşlılarından çok daha zeki ve bilime meraklıdır. Arkadaşları ilkokul seviyesindeyken o, lise ve üniversiteyi bitirir, ilerleyen yıllarda, yine arkadaşları alt sınıflardayken doktorasını bile yapar. Sürekli bilimsel çalışmalar ve araştırmalar ile uğraşır. Özellikle doğa ve uzay üzerine yoğunlaşır. Kardeşi Yağmur da onun en büyük destekçisi ve yardımcısıdır. Çevreye bu kadar bağlı ve doğayı bu kadar çok seven Güneş, annesiyle arasında geçen bir konuşmada yine çevrenin kirletildiğinden ve bunun kötülüklerinden bahseder. Uçuk’un çevre ile ilgili tüm konuşmaları masallardaki aile büyüklerine değil, çocuklara yaptırması, tespit ettiğimiz en önemli noktalardan bir tanesidir. Bilinen şu ki,

çocuklar birçok konuda anne ve babalarından, aile büyüklerinden tavsiye ve öğüt dinlerler. Elbette ki bu çocuğa doğruyu göstermek, iyiye yöneltmek içindir. Bunlar arasında çevre ile ilgili öğüt ve tavsiyeler bulunacağı de bir gerçektir. İşte yazar burada, çocuğa her zaman ailesinden de duymuş olabileceği doğa ve çevre ile ilgili tavsiyeleri, çocukların dilinden çocuğa sunmuştur.

Hemcinsi ya da kendi yaşından bir çocuğun, çocuk okurun ilgisini çekecek şekilde, onun diliyle sunulması, değer in öğreticiliği açısından daha dikkat çekidir. Burada yazarın kullandığı üslup çok önemlidir. Betimlemeler yapan Uçuk, kendi görüşlerini ayrıntılı tasvirler ile sunar.

“Bülbüllerin dem çektiği kokularıyla eski Boğaz. Sıra sıra birbirinden güzel yalılar, mavi sularında yüzlerce çeşit balığın yüzdüğü Boğaz, iyot kokulu deniz havasıyla ormanların, yeşil bahçelerin çiçeklerinin kokuları sarmaş dolaş bir masal dünyası. Tadına doyulmayan bir müzik, tertemiz dalgaların sesleri. Şimdi ise mazot örtmüş o mavi suların yüzünü. Plastikler doldurmuş dip derinliklerini. Artık sürü sürü Yunuslar sıçramıyor gelip giden gemilerin yanı sıra. Martılar bile denizden yiyeceklerini bulamıyorlar. Çöp yığınları üstüne kümelener ek karınlarını doyurmaya çalışıyorlar.” (Uçuk, 2003: 71)

Çevre bilinci ve doğa sevgisi, Uçuk’un “Uzaydaki Mavi Bilye” serisinin ana temasıdır. Tüm olaylar, bu değer üzerine gerçekleşmektedir. Masalların karakterleri Güneş ve Yağmur kardeşlerin en önemli ilgi ve çalışma alanları doğadır. Uçuk, kahramanlarını aynı zamanda birleştirici unsur olarak da kullanır. Belli bir konu karşısında birlik olunması gerektiğini ve sorunun el birliği ile dara rahat çözülebileceğini sunar. Yazar bunu belli simgelerle sağlar. Bunlardan bir tanesi çocukların kurduğu “Çevre Koruma Topluluğudur”. Bu sembolde Çevre Koruma Topluluğu resmen kurulur ve Güneş başkan olur. Bundan sonra çok önemli çalışmalar gerçekleştirecek olan bu topluluk, Uçuk’un sembolü haline gelir. Yazar bu topluluğu masallarına koyarak çevre değerini bu kavram üzerinden vermiştir.

Uçuk, çevre bilinci ve doğa sevgisi ile ilgili vermek istediği mesajları sadece Yağmur ve Güneş sözleri ve davranışları ya da onlar üzerinden olaylarla verip geçmemiştir. Birlikteliği ve toplu olarak hareket etmenin önemini de ortaya koyarak, çevre koruma topluluğu gibi bir kavram yaratmış ve vermek istediği değeri bu yapı

üzerinden iletmiştir. Böylece hem değeri işlemiş hem de birlikteliğin önemini vurgulamıştır.

Çevre koruma topluluğu üzerinden iletilerini işleyen Uçuk, çok güzel örnekler kullanarak bunu çocuk okurlara sunmaktadır. Öncelikle oluşturduğu çocuk profilleri, vasıflı ve karakterli çocuklardır. Çeşitli donanıma sahiptirler. Özellikle Güneş ve Yağmur başlıca örnektir. Uçuk, Güneş ve Yağmur kardeşleri, “örnek çocuk” şeklinde çizmiştir. Güneş, iyi bir hatip, iyi bir ağabey, yakışıklı, çalışkan ve zeki, saygılı bir bilim insanı; Yağmur, sevimli, hanım, güçlü, güzel ve çalışkan bir bilim insanı çocuklardır. Çocuk okurların böyle özenilip örnek alınacak karakterler üzerinden verilen değerleri öğrenebilmesi sağlanmış, bununla beraber dayanışmanın da önemine değinilerek bu topluluğun çalışmalarına yer verilmiştir.

Kurulan bu topluluk sürekli faaliyetlerde bulunur. Maddi olarak da gerek kendi kermes vb. gibi çalışmaları, gerekse Bediş ve Atlıhan büyüklerinin destekleri ile rahat hale gelirler. Gerçekleştirdikleri sürekli toplantılarla yeni faaliyetlerde ve çalışmalarda bulunurlar. Açılış gecesinden sonraki ilk toplantı gerçekleştirilir. Başkan Güneş ve kardeşi Yağmur, diğer çocuklar ile birlikte görüşlerini paylaşırlar.

Çocukların bu şekilde organize olması, belli bir plan dâhilinde hareket etmeleri dikkat çeken bir noktadır. Kalıcı bilgiler, yaparak yaşayarak öğrenilir. Çevre ile ilgili sorunlar da aktif halde sorunlara müdahale ile çözülür. Gerçek hayatta yetişkin insanların yaptığı hatta yapmaya çalıştığı organize olma ve belli bir soruna değinme işini, bu masallarda önemli bir konuda çocuklar yapmıştır. Yazarın çocukları bu şekilde sunması, okurlar için özendirici olabilir. Özellikle aşağıda verdiğimiz örnekteki gibi, planlı süreçlerle organize olmaları, çocuk okura da örnek olup güven kazandırabilir. Daha önce belirttiğimiz gibi Güneş ve Yağmur kardeşler, yazarın örnek profilleridir ve konuşmaları yazarın tespitleridir.

“Güzel... Makinelerimiz boyunlarımızda, paltolarımızın içinde ve ceplerimizde saklı olacak. Her arkadaş okuluna, çarşıya, sinemaya veya gezmeye giderken, başları yukarda, gözleri bacalarda olacak. Hangi bacadan asitli sarı duman, ziftli kara duman çıkarsa, makinesinin deklajörüne basarak, o ev, apartman ya da fabrika bacasının resmini çekecek ve hemen defterine o semtin, duman çıkaran binanın adresini yazacak. Bacasından duman çıkaran binanın yöneticisine birer

fotoğraf, nazik birer mektup postalanacak. “Çevre Korumacılar Ordusunun erleri” imzası ile gidecek bu mektuplar. Ve sık sık bu yapılar kontrol edilecek.” (Uçuk, 2003: 74)

Güneşi bu sözleri büyük alkış alır ve takdir toplar. Kardeşi Yağmur da ona eşlik eder ve söz katılır:

“...egzozlarından zehir fişkırdığını gördüğümüz otomobillerin, kamyonların, otobüslerin, dolmuşların, minibüslerin tümü bu işlemlere girecek. Plakalarının resimleri çekilecek. Bu fotoğraf, posta işleri bize pahalıya mal olacak ama sanıyorum ki güz sonuna dek yapmayı tasarladığımız satışlardan ellerimize geçecek paraları bu işlere seve seve harcarız.” (Uçuk, 2003: 75)

Doğa Savaşçıları kitabında Uçuk, çevre ve doğa bilinci değerini temele oturtmuştur. Kitabın tamamında adından da anlaşılacağı gibi doğa ve çevre değerlerinin verildiği bir kitaptır. Daha önceki iki kitapta da bahsedilen çevre koruma savaşçıları, bu kitabın en önemli karakteridir. Çalışmamızın başında da bahsettiğimiz gibi Cahit Uçuk, neredeyse tüm kitapların ana konusunu çevre ve doğa sevgisi değerini yapmıştır. Bir kitabın ağırlıklı olarak tamamen bir değere yoğunlaşması, dikkat çeken bir durumdur. Diğer kitaplarında da çevre bilinci değerine yer verilse de, tek bir kitapta bu kadar yoğunluk taşınması da önemlidir.

Aşağıda verdiğimiz paragrafta, Uçuk’ un bu değeri farklı olarak nasıl işlediğini görürüz. Periler diyarının sultanı Perinaz, arkadaşı Bediş’ i dünyaya ziyarete gelir. Burada çok sevdiği Güneş ve Yağmur kardeşlerin çalışmalarını, doğa sevgilerini ve çevre koruma topluluğunun faaliyetlerini öğrenir. Bunu çok takdir eder ve arkadaşı Bediş ile bu konuda konuşurlar. Burada çok önemli bir nokta, yazarın dini değer ile çevre ve doğa sevgisi değerini iç içe çok güzel bir şekilde vermiş olmasıdır. Cennet- Cehennem değeri ve Allah inancı değerini de çocuk iç içe kavrar. Bu çok önemli bir örnektir. Çünkü dini değerler, incelediğimiz değerler arasında en çok tespit edilen değerdir. Yazarın bu kadar çok yer verdiği değeri, çevre bilinci içerisinde işlemesi de çok önemlidir. Uçuk, burada kavramsal tartışmalara girer ve çocuğa cennet cehennem üzerinden seslenir. Çocuklar dini kavramlarla tanışmaya başladıklarında, dinin metafizik yapısını ve soyut özelliklerini henüz kavrayamazlar. Soyut düşünme becerisinin sonradan kazanıldığı ve nesne korunumu gibi özelliklerin

tam anlamıyla gelişmediği dönemlerde, çocuğa “Allah, cennet, günah” kavramlar doğrudan öğretilmez. Bazı somut ve çocuğun anlayabileceği, eğlenceli ve ilgi çekici ifadeler ile çocuğa gelecekte bu kavramları tam anlamıyla idrak edebilmesi için temeller atılabilir. İyinin, güzelin sevap; kötünün, çirkinin günah olduğu; en sevdiği ve lezzetli şeylerin cennette, sevmedikleri ve kötü olanların cehennemde olduğu çocuğa bu dille verilebilir.

“...insanlara besin olan bin bir çeşit balıkların yaşadığı akıl almaz güzellikteki denizler. Bağlar, bahçeler, bin bir renkte, tatta ve biçimde yemişlerin kurusu yaşı... Hala insanoğlunun buğusundalar. Küsmüyorlar, gücenmiyorlar çevrelerinde kurulan bacalardan is, kükürt zehirleri salıveren fabrikalara... Dünyanın şaşırtıcı verimleri canlarını dişlerine takmışlar hala insanoğlunun hizmetinde. Onların yaşamalarını sağlamak için güzelliklerini sere serpe doyurgan yaşatıcı besinlerini sizlere sunmaktalar. İnsanoğlu niçin dünyalarının Allah buyruğuyla bir cennet olduğunu görmüyorlar ve bu cennete layık olarak yaşamlarını sürdürmüyorlar da, ölümden sonra cennetin özlemiyle ölüme beliyorlar. Allah’ın sözünü verdiği cennet elbette ki var, fakat o cennet sadece ruhlar için. Oysa dünya mutlulukla yaşayabilenler için insanoğluna sunulmuş bir cennet değil de nedir?” (Uçuk, 2003: 91-92)

Burada yazar, Allah’ın büyüklüğü ve buyruğu üzerinde önemle durmaktadır. Cennet ile ilgili tartışmalara girerek, çevre üzerinden dini değerlere de değinir. Perinaz’ ın, dünyanın Allah’ın buyruğuyla bir cennet olduğunu söylemesi, ince bir noktadır. Çünkü öteki dünyadaki cennet için, bu dünyada hazırlık yapılır. Allah bu dünyayı, ahiret için hazırlamıştır. Yazarın burada kastettiği, insanların cenneti isterken, cennete hazırlanırken, aslında o cennete gitmek için vasıta olan dünyayı, yani bir diğer cenneti yok etmesidir. Allah’ ın cennetin sözünü verdiğini ve cennette ruhların bulunacağı belirtilirken, çocuğa ölüm-yaşam ayrımı sezdirilmiştir. Çocuk kendisi için henüz soyut bir kavram olan cenneti anlamaya çalışırken, yazar ona anlayabileceği dilden, somut olarak cenneti gösterir. Yani dünyanın cennet olması, çocuğa bir anlamda ahirete ışık tutmasıdır.

“Uzaydaki Mavi Bilye” serisinin dördüncü kitabı olan **Uçan Su**, “Doğa Savaşçıları” kitabından sonra çevre bilinci ve doğa sevgisi değerlerine yer verilen en

ikinci önemli kitaptır. Bu iki kitap dışındaki diğer kitaplarda da doğa ve çevre değerlerine yer verilse de, onlarda özellikle uzay ve periler dünyası, aşk temaları daha öne çıkmaktayken, bu iki kitapta çevre değerleri kitabın konusunun tamamını oluşturur. Yazarın, ana teması olarak belirlediği çevre bilinci ve doğa sevgisini, alt başlıklara ve çeşitli sorunlara göre incelediği söylenebilir. Bazı kitaplarda hava kirliliği ya da başka sorunlar ön plana çıkarken, bazılarında ise su kirliliği gibi sorunlar bulunmaktadır.

Adından da anlaşılacağı üzere, günümüzde de en önemli sıkıntılardan birisi olan; gelecekte savaş sebebi olabileceği söylenen su ve su kaynaklarından, suyun öneminden bahseder. Suyun hayat olduğu ve suya verilen zararın hayata verileceği mesajının temel çerçeveyi oluşturduğu bu bölümde, Yağmur ve Güneş kardeşler önderliğindeki Çevre Koruma Topluluğu artık tamamen kurumsallaşmış, logo ve uniformalı bir yapıya sahip olmuştur. Bununla birlikte masalın bu kitabında başka karakterler ve onlar üzerinden verilen yeni değerler de ortaya çıkar. Bunlardan birisi Fitnat'tır. Fitnat'ın temsil ettiği rol burada dikkat çekicidir.

Yağmur varlıklı bir aileye mensup ve güzel bir eve sahiptir. Evlerinin kenar sokaklarında durumu iyi olmayan insanlar yaşar. Bunlardan birisi de Fitnat'tır. Fitnat, Yağmur'dan daha büyük, ailevi ve maddi problemleri olan, okumayı ve çalışmayı çok seven, doğa aşığı bir kızdır. Perilerin Fitnat'a yardımı ve suyun bulunup tüm yoksullara dağıtılması, gelirin çevre koruma faaliyetlerine kullanılması, kitabın konusunu oluşturur. Çoğunlukla suyun önemi ve Fitnat ile Yağmur'un diyaloglarında doğa sevgisi ve çevre bilinci değerini görürüz. Kitabın başlangıcında Fitnat'ın sözleriyle başlar.

Yazarın Fitnat üzerinden çocuğa sunduğu ifade çok önemlidir. Masalların başkahramanları Yağmur ve Güneş kardeşler, yazarın oluşturduğu tam donanımlı karakterlerdir. Zengin, akıllı, çalışkan, çok başarılı, saygılı, nazik vb tüm ahlaki donanıma sahip, aynı zamanda güzel ve yakışıklıdırlar. Fitnat ise, yalılarının, köşklerin kenar sokaklarında yaşayan, ailevi sorunları ve ekonomik problemleri olan; ancak tüm bunların yanında ahlaklı ve çalışkan bir karakterdir. Yazar, masallarında işlediği değerleri, sadece elit, zengin ya da tam donanımlı karakterler üzerinden vermek istememiştir. Burada okura sunulan algı şu olabilir; değerler ulusal, hatta evrenseldir.

Değerler, herkes için değerdir. Bunun zengini, fakiri, başarılısı ya da başarısız olamaz. Çocuğa burada çevrenin ve doğanın sadece her yönden olumlu insanların kaygısı olmadığı sezdirilir. Yazarın masallarının her kesimi kapsaması, bu şekilde örneklenebilir. Özellikle belirtmemiz gereken diğer bir husus, Fitnat'ın da başarılı ve yetenekli bir karakter olmasıdır. Yani yazarın çocuklara çizdiği profiller, tüm kesimlerden olumlu karakterlerdir.

“Sonbahar, ilkbahara benziyordu. Aralarındaki fark, sadece ilkbahar yağmurlarının yağmayıştıydı. Mavi gök, koyu gri yüzlü bulutlarla kaplıydı hep. Bunların yağmur bulutlarıyla hiç ilgisi yoktu. O parlak güneşi birden bire örten açık buğu renkli yağmur bulutları artık geçmişlerde kalmıştı. Nerelere saklanmıştı o güzelim yağmur bulutları? Göğün güzelim mavi havasını örten bu gri renkli bulutlar da sadece ve sadece hava kirliliğindendi.”(Uçuk, 2003:5)

Cahit Uçuk, daha önceki masallarında yer verdiği gibi, dini değerler ile iç içe olarak vermek istediği mesajı, değeri ortaya koymuştur. Buna çevre bilinci ve doğa değeri de örnek gösterilebilir. Burada Uçuk, çocuğa kendi kültüründen seslenmiş, şair Mehmet Akif'in de sözlerinden alıntı yaparak önemli bir örnekte bulunmuştur. Yağmur'un Bediş ninesinin arkadaşı Perinaz Sultan ile çevre topluluğunun bireyleri ve Yağmur arasında geçen konuşma da doğa değerine bir kez daha vurgu yapılıır.

“Şimdi düşünelim !... Sizin büyük şairiniz Mehmet Akif'in dediği gibi, medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar. İnsan uygarlık için böyle bir sözün yerinde olmadığını düşünebilir ilk önce. Fakat daha ağır, daha temkinli olarak bir yol daha gözden geçirirsek, bu sözlerin anlamında birçok gerçeklerin saklı olduğunu görebiliriz. Şöyle ki, dünya yüzünün en çok elli yıl içinde ağır hastalığa tutulmasının nedenlerini göz önüne getirelim. Teknoloji, dev adımlarıyla yürürken, atmosfere bacalar yükseldi. Fakat kimseler bu bacaların zehir saçacağını, havamızın oksijeninin yok edeceğini aklına bile getirmedi. Atıklar denizleri, gölleri, nehirleri, hatta derelere akıtıldı. Arındırılmadı. Denizlerde, nehirlerde, ırmaklarda hatta derelerdeki arı duru sular ağılandı. Göklere fırlayan uçakların egzozlarından çıkan zehirler, dünyadan yükselen dumanlar, göğün süzgeci ozon tabakamızı deldi....”
(Uçuk, 2003: 11-12)

Burada Akif'in İstiklal Marşı'nda kullandığı medeniyetin tek dışı kalmış canavara bahsedilmesi, yazarın bir bakıma Akif'in de ifadesini açıklamaktır. Çevre ile ilgili sorunlarda yazarın daha önce de değindiği gibi, medeniyetin, dolayısıyla teknolojinin ilerlemesiyle çevrenin daha da zarar gördüğüne değinilir. Yazar, kahramanlarına söylediği ve özellikle çevre değerinde sıklıkla yaptığı tasvirlerle, kendi düşünceleri üzerinde kritikler yapmıştır.

Başka bir paragrafta, barış değeri ile çevre ve doğa değerini iç içe verilmiştir. Yazar, yaşadığı dönemin küresel politika ve sorunlarına; çevre ile ilgili olaylarına değinerek kendi düşüncelerini Güneş ve Yağmur kardeşler üzerinden aktarmıştır. Bunu Yağmur ve Güneş'in bilim insanı kimlikleri ile yapar. Savaşlar görmüş bir insan olarak Uçuk, uzay ve çevre üzerine yoğunlaşan Güneş'in çevre ile ilgili düşüncelerini, barışa olan desteği ve sevgisini çevre sevgisi ile iç içe vermiştir. Uçuk, barışa verdiği önemi, Güneş'in bu konuşmasında da açıkça ifade eder. Çocuk, bu masalı okurken, çevreye, silahlardan daha az önem verildiğini öğrenir. Bu tespiti 15 yaşında bir gencin yapması önemlidir.

“Şu fakülteyi bitirdiğimde beni konferans vermek üzere buyur eden yabancı ülkelere gideceğim. Bu konularda dizi konuşmalarım olacak. Dünyanın ölümüne göz yumanların gözlerindeki perdeleri açtırmak lazım... topa, tüfeğe harcanan milyarlarca parayı hasta dünyamızı kurtarmak için kullanmalılar. Çünkü yaşanmaz hale geldiğinde, dünyamızdan kaçacağımız başka sığınacak yerimiz yok şimdilik. Hayal kuruyor bir takım milletler. Dünyamızın sevgili gök feneri ayı, yaşanır biçime sokabilme hayali. Öylesine pahalı bir proje ki, bu hayale harcanacak paraları olan milletler dünya nüfusunun çoğalmasını önlemekle işe koyulmalılar. Sonra kirliliklere neden olan çıbanbaşlarını kurutmalılar. İnsanlar çoğaldıkça ekmek için toprak azalıyor. Ormanlar kesiliyor, tarlalara gerekli ekim için ormanlar kesildikçe yağmur bulutlarını çekip tutacak yeşil kalmıyor.” (Uçuk, 2003: 105)

Serinin diğer kitaplarında da çevre bilinci ve doğa sevgisi ile ilgili değerlere yer verilmiştir. Kitaplardaki değer sayıları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Dini Değerler (Merhamet, Allah inancı, Ahiret inancı, Sevap-Günah, Şükür, Dua) Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

İnsan yaratılışı gereği, iman etme hissine sahiptir. Geçmişten günümüze yüzyıllar boyunca iman etme, bir şeyin yaratıcılığına, hükmüne, gücüne inanma duygusu insanın ruhunu sarmıştır. Tek ve bir olan Allah (cc), insanı yaratırken zaten bu duygu ve kendisine iman etme yapısıyla yarattığı için, karşı konulamaz bir gerçek olmuştur. Bu nedenlerle, din ve dini kavramlar maneviyatın ve hayatın ayrılmaz parçası olmuştur. Son din olan İslam dininin farz ve öğretileri, Kur'an-ı Kerim'in ortaya koyduğu bilgiler ve Hz. Muhammed (sav)'in sünneti ışığında insanlara mükellef kılınmıştır. Bunlar iman esasları, ibadet şekilleri ve özellikle ahlaki yapılarıyla ortaya konmaktadır. Bizim dini değerleri incelerken belirlediğimiz alt dini değerler başlıkları da bu şekilde ifade edilmiştir.

Cahit Uçuk, Osmanlı toplumunun son dönemlerini, Cumhuriyetin ve günümüz Türkiye'sinin tamamını yaşamış bir insan olarak, ailevi yapısının da katkısı ile dini değer duygularına bağlı bir insan olmuştur. Bunu, gerek çocuk masal kitapları, gerekse diğer hikâye ve metinlerinde görmekteyiz.

İncelediğimiz 15 masal kitaplarındaki değerlerin büyük çoğunluğunu dini değerler oluşturmaktadır. Kahramanları ve olay örgüleri, hep bu minvalde yaşayıp gerçekleşmektedir. Türk çocuğu, Uçuk'un masallarını okurken; ailesinden, akrabalarından, gerekirse okulda öğretim gördüğü Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinden görüp öğrendiklerini, bu masal kitaplarında karşılaşılabilecek ve kendinden bir şeyler bulacaktır.

Cahit Uçuk'un çocuk masalları, genellikle 7-13 yaş grubu çocuklara seslenen masallardır. Bu yaş aralığı düşünüldüğünde çocuğun soyut düşünme becerisinin henüz gelişmediği dönemler vardır. Bu dönemlerde çocuk, "Allah inancı, günah, sevap, cennet, cehennem, şükür" gibi kavramları tam olarak anlayamayabilir. Bu nedenle çocuğa, çocuğun anlayabileceği dilden, eğlenceli ve ilgisini çekecek şekilde seslenmek çok önemlidir. Bu önem, Uçuk'un incelediğimiz 15 masal kitabında daha da ön plana çıkmıştır. Çünkü yaptığımız incelemeler neticesinde en çok tespit ettiğimiz değer dini değerlerdir. Yazarın, çoğu kitabında sık sık "çok şükür, inşallah, dua, cennet, Allah razı olsun" kavramları geçmektedir. Bu nedenle çocuğa hitap

eden kitaplarda çocuğun diline önem verme ve verilen değerin çocuğa hitap edebilmesi önemlidir. “Merhamet” de ahlaki boyutunun yanında özellikle dini bir yapı içerdiği için çalışmamızda dini değerler arasında incelenmiştir.

Beş kitaptan oluşan **Fadiş, Bediş, Ediş** serisi, diğer on masal kitabına göre daha küçük yaş grubuna hitap eden, genellikle daha küçük puntolu çocuk masal kitaplarıdır. Bu nedenle de dini değerlerin türleri ve ifade ediliş çeşitleri değişiklik göstermektedir. Özellikle bu seride yazar, daha alt yaş grubu çocuklara seslenme amacıyla olduğu için, daha basit şekilde ifadelerle değerler sunulmuştur.

Cahit Uçuk dini değerleri işlerken, dinin tüm unsurlarından yararlanarak çocuğa sunar. Bunu yaparken özellikle masallarında dini değerler, ağırlıklı olarak kalıp sözlerle verilmiştir. Dua, şükür, takdir-i ilahi, merhamet, niyaz, cennet-cehennem kavramları, çocuğa anlayacağı dilden sunulur.

Dua

Dua, imanın en önemli noktalarından bir tanesidir. Allah’ın kul ile iletişimde bulunduğu araçlardan olan dua, özellikle çocuklar açısından önemli bir semboldür. Çocuk, 3-4 yaşından itibaren, çoğunlukla çevresinden görerek duayı öğrenmeye başlar. Ne olduğunu ve nasıl yapıldığını bilmesede duanın elleri açarak uygulanması, çocuğun gözlemindedir ve bunu taklit eder. İlerleyen yaşlarda duanın sadece davranışla değil, söz ve niyazla yapıldığını da öğrenir. Bu nedenle özellikle masallarda çocuğun dua ile ilgili davranışlarını yaşatmak ve pekiştirmek önemli olabilir.

Cahit Uçuk masallarında duayı sık sık kullanmıştır. Masalların yaşlı karakterleri olan Bediş Nine, Füsunnaz hizmetçi, Atlıhan Dede gibi insanlar, yazarın dini değerleri sunduğu ve duayı çokça yapan karakterleri olmuşlardır. Kullanılan rıza, şükür, dua gibi dini kalıp sözlere, tüm kitaplarda yer verilir. Örneğin **Fadiş Bediş Ediş serisinin birinci kitabında** saf kalpli kız kardeşler, yoldan geçen yabancıya gereksiz bilgiler vererek evlerini, evlerinin anahtarlarını tarif edip, ocakta da yemek olduğunu söyler. Adam uyanıktır ve bu fırsatı değerlendirmek ister. Kötü niyetli birisi olmasına rağmen, iyi gibi görünürken teşekkürlerini Allah’ın rızasıyla sunar. Burada yazarın teşekkürü “Allah’ın rızası” ile sunması çok önemlidir. Çünkü

“Allah razı olsun” kalıp sözcüğü, teşekkürden de öte bir yapıdır. Teşekkür ifadesi, sadece yapılan ya da verilen bir şeye karşılık nezaket ile geri bildirimden ibaret iken, Allah’ın rızası ile sunulan minnet, sadece nazik bir geri bildirim değil, aynı zamanda karşı taraf için hayırlı bir duadır. Yazar burada çocuğa duanın sadece kişinin kendisi için değil, başka insanlar için de yapabileceğini gösterir.

“ *Allah sizden razı olsun hanımlar.*”(Uçuk, 2002: 7)

Uçuk, duayı kitaplarında çeşitli şekillerde ele almıştır. Bu kimi zaman şükür, kimi zaman hayır dua, kimi zaman Allah’tan bir dilektir. Cahit Uçuk, dua ve şükürle ilgili bu ve bunun gibi birçok örneğe yer vermiştir. Dinin temeli ve imanın özünün dua ve şükür olduğu düşünüldüğünde, dini değer verilirken çocuğa sağlam bir altyapı ile yaklaşıldığı söylenebilir. Yağmur ve Güneş’in nineleri Bediş’ in ablası olan Fadış’ in, bir şükür olayında önce dualar etmesi, sonra secdeler etmesi, bunun bir örneğidir. Uçuk, çocuğa bunu sunarken, iyi bir olay karşısında Allah’a teşekkürlerini sunmak için duanın önemini, böyle bir davranışta bulunulduğunu anlatmak istemektedir. Şükürün bir ibadet olduğunu bilen Uçuk, duayı ve secdeyi de bir arada kullanarak, çocuğun gözünde canlanacak bir tasvir sunar.

“*Bildiği bütün duaları okumaya başladı. Dualar duaları, yalvarmalar yalvarmaları takip etti. Allah’ına yüzüsu döktü, secdelere kapandı.*” (Uçuk, 2003: 65)

Cahit Uçuk, masallarında çocuğa dini değerleri çeşitli yönleriyle vermiştir. Dua da bunlardan bir tanesidir. Uçuk, duayı işlerken, duanın çeşitlerine de değinmiş, hatta duanın nasıl yapılması gerektiğini de çocuğa anlatmıştır. Dinin önemli noktalarından bir tanesi de duanın gönülden yapılmasıdır. Allah’ın samimi ve gönülden yapılan duaları daha makbul kıldığı bilinmektedir. Çocuk da, dualarında en temiz ve saf duygularıyla Allah’tan diler. Masallarda da bunu bulması önemli görülebilir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, şükür de bir duadır ve yazar masallarda verdiği dualarda da sık sık şükür duasına yer vermiştir.

Masallarda önemli bir nokta, önce duanın yapılması, sonra duanın karşılık görmesi halinde kişinin başına istediğinin gelmesi ile birlikte yapılan şükürün ifade edilmesidir. Yapılan duanın yürekten olduğu zaman ne kadar etkili ve samimi

olduğu, Allah'ın da bu iyi niyete karşılık vereceği ve şükredilmesi anlatılır. Yazar burada çocuğa duanın içten bir şekilde yapılması gerektiğini, samimi ve dürüst olarak istekte bulunulduğunda hayırlı ise gerçekleşeceğini anlatmaktadır. Sonuca yönelik yaklaşıldığında, duanın kabul görmesi ve “amin” ile gerçekleşmesi, şükür doğurmuş ve çocuğa iyinin sonucu anlatılmak istenmiştir. Çocuk hangi çevrede yetişirse yetişsin, Müslüman bir toplumda ya da gayrimüslim bir toplumda şükür ve duayı bilir ve bunu yerine getirir. Bu anlamda Uçuk'un verdiği dini değerler, özellikle şükür ve dua, tüm dünya çocuklarına seslenebilmektedir.

“Allah'ım senden tüm yüreğimle diliyorum... Bize buyurduğun... ne olur Allah'ım dualarımı kabul et. Amin !... Öylesine yüreğinden istedim ki, çok şükür Allah'a bana tüm istediklerimi bağışlıyor.”(Uçuk, 2003: 45)

Yazarın dini değeri işlerken sadece dua sözcüklerini verip geçmemesi dikkat çekicidir. Duada acizlik ve talep etmek esastır. İnsan kulluk gereği acziyetini Allah'a bildirir. Uçuk da dua ederken Allah'ın yüceliğini belirterek, yardım diler. Bunu yaparken yürek diliyle istediğini belirtmesi ve Allah'a sığınması altı çizilen noktalardan birisidir.

“Ah!.. Ah!.. Yüce Allah'ım. Bu çaresiz kuluna yardım et ne olur. Dualarım yürek diliyle. Sana sığınyorum.” der. (Uçuk, 2003: 77)

Şükür

Şükür, imanın önemli noktalarından bir tanesidir. Allah'ın verdiği sağlık, nimet, zenginlik vb birçok şeye karşı teşekkür, ibadetlerle sağlanır. Şükür, ibadetlerin hepsinin ortak adı, kulluk vazifesidir. Türk geleneklerinde şükürün önemi büyüktür. Kader inancına sahip, şükürü daima dilinde taşıyan bir kültüre sahip olan Türk toplumu, çocuklarına da bu değeri kazandırmak istemektedir. Burada masalların da önemi büyüktür. Çünkü çocuğun dini, ahlaki ve birçok davranışı öğrenebilmesinin kritik dönemi küçük yaşlardır. Dini değerler de küçük yaşlardan itibaren kazandırılmalıdır. Şükür de bunların başlıcalarındandır.

Ancak masallarda dikkat çeken durum, şükür ve duaların genellikle yaşlı karakterler tarafından yapılmasıdır. Çocukların davranışları, teşekkürleri ve duaları, genellikle büyükler tarafından şükür ve dua olarak Allah'a iletilir. Uçuk'un bu

şekilde bir anlatım tarzı seçmesinin nedeni olarak, bunların çocuklara bir öğüt ve örnek davranış olarak gösterilmesi olabileceği düşünülebilir. Yazar bunu bazen doğrudan şükür sözcükleri ile, bazen dua ile, bazen de davranış ve çeşitli ifadelerle okura sunmuştur.

“Allah’ım... Allah’ım... Sana binlerce kez şükürler olsun. Bütün bu verdiklerin için. Tüm bu bağışlarına saygı ve hürmet göstereceğim için huzurunda ant içiyorum. “(Uçuk, 2003: 50)

Yazarın burada şükrünü sunarken ant içmesi önemlidir. Çünkü Allah her türlü dua, ibadet ve tövbede sadakat ister. Yazarın burada çocuğa şükürü ve ibadette istikrarı tavsiye etmesi dikkat çekicidir. Allah’ın huzurunun, tüm zaman ve mekânlar olduğunu da çocuğa sezdirir. Çünkü masaldaki karakter bu şükürü ibadet esnasında değil, normal bir olay karşısında yapar.

“Allah bize bir erkek kardeş verdi. Hey kurban olduğum Allah’ım” (Uçuk, 2003: 54)

Daha önce de belirttiğimiz gibi Uçuk, dini değerleri verirken dua ve şükürde çeşitli ifadeler ile bunu sağlamıştır. Buradaki örnekte olduğu gibi, şükür kavramı bazen “kurban olmak, canını feda etmek, binlerce şükretmek” gibi cümlelerle de sağlanmıştır.

“ Ya Rabbi! Verdiğin her yudum su, her kaşık çorba, her lokma ekmek için sana yüzlerce, binlerce kez şükürler olsun. Âmin !”(Uçuk, 2003: 18)

Şükürün ifadesinin yazar tarafından hitap sözcükleri ile başlaması da önemlidir. “Ya Rabbi” sözü ile şükre başlanması yine çocuk için önemli bir örnektir. Şükür gibi bir kavramın çocuğa basit örneklerle kavratılması için bu şekilde cümleler önemli olabilir. Sofrada ya da yemekten sonra bu şekilde dualarla çocuğa dini değerler kazandırılabilir.

Cennet-Cehennem

“Uzaydaki Mavi Bilye” serisinin birinci kitabı **Harika Çocuklar’** da küçük Yağmur ve Güneş’in maceraları vardır. Miniklerin ninelerinin kardeşi olan büyük teyzeleri Fadiş ninelerinin mezarı başında konuşurlarken, cennette olduğundan

bahsetmeleri, ahiret inancı ve cennet cehennem kavramlarının üzerinde durulduğunu göstermektedir.

Cennet, çocuk için önemle anlatılması gereken bir kavramdır. Özellikle küçük yaşlardaki çocuklarda daima haz ön plandadır. Oyun ve eğlence döneminde bulunan çocuk, haz veren olayları sever, acı veren ve kötü olaydan kaçır. Bu nedenle çocuğa, çocuğun seveceği dilden seslenmek önemlidir. Cennetin, sevabın ve farz ibadetlerin mükâfatı olduğunu iman literatürüyle anlatmanın zor olacağı aşikârdır. Bu nedenle iyi, tatlı ve eğlenceli olan cennet, kötülük ve yaramazlık cehennemdir.

Burada çok ince bir noktanın da üzerinde durmak gerekir. Ahiret, cennet ve cehennem, fani dünyanın baki sonuçlarıdır. Yani öldükten sonraki hesabın olumlu ya da olumsuz tahsilâtı denebilir. Bu nedenle çocuğa, cennet ile ölümü bir arada anlatmak sakınca doğurabilir. Ölümün çocuk için korkulacak bir olay olduğu düşünüldüğünde, cennet ve cehennem kavramlarını doğrudan ölümün sonucu olduğunu anlatmak yerine, bunun belli bir zaman sonra, belli bir çalışmanın mükâfatı şeklinde anlatmak daha doğru olabilir. Uçuk da eserlerinde dini değerleri çocukta davranış haline getirip yerleştirebilmek adına masallarında bu şekilde ifade etmiştir.

“ O artık cennetteki mekânındaydı. Köşkün arka bahçesindeki kabri, vaktiyle onun masallarını dinleyen çocukların torunları tarafından hep ziyaret ediliyor, dualar yapılıyordu.” (Uçuk, 2003: 7)

Dini değerler denince akla gelen en önemli kavramlardan bir tanesi de cennet cehennem, dolayısıyla ahiret kavramıdır. Çocuk küçük yaşta ahiret kavramını tam manasıyla kavrayamaz; ancak bu basite indirgenerek anlatılabilir. Cennet- iyi, cehennem- kötü, ya da cennet- iyi, cehennem- acı şeklinde, çocuğun tahmin ve hayal edebileceği duygularla ifade edilmelidir. Serinin son kitabı olan **Yeşil Cennete Doğru**, içinde bulundurduğu dini değerlerin önemi ile birlikte, kitabın adındaki cennet kelimesi ile bile bu değeri sağlamaktadır.

Yine dini değerler arasında önemli noktalardan biri, Allah tarafından insanlara gönderilen dinin elçileri, peygamberlerdir. Peygamberlerin din ve iman içerisindeki yeri ve önemi, çocuğa aktarılırken de dikkat edilmelidir. Burada sıkıntı yaşanabilecek nokta, Allah ile peygamber arasındaki farklılığın anlaşılmasının

sağlanabilmesidir. Özelden özele akıl yürütme yapısına sahip küçük yaşlardaki çocuklarda, masalı okurken ya da günlük hayatta karşılaştıkları, Allah, peygamber gibi kavramlarda, Allah'ın insan olmadığı, peygamberin insan olduğu durumu, anlatılırken zorlanılabilmektedir. Çünkü çocuk, peygamber insansa, Allah da insandır, ya da tersi bir sonuca varabilir. Bu nedenle masalarda peygamber kavramı, insan olarak anlatılmalı ve beklide bir rehber ya da öğretmen gibi örneklendirilmelidir.

Allah Sevgisi

Serinin 3. kitabı **Doğa Savaşçıları'** nda yine dua ve şükür dini değerlerine çokça yer verilmiştir. Güneş ve Yağmur, çocuk oldukları için bu değerler ile ilgili yazar tarafından pek konuşulmasalar da, özellikle Bediş nine ve dadı kalfa, şükür ve dua ifadelerini sıklıkla kullanmaktadırlar. Yine dini değerler içerisinde bulunan Allah inancı ve sevgisi, kitaplarda sıklıkla işlenmektedir. Bediş ninenin bunca yıla rağmen hala yaşlanmamasını, yaşlansa bile hala genç kalmasının nedenini merak eden Yağmur, bu konuda Bediş nineyi sıkıştırmakta ve sorular sormaktadır. Yağmur Ab-1 Hayat suyunu öğrenir. Bediş ile Yağmur arasındaki diyalogda nine kurmaca hikâyesini anlatırken, sevgi ve şükürünü dile getirir. Burada çok önemli bir özellik, Allah sevgisi bulunmaktadır.

Çocuğa Allah'ı anlatmak çok önemlidir. Çocuğa Allah sevgisini verirken, Allah'ın bizi çok sevdiği, bizi onun yarattığı, bize bu dünyadaki her şeyi verdiğinden hareket edilmeli ve bu sevgi kazandırılmalıdır. Zaten ileriki yaşlarda da bu sevgi çocuğa şükür olarak ifade edilebilir. Uçuk, masalarında Allah sevgisini verirken, mutluluğun sonucu olan sevgiyi ele alarak anlatmıştır. Yani, *“Allah (cc) bizim istediklerimizi verdi, bizi mutlu etti, bizi çok sevdiği için bunları verdi, bu nedenle bir de onu çok seviyoruz”* şeklinde ifade edildiği görülmektedir.

“ İşte dedim ya, kısmet ve nasip bu. Bizim gönlü kırılmış, eli boş dönmemize Allah kıyamadı. Bunları bizim bulmamızı istedi. Çünkü biz Allah'ı çok seviyoruz, Allah da bizi çok seviyor olmalı.”(Uçuk, 2003: 35)

Peygamber

Uçuk, masalarında peygambere ya da Hz. Muhammed' e (sav) çok sık yer vermemiştir. Sadece bir paragrafta geçmektedir. Burada yazar, peygamberlerin Allah

tarafından niçin gönderildiğini, görevlerini ve özelliklerini anlatır. Uçuk, bunu anlatırken, yine iyi ve güzel sözcüklerini seçerek, çocuğu uyarmış ve dikkatini çekmiştir.

“İnsanlığın çok eski zamanlarında, Allah peygamber gönderirdi kullarına. Onları eğitmeleri, en güzel yaşam biçimlerini öğretmeleri için.”(Uçuk, 2003: 51)

Alçakgönüllülük

Yazarın, güzelin, güzel olandan gelmesinden dolayı güzel olduğunu belirtmesi önemli bir örnektir. Güzel yürekli insanların, yüreklerindeki bu temizliğin yüzlerine yansıdığını belirtmesi çocuğun bakış açısına farklılık kazandırabilir. Tüm bu vergilerin Allah tarafından verilmesi sonucu şükre bağlanır. Yazar burada şükri bu kez alçakgönüllülük ile ifade etmiştir. Estetik değerler açısından da bakıldığında, en güzelin ifade edilmesi, estetiğin de en güzelinin göstergesidir.

“Güzellik de, güzelliğe yakışan iyi yürek de Allah vergisidir. Bunların hepsi sende var yavrum... Sana sevgimi ballandıran, besleyen, büyüten işte bu Allah vergilerine kattığın alçakgönüllülüktür...”(Uçuk, 2003: 46)

Uçuk’un alçakgönüllülüğe yer verirken bunun dinen doğru olmadığına değinmesi önemlidir. Çocuk için dini kulların iyi-kötü şeklinde anlatıldığı düşünülürse, burada da çocuğun dilinden seslenme yapılmıştır. Allah’ın tevazu sahibi olmayanları sevmeyeceğini belirten yazar, bunun yanında insanların da kendini beğenmiş kişileri sevmeyeceğini belirterek ahlaki olarak da doğru olmadığını çocuğa sezdirmiştir.

“ Aslında sen sözlerimle diğerlerinden daha yücesin. Ama alçakgönüllü olmayı sürdür yavrum. Kendini beğenmiş kişiler Allah katında da kulların gözünde de sevilmeler.” (Uçuk, 2003: 47)

Yukarıda bahsettiğimiz başlıkların dışında, Cahit Uçuk dini değerleri farklı şekillerde de ele almıştır. İman olarak güçlü bir yazar olan Uçuk’un, bu özelliğini masalarda çocuklara özenle aktardığı görülmektedir. Buna en önemli örnek;

“Bunu ben de anlayamamışım. Sadece Allah buyruğudur, bütün varlığınızla bana inanın. Yine tüm varlığınızla benden isteyin. İnanmak ve istemek...”(Uçuk, 2003: 88) dir.

Yazar burada şükür ve duadan bahsederken ayetten yararlanır. Bu masal adına önemli bir noktadır. Çünkü ayetin çocuğa belli bir konuda kazandırılmak istenen değerle ilgili, o davranışın çocukta yer etmesini sağlayacak şekilde verilmesi istendiği görülmektedir. “Gerektiği kadar korku, gerektiği kadar ümit” anlayışının bir örneği diyebileceğimiz bu paragrafta, Allah’a teslimiyet ve iman vurgulanmaktadır. İnanç esaslarından birisi olan Allah’a iman, çocuğa bu paragrafta hissettirilir. Bunun Allah’ın buyruğu olduğunun cümlede belirtilmesi de, yazarın üslubunun inceliklerini göstermektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, inancın dua ve şükür ile pekiştiği bir gerçektir. Burada da çocuk okura Uçuk, tüm varlık ile Allah’tan dilemeye değer. Çünkü istekler, tüm varlık ve sağlam bir irade ile gönülden olursa Allah katında daha makbul olacağını yazar okura ifade eder.

Masalların okuyucu kitlesi genellikle çocuklardır. Çocuğun hayal gücüne seslenir, hayal gücünü geliştirir, kendinden bir şeyler bulmasını sağlar. Bunları kahramanlar, doğaüstü varlıklarla yapar. Bunlardan birisi de meleklerdir. Çocuk, dini literatürdeki manasını tam olarak kavrayamasa da melekleri, çevresinin ona yansıttığı kadarı ile zihninde şemalar. Genellikle iyilik ve güzellikle temsil edilir. Uçan Su ‘da çevreci Fitnat’ın annesi ile diyalogunda bunlardan söz edilmektedir. Hemen ardından da merhamet değeri aktarılmaktadır:

“Garip kuşun yuvasını Allah yapar Fitnatcığim... Ağzından çıkanlar Allah’ın meleklerinin kulaklarına ilişir inşallah yavrucuğum.”(Uçuk, 2003: 27)

Daha önce de bahsettiğimiz gibi, Cahit Uçuk dini değerleri verirken bu değeri hissettirecek sözcük ve kalıp sözlere sık sık yer vermiştir. Şükürü ve duayı ya da hayrı ve teşekkürü bu sözlerle ifade eden yazar, masal dili ile çocuğa seslenerek dikkatini çeker ve değeri aktarır. Bu örnek olarak *Besmele* verilebilir. Bir işe Allah’ın adıyla başlamanın, o işi iyi ve hayırlı kılacağı, olumlu sonuçlar getireceği çocuğa yine sonuç üzerinden verilerek ifade edilmiştir.

“ *“Ya Allah Bismillah !” sözcükleri döküldü dudaklarından. “Böyle Allah adıyla işe başlayanın gücünü artırır Cenabı Hak.” derdi babası.*” (Uçuk, 2003: 36)

Osmanlı geleneğini temsil eden karakterlerden birisi olan Atlıhan dedenin konuşmaları ve ifadeleri, dini değerlerin aktarılmasında da önemle kullanılmıştır. Yazar Uçuk, dini değerlerin bazılarını ifade ederken, özellikle seçilmiş kelimeler kullanarak, vermek istediği değerın önemini kavratmaya çalışmıştır. Atlıhan ile Genç Bediş’ in konuşmasında buna rastlanmaktadır:

“ *...vücutlarımız da bize birer süre için verilmiş emanetlerdir. Vücutlarımızı sporla zinde tutarken, Allah’ın emri namazımızı da ihmal etmedik.*”(Uçuk, 2003: 51)

Yazar burada önce bedenın Allah tarafından verildiğini ve onun emaneti olduğunu, korumamız gerektiğini belirtiyor. Daha sonra namazın kılınması gerektiğini sadece “namaz kılındı” şeklinde vermek yerine, “*Allah’ın emri namazımızı*” diyerek, namaz ibadetinin farz oluşundan dolayı önemini de vurgulamış oluyor.

Cahit Uçuk, 10 kitabın tamamında işlediği çevre değerini, dini değerler içinde de işlemiştir. 4. kitap **Uçan Su**, artık masalın çetrefilleşmeye başladığı, olayların derinleştiği ve karakterlerin sayısının arttığı kitaptır. Özellikle çevre ve doğa sevgisi işlenir. Masalın devam edecek olan altı kitabın temellerinin atıldığı kitaptır. Dini değerler de, çevre ve doğa sevgisi ve bunun değerleri ile kaynaşmış şekilde işlenmiştir. Bunu anlayabileceğimiz birçok paragrafla karşılaşırız:

“*...teknoloji dev adımlarla ilerlerken, atmosfere bacalar yükseldi. Fakat kimseler bu bacaların zehir saçacağını, havamızın oksijenini yok edeceğini aklına bile getirmede. Atıklara denizlere, göllere, nehirlere hatta derelere akıtıldı. Arındırılmadı. Denizlere, nehirlerde, hatta ırmaklardaki duru su ağılandı. Göklere fırlayan uçakların egzozlarından çıkan zehirler, dünyadan yükselen dumanlar, göğün süzgeci ozon tabakamızı deldi. Dünyayı korumasız bıraktı. Bugün dünya dört bir yandan ağılanmakta. Denizlerde yaşayan balıklar, göklerde uçan kuşlar, verimli topraklar hızla ölmekte. Kutsal kitapların haber verdiği kıyamet işte budur. Allah bunların hesabını ahrette soracak.*” (Uçuk, 2003: 12)

Bu cümleyi kuran, 13- 14 yaşlarında küçük kız yağmur'dur. Bu şekilde hem okuyucu, hitap ettiği kitle olan çocuklara örnek olmakta hem de dini öğelerle bunu gerçekleştirmektedir.

Dürüstlük Değeri İle İlgili Bulgu ve Yorumlar

İnsan sosyal bir varlıktır. Yaratılışı gereği sosyalleşmek, iletişim kurmak, konuşmak, anlaşmak, kaynaşmak ister. Toplum ve toplumsallığı oluşturan da budur. İletişim, insanlar arasında kaçınılmaz bir olgu olmuştur. Velhasıl, bu iletişim süreci belirli dinamikleri olan bir yapıdır. Samimiyet, güler yüz, iyi niyet bunların başlıca örnekleridir; ancak iletişim sürecinde bireyler arasında karşılıklı dürüstlük en önemlilerindedir. Karşılıklı dürüstlük içerisinde gerçekleşen bir iletişimde, kopukluk, samimiyetsizlik ya da anlaşmazlık yaşanmaz.

Gerek ailesi ile olan ilişkilerinde gerekse gelecekte toplumsal ilişkilerinde “yalan” kavramından uzak durabilmek adına, dürüstlük kavramı çocuk için de önemli bir kavramdır. Cahit Uçuk'un incelediğimiz çocuk masallarında da dürüstlük değerine rastlanmaktadır.

Uzaydaki Mavi Bilye serisinde dürüstlük değeri yok denecek kadar azdır. **Fadiş, Bediş, Ediş** serisinin beş kitabında dürüstlük değerine daha fazla yer verildiği görülmüştür. En çok verildiği bölüm, beşinci kitaptır. İki sevgili Genç Atlıhan ile Perinaz'ın kaçış sürecinde yaşananlar anlatılmaktadır. Olayın gerçekleşme esnasında tereddütler yaşayan Perinaz, dürüst olarak korkularını ifade eder ve verdiği sözde durur:

“Genç kız önüne düşmüştü. Ardından Atlıhan yola düşecekti. Ama söz vermişti yüreğine. Sevgilisine kavuşmadan, demir çarıklar olmadan yere basmayacaktı. Bunu ona söylemişti.”(FBE 4, s.11)

Yine genç âşıklar Atlıhan ve Perinaz'ın maceralarına devam edilmekteyken, iki sevgilinin mektuplaşmaları başlar. Bu süreçte olaya daha ılımlı yaklaşan Bediş, bazı olaylara da göz yummakta, sır saklamakta, bazı olayları da dürüstçe ifade etmektedir. Atlıhan'ın mektubunu Perinaz'a verirken kimsenin bilmediğini de ifade

“ Al dedi, bu senin için çok kıymetli olmalı. Uzattığı mektubu aldı. Atlıhan’ ın mektubuydu. Kimselerin görmemesi gerekiyordu. Bunu sana dürüstçe söylemeliyi, baban ve benden başka gören olmadı.”(FBE 4, s. 28)

Estetik Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

Erol Güngör’ e göre “*Estetik değer, her şeyin belli bir ölçü ve düzende olması ve güzelliklerle dolu bir dünya anlamında değerlendirilmeli, bu anlama gelmelidir.*” (Güngör,1993: 86). Değerlerle ilgili yapılan tüm tasnif ve değerlendirmelerde estetik değere mutlaka yer verildiği ve bu kavramın sanatla ya da güzel olan şeylerle özdeşleştirildiği görülür. Sanatsal yanı olan ya da sanatçıdan bahsedilen; güzelliğin estetiksel bakış açısıyla ifade edildi parçalarda ya da kavram ve ifadelerde bu şekilde aranır.

Cahit Uçuk’un incelediğimiz 15 çocuk masalında estetik değere çok fazla yer verilmemiş ya da çok fazla değer tespit edilememiştir. Dolaylı olarak ya da sanatsal ve güzeli ifade eden cümlelerden anlam çıkarılmıştır.

Bunun ilk örneğini, sanattan bahsettiği için **Uzaydaki Mavi Bilye’nin** ilk kitabı **Harika Çocuklar’ dan** verebiliriz. Sanatsal ve güzeli ifade eden cümlelerden çıkardığımız yorumlarla aktardığımız estetik değerler, genellikle güzel olmayla ilgilidir. Uçuk, bazen doğrudan güzel olduğunu belirten sözcüklerle, bazen de güzeli tasvir eden ifadelerle bu değeri masallarında kullanmıştır.

“*Sağolunuz, boynunuzdan çıkarmadığınız ecdat yadigarı en kıymetli armağanınızı bana verdiniz. Dualarınızın kabul olacağına inanıyorum, ben de torunuma takacağım bu eşsiz hediye...*”(Uçuk, 2003: 19)

Yazar, verilen armağanı güzellik sözcükleriyle değerlendirmiştir. Estetik değerde sanat gözüyle bakıp, inceliklerini ve güzelliklerini tasvir etmek esastır. Estetik değerde güzel olan her şey sanatsal ve estetikdir. Verilen hediyein kıymetli, eşsiz ve güzel olması, onun estetiksel yanını gösterir. Uçuk bunu kimi zaman insanlar üzerinden de işlemiştir. Güzelliği iki türlü ele alan Uçuk, bazen sanatsal bakış açısıyla nesnelere ya da olayları; bazen de insanları, kişileri değerlendirmiştir.

“Pencere önünde beyaz ipek kumaş kaplı bir koltukta bir kadın oturmaktaydı. Son derece zarif giyimli ve o ölçüde güzel bir kadın.” (Uçuk, 2003: 44)

Bayanın zarif, yani estetik açıdan olumlu olması belirtilerek, zarıflığın ölçüsünde güzel olduğu da ifade edilmiştir. Güzelin Allah’tan geldiğini bilen bir yazar olan Uçuk, kişilerin güzellikleri konusunda abartılı tasvirlerle yer vermemiştir. Nesnelere ya da gördüğü olaylarla ilgili güzeli ifade eden çizimlerinde, sanatsal ifadelerle açıklamalar yaparak okurun gözünde canlandırma yapmıştır.

“...hele bahçenin doğal biçimde düzenlenmiş ağaçlıklı, çiçekli yolları hayranlıklarını bir kat daha artırıyordu. Ve bu hayranlığa bir çeşit saygı da karışıyordu. Her yandaki zevk, özen, temizlik gözleri okşuyordu.” (Uçuk, 2003: 109)

Güzellik, öznel bir kavramdır. Bir kişiye güzel olan, başkasına olmayabilir. Sanat denilince zaten akla gelen ilk kavramlardan olan değer, güzelin ve sanatın ortaya çıkmasında önemini daima korumaktadır. Cahit Uçuk da Estetik değeri zaman zaman masallarında kullanmıştır. Elbette ki çocuğun masalı okurken sanatsal ifadeleri yakalaması ya da sanatçı gözüyle bakıp güzeli değerlendirebilmesi zordur. Bu nedenle Uçuk’un masallarında Estetik Değere çok fazla yer verdiği söylenemez. Kullanılan örneklerinde de edebi bir anlatımla yazar tarafından betimleme yapılmıştır.

Dünyamız Tehlikede adlı beşinci kitapta edebi bir anlatımla bu değer ifade edilir. Çocuğu, son derece süslü ve estetik anlatımlarla dolu ifadeleri okurken zorlanacağı düşünülebilir; ancak masalın akıcılığı içerisinde de yazar çok ağır bir dil kullanmamış ve estetik değeri de bu akış içerisinde sunmuştur.

“Yaseminler en iri çiçekleriyle taçlanmışlardı çardaklarını. Hanımelleri ise zarif, narin ve mis kokan elleriyle fidanlarının tüm yapraklarını örterek çiçeğe kesmişlerdi. Kokulu zambaklar, narin sapsarı üstünde kuğu benzeriydiler. Filbahriler, rozet rozettiler ağaçların dallarında. Bir cennetti bahçe. Sanki o da konuk olacak dünya milletlerinin çocuklarına tüm yüreğiyle “ hoş geldiniz, sefalar getirdiniz, yarının sahipleri” demeye hazırlanıyordu.” (Uçuk, 2003: 43)

Cahit Uçuk, Estetik Değere masallarında çok fazla yer vermese de, bu değeri iyi bilen, güzeli bilip eserlerine yansıtabilen bir yazardır. Aşağıdaki örnekte güzeli ve güzelin niteliklerini değerlendirmiş ve betimlemeler ile okuyucuya sunmuştur. Böyle paragraflara incelenen 15 kitapta çok fazla rastlanmasa da, kitaba farklılık kattığı söylenebilir. Uçuk'un estetik değer açısından güzellikle ilgili önemli tespitleri de olmuştur.

“İki çeşit güzellik vardır. Birisi gençliğin parıltısıyla gelen güzelliktir. Böylesi güzellikler yaş ilerledikçe solar. Biri de soydan gelme, anadan doğmuş geçek güzellik... Bu güzellik, ikinci çeşit güzellik, ömrün her çağında yaşına göre süren güzelliktir.” (Uçuk, 2003: 57)

Yazarın burada güzelliği tanımlayışı çok önemlidir. Güzelliğin somut yanına değinen Uçuk, gençliğin güzelliğinin yaş ilerledikçe yok olacağını belirterek, bunun kalıcı ve gerçek güzellik olmadığını değinir. Özellikle ikinci güzellikle ilgili tespiti dikkat çekicidir. Asıl güzelliğin ömrün her yaşında olması gereken, o yaşın getirdiği güzellik olduğu belirtilir. Yani Allah vergisi olduğu sezdirilir. Bununla beraber, güzelliğin sadece dış görünüş ve bedenen sınırlı bir kavram olmadığını açıklarken, estetik güzelliğin ahlak ile bütünleşmesini de ifade eder. İkinci güzellik olarak bahsettiği çeşidin, daha kalıcı yanını anlatmak için kullandığı örnek önemlidir. Bir bakıma güzelliğin özetini yapan yazar, asıl güzelliğin ahlakla olduğunu okura anlatmaktadır.

“Öyle bir eser ki yazısı hoş, çok güzel... Aman anlamı yok.” Güzellikler kültür zenginliği ile beslenmelidir. Güzel bir yüzün sahibinin bir iç dünyası olmalıdır. Nezaketi derinliğine benimsemek ve sürdürmek... Ses tonunun söylenenlerle uyumunu sağlamak... Karşısındaki kimselere söz hakkı vermek.... Daha sayayım mı dünyalar güzel Yağmur'um...” (Uçuk, 2003: 87)

Hoşgörü Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

İnsan, değişik ırk, renk ve düşünceden olana saygı duymayı hoşgörünün kılavuzluğu ile öğrenir. “ *Nasıl kafa sayısı kadar düşünce çeşidi varsa, kalp sayısı kadar sevgi ve hoşgörü çeşidi var demektir.*” diyen Tolstoy, insan sevgisi ve hoşgörünün değerini vurgular. Bizim toplumumuz, Mevlana'dan Yunus Emre'ye hep

hoşgörü ve merhameti vurgulayan, yaratılanı yaratandan ötürü seven, hoşgörü dini İslam'ın mensubudur.

Yazar Cahit Uçuk da hoşgörü değerini çok güzel ve etkili olarak cümlelerin içine serpiştirmiştir. Hoşgörü zaten çağrıştırdığı anlam yönüyle de çocuğa eşdeğer bir kavramdır.

Cahit Uçuk hoşgörüyü masallarında genellikle anlam olarak değil, kelimelerle ifade etmiştir. **Fadiş, Bediş, Ediş** serisinin ilk kitabında rastlanmamıştır; ancak ikinci ve üçüncü kitapta yer verildiği görülmüştür. Atlıhan ile prenses konuşma yapacaklardır. Prens Perinaz kızının Atlıhan ile olmasını istemez, karşıdır; ancak hoşgörü ile yaklaşır ve Atlıhan'ın konuşma teklifini kabul eder.

“Atlıhan onu dinledi. Oturdu. Sultan alçakgönüllü gülümseyişi ve hoşgörülü bakışlarıyla onu süzüyordu.”(Uçuk, 2002: 7)

Serinin ikinci kitabı **Sırlı Saray'da** aile içi hoşgörü ve dayanışma değerlerinden bahsedilir.

“Ne güzeldi büyükleri küçüklere sevgileri, şefkatleri. İlgileri, hoşgörülerini... ne kadar güzeldi gençlerin ve çocukların aile büyüklerine hayranlıkları, sevgileri, saygıları.”(Uçuk, 2003: 35)

Yazar burada hoşgörüyü verdikten sonra kendisi de bu değeri vurgular. “Olması gereken budur” ifadesi ile söylenen cümlede, büyüğün küçüğe sevgisi, küçüğün büyüğe saygısı açıklanmış ve hoşgörü değeri ile verilmiştir.

Özlenen Dostlar' da diğer kitaplara göre daha fazla hoşgörü değerine rastlanmıştır. Yağmur ve annesinin aralarında geçen konuşmada hoşgörüden bahsedilir. Yazarın hoşgörü anlayışın burada tasavvufi bir yön kazandığı da söylenebilir. Ölümün hoşgörü ile karşılanması, tasavvufta düğün gecesidir. Cahit Uçuk'un çocuk masalında ölümün hoşgörü ile karşılanacak bir olay olduğunu belirtmesi önemli bir durumdur. Çocuk, kendisi için korkunç görünen ölümün hoşgörü ile karşılanacak bir olay olduğu anlayamayabilir; ancak ölümün bile hoşgörü ile karşılanabileceği düşüncesinin var olduğunu hissedebilir.

“Ölümü hoşgörüyle kabullenmek istiyorum.”(Uçuk, 2003: 8)

Uçuk, **Mutluluk Yağmurları'nda** sevgi, saygı ve hoşgörüden bir arada bahsedilir.

"...gençleşen, güçlenen en üst kuşa insanları canla başla evlatlarının yüklerini paylaşır; gerek bebeğin bakımı, gerekse maddi yüklerine destek olurlardı. Aileler içinde saygı başta gelirdi. Sevgi, hoşgörüyü hem büyüklerde hem de gençlerde töreydi."(Uçuk, 2003: 45)

Yeşil Cennete Doğru' da direk hoşgörü değeri verilmese de, iki kardeş arasındaki hoşgörü beklentisi ya da saygı anlamında değerlendirilebilir. Yazar bu ve benzeri örneklerle saygı ve sevginin hoşgörü ile bir bütün olacağını vererek çocuğa ahlaki dersler verir.

"Çiğdem benden üç dakika önce doğmuş, büyüğüm sayılır. Bu dakika önceliğinde dolayı söz hakkını ona bırakıyorum. Nasıl olsa benim düşüncelerime hoşgörü ile yaklaşır."(Uçuk, 2003: 28)

Dayanışma ve Yardımseverlik Değeri İle İlgili Bulgu ve Yorumlar

Çocuğa kazandırılmak istenen önemli bir değer olarak yardımseverlik, kişiyi bireysellikten kurtarıp, toplumsallığa ve dayanışmaya taşınması açısından önemlidir. İnsanı yücelten, rahatlık sağlayan, varlığını ve işlevini ortaya koyan bir duygudur. İnsanı insan yapan en güzel duygu ve değerlerden bir tanesidir. Ağaç yaşken eğilir. Bu duyguyu çocuk, küçük yaşta tanırsa kendisine, başkasına iyilik etme, yardımsever olma düşüncesine sahip olacaktır.

Cahit Uçuk'un incelediğimiz 15 çocuk masal kitabında yardımseverlik ve iyilik değeri de sıklıkla karşılaştığımız değerlerdendir. Çocuklar için kazanımı sağlamada en kolay değerlerden birisi olan yardımseverlik, iyilik, gelecek adına da sağlam temeller atılmasını sağlar. Çocuklarımız dayanışması, birlik olması, arkadaşlığın çok önemli olduğu bu yaş dönemlerinde yardımseverlik için çok önemlidir.

Fadiş Bediş Ediş 1. Kitapta, masal yapısının özelliklerinden birisi olan olağanüstülük ve gerçek dışılık olan olaylardan birisi gerçekleşir. Üç kız kardeş, ağacın üşüdüğünü düşünürler. Ağacın etrafını kumaşla sararak üşümesini engellemeye çalışırlar. Bunu yaparken de yardımlaşırlar. Buradaki dayanışma, bir

işin yapımı sırasında kişilerin ya da çalışanların, o işin kolayca bitirilebilmesi ya da daha rahat yapılabilmesi adına yardımlaşma anlamında kullanılmıştır.

“Bediş kavak ağacına tırmandı. Çıkarken beline soktuğu kumaşın bir bölümünü çıkarıp aşağı salladı. Fadiş ağacın çevresinde fırıl fırıl dönerken kumaşı sıkı sıkı ağacın gövdesine doladı. Bu iş böylece sonuçlanınca iki kardeş birbirine bakarak gülümsediler. İyi iş başarmışlar, üşüyen ağacı soğuktan kurtarmışlardı.”(Uçuk, 2002: 10)

Serinin diğer bir kitabı olan **Fadiş Bediş Ediş 2 de**, Perinaz ve Bediş’ in birbirilerine yardım edişleri anlatılmaktadır. Pencereden elini uzatıp Perinaz’ ı kurtaran Bediş, birlikte halının üzerine düşerler. Bu paragrafta da daha önce bahsettiğimiz gibi kişilerin bir konuda birbirlerine yardım etmeleri olarak kullanılmıştır. Zaten Uçuk, masallarının büyük bölümünde dayanışmayı, yardımlaşmak anlamında kullanarak çocuklara sunmuş ve bu değerini işlemiştir.

“Perinaz yarı beline kadar pencereden sarktı. Ellerini uzattı Bediş’e. Bediş, her an daha yaklaşıyordu pencereye. Sonunda bir elini uzattı Perinaz’ a. Öbür eliyle pervaza asıldı. Yukarı çekti kendini. Perinaz, onun beline sarıldı. Beraberce içeri halının üzerine düştüler.”(Uçuk, 2002: 76)

Uzaydaki Mavi Bilye serisinde, **Fadiş, Bediş, Ediş** serisine göre yardımseverlik değerine daha çok yer verildiği görülmüştür. Bunda iki kardeş Yağmur ve Güneş’in sürekli beraber olmaları ve çoğu işlerini ortak yapmalarının önemli etkisi vardır.

Sırlı Saray’da, büyük ninesi Bediş’ in sarayı müze olarak kullanılmaktadır. Küçük Yağmur bu sarayı gezmeye gittiğinde ninesinin anılarını anımsar ve kendisini geçmiş tarihlerin içinde hisseder. Bu esnada uyuyup kalır. Ancak uyuyup kalması ona ve saraya fayda sağlayacaktır. Aniden uyanır ve hırsızların saraya girişine şahit olur. Onlarla mücadele etmeye, polise de haber vermeye karar verir. Burada Uçuk, olayı tek bir karakterin üzerinden anlatmıştır. Yani Yağmur, tek başına suçlularla mücadele etmiş ama sonunda başkaları ile dayanışma yapması vurgulanmıştır. Yazar, burada dayanışma sözcüğünü çocuk okurun gözünde farklı bir yeri olan polislerle

kullandırarak daha dikkat çekici olmasını istemiş olabilir. Olayın sonunda komiserin iş birliğinden ve yardımlaşmadan söz etmesi önemlidir.

“Başkomiser neden sonra başını resimlerden kaldırdı. Yağmur’a baktı haklısınız kızım, bize öylesine büyük bir yardımda bulundunuz ki... Bu yardımlaşmamız unutulmayacak, Ankara’dan size tebrik gelecektir. Gazeteler sizi yazacaktır...”(Uçuk, 2003: 55)

Yine aynı kitapta işbirliğinin öneminden açıkça bahsedilir ve şöyle denir:

“Bizler ki, sizlerden çok daha önce bir yerlere, gizliliklerin sır perdeleri ardına girmeye izin aldık. Daha ileri çağlardayız. Sizlerden öndeyiz. Çalışmalarımızın sizlere daha faydalı olabilmesi için bizimle iş birliği yapmanızı öneriyoruz, öğütüyoruz.”(Uçuk, 2003: 75)

Türk toplumunun gelenek ve göreneklerini çok iyi bilen ve bunları daima masallarında kullanan Uçuk, yardımlaşma ve dayanışma konusunda da bu geleneklere yer vermiştir. Çocuk, kendi ailesinde de görmüş olabileceği sofraların beraber kurulması, beraber yemek yenmesi ve beraber toplanmasını, kitaplarda da bulur. Böylece aile için yardımlaşma ve dayanışmanın önemini bir kez daha sezinler.

“Gençler, çocuklar, tüm aile yardımlaşarak sofraların toplanmasına yardımcı olmuşlardı.”(Uçuk, 2003: 88)

Dünyamız Tehlikede’ de çevre bilinci ve periler dünyası ile olayların örgüsü kurulurken yine yardımlaşma ve iyilik değerlerinden yararlanılmıştır. Yer altının sırlarını çözmeye başlayan Yağmur, bu konuda Bediş ninesini iyice sıkıştırmaya başlar. Bir gün bu konuda konuşurlarken, Yağmur artık gitmesi gerektiğini, kardeşine yardım etmesi gerektiğini söyler.

“Elbette ki kalmak isterdim; fakat Güneş çalışmalarına yardımcı olmam için beni bekliyor. Bu yüzden gitmeliyim. Sizi aramıştım iyi geceler demek ve harika şenlikler için teşekkürlerimi sunmak için.” (Uçuk, 2003: 61)

Cahit Uçuk, milli mücadele ve Cumhuriyet dönemlerini görmüş bir yazardır ve bu süreçler içerisinde savaşı, barışı, milli dayanışmayı görmüş bir yazardır. Milli değerlerine bağlı bir yazar olmasının yanında, dünya milletlerine de saygılı ve

hoşgörülüdür. Söz konusu çocuklar olduğunda, tüm dünya çocuklarının dayanışma içinde ve bir olduğunu vurgulamıştır. Yine aynı kitapta ulusal birlik ve dayanışmadan bahsedilerek bu değere önem verilir. Yazar, ırkçılığın kötü olduğunu vurgularcasına, hoşgörü ve dayanışmadan bahsetmiştir.

“Böylece dünyanın bütün çocuk toplulukları arasında ırk, milliyet ayrıcalıklarının üstünde bir büyük beraberlik, bir büyük dayanışma kuruldu...”(Uçuk, 2003: 104)

Serinin 6. Kitabı **Yer Altındaki Dostlar’ da**, çevre koruma kulübü ile dünyaları tehdit altında olan periler işbirliği yaparlar. Perilerin yer altındaki dünyaları, yeryüzündeki dünyada yapılan çevreyi katledici çalışmalar nedeniyle büyük zarar görmektedir. Güneş be Yağmur kardeşlerin, diğer çocuklar ile kurup yönettiği ve büyük takdir toplayan çevre koruma kulübünün yardım toplantısında, yardımlaşmadan söz edilir ve birlik beraberlik ifade edilir.

“Dilerim söylediğiniz gibi olur Füsunnaz nineciğim... Yaver dedem ibâte işleri ile uğraşacak. İâşe işlerinde de biz tüm grup olarak yardımlarımızı sunacağız.”(Uçuk, 2003: 44)

Serinin dokuzuncu kitabı olan **Mutluluk Yağmurları**, yardımseverlik değerinin en çok işlendiği bölümlerden biridir. Yine çevre ve sevgi konuları ağırlıkla işlenmektedir. Çevre koruma kulübünün faaliyetleri yine ön plandadır.

“Bu sözlerle belirtmek istediğimiz, sevgili bağı yanık hemşerilerimizin yaralarına sadece merhem sürmek değil; parasal gücümüz, bilgi, beceri, tecrübe güçlerimizi de ortaya koyarak, onları büyük derlerden kurtarabileceğimizi onlara müjdelemektedir.”(Uçuk, 2003: 45) Yapılan törenin açılış etkinliğinde konuşan Yağmur’un bu sözleri, insanlar ya da kurumlar arasındaki yardımlaşmanın göstergesidir.

Verdiğimiz örneklerin dışında serilerin diğer kitaplarında da yardımseverlik ve iyilik değerlerine yer verilmiştir. **Fadiş, Bediş, Ediş’ te** daha az yer verilen bu değerlere, **Uzaydaki Mavi Bilye** serisinde daha fazla yer verildiği görülmüştür. Yazar, zaten yardımlaşma değerini, sadece masal kitaplarında değil, diğer yazınsal türleri olan hikâyeleri ve Romalarında da buna sıklıkla yer vermiştir.

Saygı Değeri İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

İnsanın olduğu her yerde iletişim kaçınılmaz bir olaydır. Toplum iletişim sayesinde oluşur, bir arada durabilir. Toplumlara bir arada tutan belli dinamikler vardır. Bunlardan bir tanesi de saygıdır. Hayatın içinde, insanlar arasında saygı olmazsa, o toplumda kavga, şiddet, düzensizlik, huzursuzluk hâkim olur.

Saygı aynı zamanda sevgi ile ilişkilidir. Sevginin olduğu her yerde saygı, saygının olduğu yerde sevgi olur. Aileye, ana babaya saygı, öğretmene saygı, büyüklere saygı, hatta hayvan ve bitkilere saygı... Bu nedenle saygı değeri, ilişkilerin düzenli olması, hayatın yaşanabilir olması için olmazsa olmaz bir kavramdır.

Cahit Uçuk, saygının daha da dikkatle yerine getirildiği günleri de gören bir yazar olarak, eserlerine daima saygı değerini işlemiştir. Karakterleri arasında her zaman saygıya dayalı ilişkiler, sevgiye dayalı birliktelikler olduğu görülür. Özellikle çocuk masallarında daima büyüklere saygı, küçüklere sevgi, hatta tüm canlı ve cansız varlıklara karşı saygı değeri ile yaklaşım söz konusudur.

İncelediğimiz değerler arasında dini değerler, çevre bilinci ve doğa sevgisi değerleri gibi değerlerden sonra sevgi değeri ile birlikte en çok tespit edilen değerlerden bir tanesidir. Bediş nine, Perinaz sultan, Atlıhan gibi aile büyükleri ile Güneş-Yağmur kardeşler ve diğer torunlar arasında saygı her zaman vurgulanır.

Fadiş, Bediş, Ediş serisinin tüm kitaplarında da sevgi değeri görülür; ancak özellikle ikinci ve üçüncü kitapta daha sıklıkla rastlanır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi Uçuk, saygıyı genellikle sevgi değeri ile birlikte kullanmıştır. Bunun dışında saygıyı genellikle karşılıklı ilişkilerde olumlu iletişim unsuru ve geleneksel aile ya da arkadaş ilişkilerinde saygı olarak işlemiştir.

İnsana Saygı

Saygı sadece insana değil, birçok unsura da gösterilebilir; ancak Uçuk, saygıyı genellikle insana saygı şeklinde ele almıştır. Masallarda dikkat çeken durum, masalların küçük yaşta olan kahramanları Yağmur, Güneş ve diğer torunların kusursuz saygı örnekleri sergilemeleridir. Bu karakterler, sadece büyüklerine değil, yaşlılarına, arkadaşlarına, çevrelerindeki tüm insanlara gerek nezaket çerçevesinde,

gerekse ailevi çerçeve saygı gösterirler. Yazarın çocuk masallarında, çocukların bu şekilde saygı anlayışı davrandığı örnekler sunması, okur için önemli görülebilir.

“Çevresini kuşattılar. Sevgiyle, saygıyla ellerini öpüyorlar, ona sarılıyorlardı. Böyle sarmaş dolaş pencerelerin önlerindeki koltuklara kadar yürüdüler. Perinaz hanımefendinin oturmasına yardımcı oldular. Koltuğun arkasındaki yastıkları düzelttiler. Rahat etmeliydi sevgili konukları.”(Uçuk, 2003: 9

Uçuk, masalarda genellikle bu örnekte olduğu gibi büyüğe saygı şeklinde değere yer vermiştir. Bunu yaparken çeşitli anlatım tekniklerine başvurur. Bu bazen diyaloglar şeklinde de olabilir. **Uzaydaki Mavi Bilye'nin** ilk kitabı **Harika Çocuklar' da** genelde karşılıklı diyaloglarda verilir. Bediş' in yardımcısı Füsunnaz ile aralarında geçen konuşmada buna rastlanır. Burada yazar bir kadınla hizmetçisi arasında geçen diyalog üzerinden saygı değerine değinir.

“Sevgili Füsunnaz'ım hala güzelsin. Hala alımlı bir kadınsın. Sağlıklı olmak, mutlu bir yaşam sürmek seni ihtiyarlatmadı, çokça yıpratmadı. Sağolun sultanım, sizin tüm canlılığını koruyan güzel gözleriniz, güzel yüzünüz, ruhunuzun aynası. Hiç değişmediniz, gelin geldiğiniz gecenin sabahında kahvaltınızı getirdiğiniz zaman....”
(Uçuk, 2003: 78)

Uçuk saygı değerini farklı şekillerde de okuyucuya sunmuştur. Bunlardan birisi de misafire saygıdır. Yazar, Türk kültüründe önemli bir yeri olan saygı kavramını tüm masallarından çok güzel bir şekilde işleyerek sunmuş ve bunun arasında misafire saygıya da yer vermiştir.

“Şölenin sahibi Bediş Sultan, masanın çevresinde dolanarak gerek yedi kat yerin altından dünya yüzüne konuk gelen Perinaz Sultan, gerekse kızı Bediş ve damadı Atlıhan ile çocuklarına birer birer hoş geldiniz diyor, onları öpüyordu. Çağrısına geldikleri için teşekkür ediyordu.”(Uçuk, 2003: 35)

Uçan Su adlı dördüncü kitapta da saygı değerine yer verildiği görülür. Fitnat ve Yağmur' un arkadaşlıkları ile pekiştirilerek saygı değeri aktarılır. İnsana saygı ve daha önce de belirttiğimiz gibi iletişim içerisinde saygı Uçuk'un eserlerinde en çok yer verdiği saygı değerlerindedir.

Yine kitabın bir bölümünde geçen saygı değeri ile benzer olarak aynı paragrafta, saygı değerine, alçakgönüllülük ve tevazu üzerinden değinilir. Yağmur'un ailesi ve Bediş' le olan ilişkisinden ve diğer çocuklarla olan ilişkisinden bu görülür. Uçuk, çocuk okurlarına böbürlenmemeleri gerektiğini, gereksiz enanietlerde bulunmamaları gerektiği saygı ile ifade eder.

“ Büyük bir ailesi vardı Yağmur'un. Ünlü ve seçkin insanlar topluluğuydu bu aile. Soyluydular. Varlıklıldılar. Fakat bütün bu ayrıcalıkların hiçbir belirgin görüntüsü yoktu Yağmurda. Alçakgönüllü, sevecen, yürektekenden yüreğe köprü kurmasını bilen, sıcacık kişiliği ile sevebilen, kendini sevdiren bir kızdı.”(Uçuk, 2003: 59)

Ahlaki Yönden Saygı

Saygının insanlar arasında kullanımının dışında, yine insanla ilgili olan; ancak bu kez ahlaki, nezaket yönü daha ağır basan örnekleri de bulunmaktadır. Cahit Uçuk bu örnekleri verirken, değerler ile ilgili yapılan sınıflandırmalarda genel başlıklar arasında verilen ahlaki değerler kapsamında saygıyı işler. Buradaki saygının temelini nezaket oluşturur.

Cahit Uçuk yaşı itibarı ile saygı kavramının önemini eskiden beri iyi bilen bir yazardır. Bazı bölümlerde, nezaket gereği kullanılan saygıya yer vermiştir. Avrupa toplumlarında hiç olmayan, bizim kültürümüzde yer yer bozulmuş olan ama hala varlığını sürdüren, dışarıdan gelen birisini ayakta karşılama nezaketini örneklemiştir. Yazar bu değeri, masalın eğlenceli atmosferinde, çocuğun ilgisini çekerek kazandırır.

Uçuk, diğer bir örnekte büyüğe saygı işlenirken, Türk kültürünün saygı anlayışından, konuşanı dinleme, konuşana saygı değerine yer vermiştir. Çocuk, kendi çevresinde buna sık sık rastlamamış olsa bile, konuşana ve büyüğe saygıyı bilir. Bu örneğe de masallarda rastlanmaktadır.

“Girebilir miyim? Sadık saygıyla ayağa kalktı, o nasıl söz Perinaz sevgilimiz.”(Uçuk, 2003: 37)

Cahit Uçuk'un saygı değerini verirken nezaketi ifade ettiği paragraflarda dikkat çeken önemli bir nokta, nazikliği ifade eden bu davranışların, Türk kültüründe, gelenek-göreneklerinde bulunan davranışlarla sergilemesidir. Çocuğun masallarda gördüğü bu ahlaki saygının gerçek hayatında da olması, bu değer

davranışa dönüşebilmesi adına önemli görülebilir. Büyüklerin ortama girmesiyle ortamda bulunanların ayağa kalkması, konuşanın dinlenmesi, su içene saygı gösterilmesi bunlara örnektir.

“Tepsi sarımsı renkli haşlanmış tombul buğdaylarla doluydu. Buğday yığının üstünde minik minik renkli şekerlemeler serpiliydi. Bediş Sultan nine ayağa kalktı. Onun davranışını gören konuklar sustular.” (Uçuk, 2003: 49)

Saygının gösterilmesi için sözcüklerin kullanılmasının zorunlu olmadığını, geleneklerde bulunan bazı hareket ve davranışların da saygıyı sağlayabildiğini gösteren bu örnek, çocuğa gerçek hayatta böyle bir davranışı edinebilmesi adına önemlidir. Uçuk’un kendi kültüründen çocuğa sunduğu bu örnekler çok dikkat çekicidir. Dini ve milli gelenek ve göreneklerin içinde bulunan bazı saygı durumlarına masallarında yer vermiştir.

“Su içerken, suya da olan saygısını görüyorum” (Uçuk, 2003: 27)

Burada saygının ifade edilişi çok önemlidir. Yazarın Türk kültüründe önemli yer olan ve “su gibi aziz olma- Su içene saygı” gibi birçok anlatım ve vecizede kullanılan suya saygıyı göstermektedir. Su içene gösterilen saygının yanında, suyun da saygı görmesi gerektiğini okura sezdirir. Bu saygı, hem içen hem de suyu ikram eden tarafından gösterilmelidir. Suyun kutsallığı gibi örneklerin benzeri olarak Cahit Uçuk, çevreye saygıya da yer vermiştir.

“Bizi yaşatan dünyamızın cömertliklerine saygı göstereceğimize....” (Uçuk, 2003: 108)

Burada yazarın saygı gösterilmesi gereken durumu anlatışı dikkat çekicidir. Çevreye sevgi, ardından çevreye saygıyı da getirir. Çevreyi seven insanlar doğal olarak çevreyi de korur ve saygı gösterir. Uçuk’un bu örnekte saygı gösterilmesi gerektiğini belirttiği olay yanlış anlaşılmalıdır. Bazı düşünceler doğa olaylarını dogma olarak, kendinden gerçekleştirdiğini açıklar. Yani dinin ve yaratıcının varlığına ters bir anlayıştır. Buradaki örnekte insanları yaşatanın dünyanın olduğu ya da kendi kendine yaşattığı gibi anlaşılabilir. Böyle bir anlayışın yanlış olacağı söylenebilir. Çünkü Uçuk’un manevi hayatı ve dini değerlere verdiği önem düşünülürse, bu örnek farklı şekilde ele alınmalıdır. Burada çevreye saygıyı ifade ederken, aynı zamanda

dini değerler içinde Allah'a saygı ve sevginin ifade edildiği söylenebilir. Uçuk, Allah'ın Rezzak sıfatını ifade edercesine, Allah'ın gücüne ve yaratıcılığına saygıyı çocuğa sezdirir. Yine başka bir örnekte;

“Tümü gerçek. Büyük aşkımız perçinledi bizi. Sevgimizi koruduk. Besledik saygıyla, ilgiyle. Sevgimizi korurken; bu ölçüde saygı göstermeyi de ihmal etmedik. Allah'ın bu harika armağana onun yap dediklerini yaparak, yapma dediklerini yapmayarak her zaman minnetlerimizi sunduk.”(Uçuk, 2003: 15) der.

Bu gibi saygı örneklerinde Uçuk, genellikle saygı gösteren kişiler üzerinden değil, saygı gösterilen kişilerin saygı ile ilgili görüş ve davranışlarında hareket ettiği görülmektedir. Masalların küçük yaşlardaki kahramanları olan Yağmur, Güneş kardeşler ve diğer torunların saygı davranışlarına yer verilse de, çoğunlukla Bediş, Perinaz nine, Atlıhan Dede'nin saygı ile ilgili davranış ve sözlerine yer vermiştir. Yukarıdaki örnekte Uçuk, dini değerler açısından hassasiyetini göstererek saygı değerini vermiştir. Allah'a saygıyı, Allah'ın emir ve yasaklarını yerine getirerek gösterilmesi gerektiğini, bir bakıma ibadet ve şükür okura sunduğu söylenebilir.

Bir konu üzerinde durulurken, bazen o konunun zıttı üzerinden gidilebilir. Beyazı anlatmak isterken siyahtan, uzağı anlatmak isterken yakında bahsedilerek vermek istediğimiz ileti ortaya konabilir. Bunu olumluyu ve doğru olanı anlatmak istediğimizde olumsuz ve yanlış olanı ön plana çıkararak da sağlayabiliriz. Cahit Uçuk da masallarında zaman zaman bu tekniği uygulamıştır. Saygı değeri de bunlardan bir tanesidir. Yazar, saygının önemine değinirken, saygısızlığa ve saygısızlığın yanlışlığına vurgu yapmıştır. Uçuk' un masallarını yazdığı dönemler, kot pantolonların yeni yeni çıktığı ve 80'ler 90'lar furyaları olduğu için, yazar Türk kültürüne ters olan giyim kuşam ve gençlerin davranışlarını eleştirmektedir.

Bunlarla beraber başka bir örnekte, ahlaki bozukluk ve terbiye dışı davranışlardan yola çıkarak saygısızlığa değinen Uçuk, genel geçer konuşma, dinleme, nezaket kurallarına atıfta bulunmuştur. **Doğa Savaşçıları** kitabında, saygı değerinin önemi vurgulandığı kadar saygısızlığında üzerinde de durularak bu örnekler yazar tarafından çocuğa sunulmuş ve saygı değeri verilmiştir.

“Bediş Sultan kulaklarına çarpan anlamlarında saygısızlığın, umursamazlığın bulunduğu sözlerin byleyi yüksek sesle sylenişine şaştı. Çevredeki dekorun zarafetle güzelliklerin uyumundan oluştuğunun farkında bile değillerdi. Paaları lime lime bir bluejean giymiş bir genç kızla, dizleri yırtık bir pantolon giymiş bir başka kız duvardaki portreye bakıyordu. Birisi iklet çiğneyerek şişirdiği balonu patlattıktan sonra, içine çekiyordu, yapmacıklı, alaylı.”(Uçuk, 2003: 96)

Yine yukarıda bahsettiğimiz şekilde benzer bir örnekte;

“Nezaketi derinliğine benimsemek ve sürdürmek... ses tonunun sylenilenlerle uyumunu sağlamak. Karşısındaki kimselere söz hakkı vermek. Hep kabul ettirmeye çalışmak için sesini yükseltmemek. Glmsemeyi, büyüğe olan kahkahayı çirkinleştirmek ayarsızlığa düşürmemek.”(Uçuk, 2003: 97)

“Fırtına benzeri heyecanlı olduğunuzu anlıyorum ama böyle olmanı hep bir ağızdan konuşmanıza, byklerinizi rahatsız etmenize izin veremez. şimdi hepinizi sessizliğe çağırıyorum.”(Uçuk, 2003: 106)

Cahit Uçuk da sevgiden saygı doğar anlayışını benimsemiş insanlardandır. Çoğu eserinden saygı ve sevgi bir arada verilmiştir. Saygı ile sevginin bir bütün olduğunu ve biri olmadan diğerinin tek başına tam anlamıyla işleyemeyeceğini bilen Uçuk, sevginin güzelliği, saygının asaletini katarak masallarında en değerli değerlerden olarak işlemiştir.

“Bizim, karı koca baş başa, el ele birlikte sürdürdüğümüz sevgi ve saygıyla kurduğumuz düzen, çocuklarımıza da örnek oldu.”(Uçuk, 2003: 15)

Sevgi Değerli İle İlgili Bulgu ve Yorumlar

Sevgi, tüm değerler arasında belki de diğerlerini kuşatan bir değerdir. Allah sevgisi, Aile sevgisi, insan sevgisi, arkadaş sevgisi, hayvan sevgisi, hatta oyuncak, elbise, ayakkabı sevgisi bunlara örnek verilebilir.

Cahit Uçuk’un yaşamı da sevgi ve sevginin yoğunlaşmış hali aşk ile doludur. Kendisi bu duyguyu en iyi bilen insanlardandır. ocuk yklerinde, masallarında her zaman sevgi ve aşk vardır. Zaten sevgi ocuk masallarının özüdür. Çocuğa

kazandırılmak istenen değerlerin çekirdeğine sevgi konulursa, diğer değerler içinde daha kolalık sağlanmış olur.

İncelediğimiz 15 kitabın birçoğunda, sıklıkla sevgi değerine raslanmıştır. Bazıları açık ve net olarak, bazıları dolaylı olarak ifade edilse de, hepsi tespit edilmeye çalışılmıştır. **Fadiş Bediş Ediş** serisinin beş kitabında da konu aşk ve perilerdir. Bu olaylar, dini değerler ve sevgi-saygı değerleri ışığında harmanlanır. **Uzaydaki Mavi Bilye** serisinin on kitabında da konu çevre bilinci ve doğa sevgisi, aile bağları ve aşk-sevgidir. Buna bağlı olarak da bu değerler en sıklıkla rastlanandır.

Uçuk, sevgiyi işlerken bunu çeşitli başlıklarda ele almıştır. Bunlar insan sevgisi, Allah sevgisi, Çevre sevgisi, Hayvan sevgisi olabilir. Sevginin her değerinin özünde olduğunu düşünerek, masallarında sık sık yer vermiştir.

İnsan Sevgisi

Cahit Uçuk'un, sevgi değerini işlerken çoğu kitabında insan sevgisi üzerinden hareket ettiği görülmektedir. İncelediğimiz ilk serinin ana teması zaten aşktır. Bu nedenle insan sevgisi yoğunluktadır. Diğer kitaplarda ise insan sevgisi ağırlıklı olmakla beraber, çevre ve doğa sevgisi, Allah sevgisi, arkadaş sevgisi, aile sevgisi de işlenerek sevgi değerine yer verilmiştir.

Yazar, masallarının büyük bölümünde insan sevgisini çeşitli ilişkilerle ele almıştır. Karı- koca sevgisi, Nine-Dede-Torun sevgisi, Kardeş-Kardeş sevgisi, yazarın insan sevgisini aktarım şekli olmuştur. Özellikle karşı cinsler arası sevginin yoğun olarak yaşandığı aşk, Uçuk'un insan sevgisini işlerken kullandığı en önemli değer olmuştur.

Masallarında okurlarına, aşına oldukları, çoğu insanın sevgisini ifade ederken kullandığı sözcükler üzerinden de değeri sunmaktadır. Sevgiyi ifade etmenin en güzel yollarından biri de sevgi sözcükleri kullanmaktır. Bu bazen bir sözcük, bazen bir şiir, bazen bir şarkıdır. Bu masallarda da sevgi değeri çeşitli şekillerde ifade edilir. Uçuk, sevgiyi ifade ederken, çoğunlukla bunu sevgi sözcükleri ile sağlamıştır. Çocuğun masalı okurken sevgi sözcükleriyle bu değeri hissetmesi, değerinin kalıcılığı açısından önemli görülebilir.

“Benim duygulu anlayışlı kızım... seni böyle olduğun için çok seviyorum. Ben de sizi çok seviyorum efendim...”(Uçuk, 2002: 36)

Uçuk’un sevgi değerini işlerken sadece sevgi sözcüklerinden yararlanmadığı da dikkat çekicidir. Sevgi göstermenin derecesini temsil edecek davranışlara, jest ve mimiklere de masallarda çokça yer vermiştir. Sarılmak, öpüşmek, kucaklaşmak gibi samimi sevginin göstergesi davranışlarla sevgiyi anlatır.

“Sarılıştılar birbirlerine. Kucaklaştılar. Çözüldüler. Öpüştüler. İkisi de ağlıyordu.”(Uçuk, 2002: 63)

Daha önce de bahsettiğimiz gibi, Cahit Uçuk masallarında aşkı yoğun olarak işlemiştir. Yağmur’un ninesi Bediş’in, Küçük Bediş’in ninesi Perinaz’ın, dedeleri Atlıhan’ın, hatta belli bir yaştan sonra Yağmur’un aşkları yazar tarafından sunulmuştur. Uçuk, kendisi de aşkı yaşamış ve iyi bilen bir yazar olarak insan sevgisi içinde, insani aşkı, edebi ve süslü bir üslupla çocuğa sunmuştur. Aşkın tarifini yaparcasına kullandığı tasvirler, yazarın okura sunduğu üslup açısından dikkat çekicidir.

“Tanışdıklarında tuttıkları elleri birbirine kilitlenmiştir. Gözleri birbirinbin gözlerinde koca dünya üstünde kendilerinden başkala yokmuşçasına, aşkın güneş güneş kavurup yaktığı yüreklerini birbirlerine sunuyorlardı.”(Uçuk, 2002: 67)

“Atlıhan gibi bir genç adamla karşılaşıyaydım, ben de kendimi başka diyarların bir kişisi olduğumu unuttur, dolu dizgin aşık olabilirdim; kızımın olduğu gibi.”(Uçuk, 2002: 88)

İncelenen masallarda insan sevgisi içinde sunulan aşk, sadece insanla insan arasındaki aşktır. Yazar bunun dışında bir aşka yer vermemiştir. Buradan şu yorum yapılabilir; masalların çocuklara hitap ettiği ve küçük yaşlarda çocukların okuduğu düşünülürse, çocuk maddi aşkın yani insani aşkın dışındaki, Allah aşkı, peygamber aşkı gibi kavramları anlayamayabilir. Bu kavramlar sevgi değeri içinde verilmiştir; ancak aşk, masallarda genellikle insanidir denilebilir.

“Yağmur, artık biliyordu yıldırım aşkı ile birbirine aşık olan dnyalı genç Atlıhan ile Perinaz Sultan’ın biricik kızı Bediş, yedi kat yerin altındaki sırlar dünyasının prensesi.”(Uçuk, 2003: 62)

Aile Sevgisi

Aile sevgisi ve aile birliği değeri ile sevgi değeri de birbirini kapsayan değerlerdir. Özellikle aile birliği değerine çok sık yer verilen masalarda, aile bireyleri arasında sevgi bağı çok güçlüdür. Uçuk da masallarındaki kahramanlar gibi ailesine çok bağlı bir insan olduğu için, okuyucusuna da i dünyasını paylaşmıştır. Aile birliği değeri ile de örtüşen bu değer, sevginin en önemli çeşitlerindedir. Masalardaki aile bireylerinin arasındaki sevgi bağı dikkat çekicidir. Kahramanlar arasında bir kslk, dargınlık, kavga, saygısızlık gibi sorunlar hiç yaşanamamaktadır. Bunu asıl nedeni aralarında güçlü bir sevgi ve saygı bağının bulunmasıdır.

“Sevgili kardeşim, canım Bedişciğim.” (Uçuk, 2002: 78)

“Ben Yağmur Kaptanoğlu, bu iki ge sanati dünyada en çok sevdiğim, en yakın iki akrabamdır.”(Uçuk, 2003: 49)

Sevgi değerine ilk ve net olarak serinin beşinci kitabı **Dünyamız Tehlikede’de** rastlanır. Yine bazı sevgi değerleri, aile sevgisi ve doğa sevgisine daha yakın olduğu için alınmamıştır. Zaten yazar Uçuk’ un, çoğunlukla aile sevgisi ve doğa sevgisi üzerinde yoğunlaştığı görülür. Aile sevgisini işlerken sevgi sözcüklerini de sık sık kullanmıştır.

“Ailenin çocuklarının tümünü çok seviyorum ama benim sevgili adaşım Perinaz’ın sevgili torun çocuklarına bir başka çeşit sevgi ile bağlıyım. Sevgi; stelik, bir de sonsuz hayranlık”(Uçuk, 2003: 20)

Yazar burada sevgiyi irdelemektedir. Diğer sevgilerde olduğu gibi, aile sevgisinin de dereceleri vardır. Bir başka sevgi ile bağlı olduğunun ifade edilmesi ve bunun sonsuz hayranlıkla i içe olduğunu belirtilmesi dikkat çekicidir. Burada önemle tekrar belirtmemiz gereken durum, Uçuk’un sevgi değerini okura genellikle sevgi sözcükleri ve hareketleri ile anlatmış olmasıdır. Sevgiyi anlatırken, bir anne şefkati gibi olduğunun ifade edilmesi de bunun örneklerindedir.

“Perinaz Sultan, kollarını açtı. İkisini de kucakladı. pt Güneş’i ve Yağmur’u anne şefkatiyle, sevgisiyle.”(Uçuk, 2003: 29)

Allah Sevgisi

Serinin ikinci kitabında da sevgi değerlerine çokça yer verildiği görülür. Bu zaman zaman dini değerler ya da aile sevgisi, aşk değerleri olarak da verilir. Allah sevgisi, yazar için belkide en büyük sevgidir. Bunu masallarında da net bir şekilde görebilmekteyiz. Allahı sevmenin güzelliği, Allah'ın da bizi, insanları ve iyi kullarını çok sevdiği anlatılır. Cahit Uçuk Allah sevgisine daha çok dini değerler arasında yer vermiştir; ancak sevgi değeri içerisinde de yer verilebilir.

Uçuk, Allah sevgisini işlerken çocuğun anlayabileceği bir dil ile, çeşitli öğüt ve mesajlar vererek sunmuştur.

“Güzellik de, güzelliğe yakışan iyi yürek de Allah vergisidir. Bunların hepsi sende var yavrum... Sana sevgimi ballandıran, besleyen, büyüten işte bu Allah vergilerine kattığın alçakgönüllülüktür...”(Uçuk, 2002: 46)

Yazarın Allah'ın sevgisinden dolayı insanın sevildiğini anlatması çocuk için önemli bir örnektir. Bu Yunus Emre'nin de dediği gibi, yaratılanı yaratandan ötürü sevmektir. Allah sevgisinin, Allah'a şükürle güzelleştiğini okura ifade eder. Bu sevgi kimi zaman sadece insanın sevgisi değil, Allah'ı sevgisi de olabilir;

“Aslında sen sözlerimle diğerlerinden daha yücesin. Ama alçakgönüllü olmayı sürdür yavrum. Kendini beğenmiş kişiler Allah katında da kulların gözünde de sevilmazler.” (Uçuk, 2002: 54)

Sevginin beşeri bir olay olmadığını ifade eden yazar, Allah'ın sevgisine değinmiştir. Allah'ın ne tür insanları sevmeyeceğini anlatarak, Allah'ın sevgisinin kutsallığına değinir. Sevginin kutsal bir değer olduğunu, insanı insan yapan özelliklerinden biri olduğunu, sevginin ilahi yönünü de anlatarak okura sunar.

Uzaydaki Mavi Bilye serisinin; **Harika Çocuklar, Sırlı Saray, Doğa Savaşçıları, Uçan Su** adlı ilk dört kitabında diğer altı kitaba göre daha az sevgi değerine rastlanmıştır. Bunlar aile sevgisi, Allah sevgisi ya da çevre ve doğa sevgisi değerleri altında da verilmiştir.

Çevre Sevgisi

Çevre sevgisine, çevre bilinci ve doğa sevgisi değerinde daha çok açıklamada bulunmuştuk; ancak sevgi içerisinde çevre sevgisi de bulunduğu için burada da yer verdik. Uçuk, çevreyi sevmenin insanı semek olduğunu okurlara sezdirmiştir.

“Sevgili çocuklar yarın tümüyle sizin olacak. Dünyamızı korumak en kutsal görevinizdir. Sizleri seviyorum, sizlere tüm yüreğimle güveniyorum sevgili çocuklar.”(Uçuk, 2003: 53)

Hayvan Sevgisi

Hayvan sevgisi de sevgi değerinin önemli çeşitlerindedir. Bu kitapta da Yağmur’un birinci kitaptan beri bahsedilen mistik ve gizemli kedisi ile arasındaki diyaloglar vardır. Bu kedi, tüm masalarda bulunan önemli bir varlıktır. Fantastik ve gerçek dışı özelliklere sahiptir. İnsanlarla konuşabilir, onları duyabilir, anlayabilir. Periler alemini ziyaret edebilir ve dünya ile yer altı arasında gidip gelebilir. Kedinin aile bireylerinin yanına her gelişinde, kahramanlar hemen onu kucaklarına alıp sevmeye ve ilgi göstermeye başlarlar. Kedinin geçtiği her bölümde, özellikleri tasvir edilir ve ona gösterilen sevgiden bahsedilir. Yazarın bu sevgiyi anlatırken kedinin de sahiplerini sevdiğini de ifade etmesi önemli görülebilir.

“Seni seviyorum Yağmur, seni özledim Yağmur, diyorsun herhalde.”(Uçuk, 2003: 28)

Yağmur’un kedisini bu ve benzeri sözcüklerle sevmesi ve kedisinin de onu sevdiğini, onun duygularını anlarcasına ifade etmesi farklı bir örnektir.

“Ah ne kadar sevinçliyim bana bu haberi verdiğin için... yüreğime su serpildi. Hiç olmazsa Bediş sevgilimin sağlık haberlerini aldım... hem de sevinçlerinin birikimi duygularından doğanlardı.”(Uçuk, 2003: 31)

Cahit Uçuk’un sevgi değerini kullanırken şiirden de yararlandığı, hatta vermek istediği iletiyi bu şekilde sağladığı görülür. Bununla beraber genellikle sevgi değerini çocuğa bu değeri ifade edecek cümle ve ifadelerle sunmuştur. Kahramanların sevgilerini sözcüklerle ifade edip, davranışlarla pekiştirmesi dikkat çeken noktadır.

Milli Değerler Bilinci ve Yurt Sevgisi- (Vatanseverlik) Değerleri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Vatan, üzerinde yaşayan millet ile birlikte bir bütünü arz eden, uğruna canlar verilen, ağıtlar yakılan, sözde “kara parçası” anlamında geçen; ancak içinde onun uğruna feda olmuş onlarca canı barındıran topraktır. Onu sevmek bir şeref, korumak namustur.

Türk milleti, Orta Asya’ dan Anadolu’ya; Balkanlardan Adriyatik’e, Fas’a, İran’ a kadar birçok vatan edinmiş, her sahip olduğu yeri de gözü gibi koruyup sevmiştir. Bu uğurda Çanakkale’de 250 bin can vermiş, Kurtuluş Savaşı’nda tek yürek halde, düşmanı yenmiştir. Türk milleti için vatan, vatan sevgisi; toprağındaki buğdayı, ağacındaki yaprağı sevmektir. Denizinde dalgası, havasında rüzgârını sevmektir. Dağında kuşu, ceylanı, kartalı; bağında gülünü sevmektir. Biz Türk milletinin vatan anlayışı, şairin de ifade ettiği gibidir;

*“ Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır
Toprak eğer uğruna ölen varsa vatandır.”*

Cahit Uçuk’ da milli mücadele dönemini görmüş, bağımsızlığı ve vatan sevgisinin anlamını ve değerini bilen bir yazardır. Eserlerinde de bunu görebilmek mümkündür. İncelediğimiz 15 masal kitabındaki çoğu kitapta da bu değere rastlanır.

Fadiş Bediş Ediş serisinin bölümlerinde de bu değere rastlanır. Üç kız kardeşin aile, ev ve yurtlarını sevmeleri, yurtlarını özlemeleri buna örnektir. Vatan sevgisi kimi zaman milli duygularla ifade edilmiş, kimi zaman da estetik duygularla ifade edilmiştir. Cahit Uçuk, milli duyguları yüksek bir yazardır. Milli değerleri tüm kitaplarında görebilmek mümkündür. **Fadiş Ediş Bediş 1’ de**, vatanın güzelliğinden bahsedilmiştir.

*“Teperlere doğru uzanan güür yeşilliklere baktı. Öylesine güzeldi ki orman.
Yeşil kokuyordu. Yeşil ağaç, yeşil yaprak, yeşil çimen doluydu tüm hava. Kuşlar, bu yeşilliklerin gizliliklerinde bin bir çeşit ezgi ile ötüyorlardı.”*(Uçuk, 2002: 47)

Uçuk, vatan sevgisini, bazen evine-yurduna bağlılık, bazen milli değerlerine bağlılık, bazen de vatani sevmek şeklinde ifade etmiştir. Bu anlatımlarda özellikle vatanın gelişimi, ilerlemesi ve çağdaşlaşmasına vurgu yaptığı görülmektedir.

“Milletimiz dünyanın en uygar milletlerinin üstünlüklerini gerilerde bırakacak keşifler yapacak, bugün bizleri şaşırtan bu sevgili varlıklar, yaşlarının sayıları arttıkça, dünyayı da şaşırtacaklar. İnsanlığın çok eski zamanlarında, Allah peygamber gönderirdi kullarına. Onları eğitmeleri, en güzel yaşam biçimlerini öğretmeleri için. Bugünse daha doğdukları andan çevrelerine ışık saçan, üstün yaratılışlı bebekler armağan etmekte. Bu bebekler yarınların dünyalarını eğitecekler. Dünyanın dizginlerini ellerine alacaklar.”(Uçuk, 2003: 51)

Yazar burada yukarıda bahsettiğimiz gibi, milletin gelişimi ile vatan gelişimi sağlanacağı vurgulanmış ve vatanın dünyanın önemli bir gücü haline gelmesi ifade edilmiştir. Uçuk’un burada çocuk okura vatan sevgisini aşılarken, vatani sevmenin, onu korumanın yanında yüceltmek ve geliştirmek olduğunu da sezdirmek isteği söylenebilir.

Uçuk vatani sevmenin farklı yönlerini de ele alarak bu değeri eserlerinde kullanmıştır. Vatan sevgisini şahsi olduğunu vurgularken, sadece milli duygularla hareket etmeden, herkesin vatanının kendine güzel olduğunu ifade etmiştir. Yazarın burada vatan sevgisini kullanırken cenneti örnek göstermesi önemli görülebilir. Bu bakış açısı, cennetin her yönden olumlu yapısını vatanla eşdeğer görmektir. Milli değerler ile dini değerlerin bir arada verildiği bir örnektir. **Sırlı Saray’da**, periler dünyasına giden Yağmur ile ceylanın arasında geçen konuşmada herkesin vatanının kendisi için önemli olduğu vurgulanır.

“Burası cennet olmalı. Herkesin vatani kendisine cennet gelir... Bize de burası cennettir.”(Uçuk, 2003: 43)

Vatan sevgisini milli öğelerle birlikte işleyen Uçuk, kültürün tüm alt başlıklarını çocuğa bu değer içinde sunar. Yemekler, giyecekler, özel günler, gelenek görenekler bunlardan bazılarıdır. Bu örnekler çocuğa bilmediği kültürel öğeleri ve örnekleri de kazandırabilir. Yazarın masallarındaki sembol yapılarından birisi olan çevre koruma kulübünün çevre ve doğa sevgisi ile ilgili faaliyetleri içerisinde, Güneş’in konuşmalarında da memleket sevgisi geçer.

“Öyleyse her birimiz kendi el emeği, göz nuruyla bir eser yapacak. Bu resim de olabilir. Bir tahta oymacılığı ile bir resim çerçevesi, bir süs aynası gibi. Kızlar el

işleri ile kış için başlıklar, atkılar, çoraplar örerler ki, bunların başarılmasına anneleriniz, nineleriniz de seve seve yardımcı olurlar sanıyorum. Küçük sergiler açabiliriz. Satışlarının kazancının nerelere harcanacağını anlatırsak, alıcılarımızın sayısı artar. Evlerimizde yetiştirdiğimiz çiçekler, ellerimizde yapacağımız reçeller, pastalar, çörekler, börekler satabiliriz. Memleketimizin iç yörelerinin ünlü aşlarından örnekler, Diyarbakır'ın içli köfte, gözleme, bulgur pilavı günleri tertipleyebiliriz.” (Uçuk, 2003: 68)

Yukarıda bahsettiğimiz gibi kültürel öğelerin kullanıldığı örneklerden birisi de geleneksel giysilerdir. Yazarın burada okura sunduğu tasvir dikkat çekicidir.

“Yağmur Alacadağ Yörüklerinin giysileri içindeydi. Belden aşağı tıpkı bir eteklik biçiminde sadece ayak bileklerinden, mavi saten şalvarı üstünde, yine mavi saten bir üç etek giymiştir. Gümüş işlemeli, kim bilir hangi genç Yörük kızının elinin emeği, gözlerinin nuru ile işlenmişti. Yakaları, kolları oyali bürümcük gömleği... İncecik belinde zarif bir gümüş kemerle süslüydü bu üç etek. Başında gümüş tepelikli, önü altın dizili kulaklar üstünde halkalarda yıldız altınları ile bir Yörük başlığı vardı.”(Uçuk, 2003: 44)

“İznik kâsesi, çini porseleni ve yedi kat yerin altında doğum yeri olan sürahiler, bardaklar, çanaklar, tabakların sergilendiği büyük salonda sadece ortadaki büyük masanın üzeri boşaltılmıştı.”(Uçuk, 2003: 40)

Kültürün mimari ve sanatsal yönünü ifade eden bu paragrafta yazar, yemek ve giyim örneklerinde olduğu gibi, yine yurdun çeşitli yerlerinden örnekleri çocuğa sunmuştur. Uçuk'un masal kitaplarını bu nedenle bir bakıma kültür rehberi olduğu söylenebilir.

Dünyamız Tehlikede adlı beşinci kitapta, vatan sevgisi değeri ile birlikte bağımsızlık teması da içerisinde verilmiştir. Yazar Cahit Uçuk, adeta vatan sevgisine nasıl sahip olduğunu gösterircesine bu değeri işlediği görülür.

“Bu vatani vatan yapan, gelmiş geçmiş yüce insanların, en son büyüğü Atatürk'ün ülkülerinin savaşçılarıdır. Ben küçücük çocuklarımızın tümüne büyük saygı duymaktayım. Tuttukları savaş bayrağında ay yıldız var. Temiz kanlarının rengi var. Fakat bu bayrak kan dökme isteğinde olanların değil, savaşız ve

yaşanacak bir dünyanın mutluluğunu koruma yolundaki çocukların güvenilir ellerinde.” (Uçuk, 2003: 23) Sadece doğa sevgisi ve çevreyi koruma bilinci değerlerine sahip olmayan çevre koruma kulübü üyeleri de duygularını bu şekilde ifade eder.

Burada Uçuk’un yaşadığı dönemleri ne derece eserlerine yansıttığının anlaşılmasını sağlayacak ifadeler bulunur. Atatürk’ün kurucu ve liderlik vasıflarına değinen Uçuk, Atatürk ilkelerinin savaşçıları olarak tabir ettiği çocuklara seslenmiştir. Gençliğe hitabenin özünü bu şekilde masallarında kullandığı çıkarımında bulunulabilir. Yine dikkat çeken noktalardan birisi, Milli değerlerin milli duygularla çocuğa hissettirilmiş olmasıdır. Ancak yazar bunu yaparken ırkçılık boyutunda değil, barış değerine verdiği önemle ifade etmiştir. Türk kanının asilliğinin, kan dökmek değil, barışı sağlamak için asil olduğunu ve bu asil kanla oluşmuş bayrağın güvenilir çocuklarda olması gerektiğini ifade ettiği söylenebilir.

Vatan ve milli değerler denilince akla milli bayramlar da gelir. Özellikle Atatürk’ün çocuklara armağan ettiği 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, çocuklara hem milli değerleri kazandırmak hem de kendinden bir şeyler buldurmak adına önemlidir. Çocuk masalı yazarı Cahit Uçuk da bunu göz önünde bulundurur.

“23 Nisan Çocuk Bayramının sadece Türk çocuklarına özgü olmamasını diliyoruz. Sizler de ülkelerinizde 23 Nisan Çocuk Bayramı olarak kabul ettirmelisiniz. Söz veriyoruz, 23 Nisan bizlerin de bayramı olacaktır, söz veriyoruz.”(Uçuk, 2003. 51)

Türkçe Eğitime Katkı ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Deyimlerle İlgili Bulgu ve Yorumlar

Türkçenin en önemli özelliklerinden bir tanesi, birçok duygunun farklı şekillerde, farklı sözcük ve cümlelerle ifade edilebilmesidir. Bunu sağlayan başlıca unsur da atasözü ve deyimlerdir. Özellikle deyimler, bunun en önemli temsilcisidir denilebilir. Bir duygu, bir düşünce ya da bir ifade uzun uzun cümlelere girmeden bir deyimle ifade edilebilir. Bir konudan bahsetmek istenildiğinde, o konuya ilgili ortak birçok deyim toplanıp bir paragraf şeklinde düzenlense, anlamlı ve amacına ulaşan yazılar yazılabilir. Yani deyimler dilin jokeri, hazinesidir şeklinde de yorumlanabilir.

Aksan'a (1990: s.37-38) göre, “*Belli bir kavramı, belli bir duyguyu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür.*” Dudak bükme, ipe un sermek, ağızdan baklayı çıkarmak; tek öğeli deyimler için de akşamcı, kaşarlanmış, sudan, gözde, gedikli gibi örnekler verilebilir.

“*Deyimler genellikle bir durumu karşılayan olayların özelliklerini, insan karakter ve davranışlarını, insanların çeşitli fiziksel ve ruhsal niteliklerini betimlemek üzere oluşturulmuş, kendi anlamları dışında kullanılan söz öğeleridir.*” (Aksan, 2002: s.95).

Yine Aksan (1990: s.38) bu konudaki görüşlerini şöyle ifade eder: “*Deyimler bir dilin anlatım yollarını, o dili konuşan toplumun geçmişini, yaşam biçimini, geleneklerini ve çeşitli özelliklerini belirten önemli ipuçları sağlarlar. Türkçe, deyimler açısından kendine özgü nitelikler gösterir. Türkçe, doğaya sıkı sıkıya bağlı, anlatım sırasında doğadan yararlanan, olayları ve duyguları somut nesnelere dayandırarak, somutlaştırma yoluyla dile getiren bir dildir. Bu yüzden diller “güçlü bir anlatım tanığı” durumundadır. Aba altında sopa göstermek, hem nalına hem mihına vurmak, etekleri zil çalmak, saçını süpürge etmek.. gibi.*”

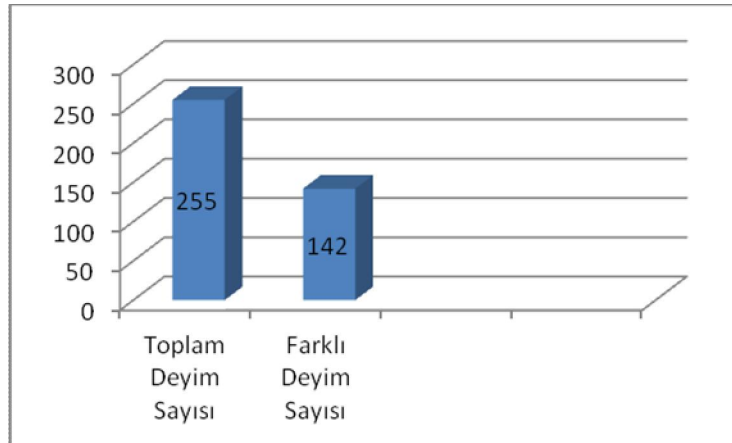
Cahit Uçuk' un masal kitaplarında da deyimlere sıklıkla yer verilmiştir. Verilen deyimler EK 1'de verilmiştir. Deyimlerden bazıları şöyledir:

- Bütün bildiklerini canla başla öğretme tutkusunun tiryakisi olmuşlardı. (SS, s. 6)
- Ben ve Füsunnaz nine sevgimizi öyle başımıza taç etmişiz ki... (SS, s. 20)
- Onları göz ardı etmeyiniz.(SS, s. 124)
- İncecik Ay, başını alıp gitmişti.(FBE 3, s. 6)
- Yüreği söz dinlemez, törelere kulak asmaz bir coşkuyla yanıp tutuşuyordu. (FBE 3, s. 15)
- Ah yavrum gülünce yanaklarında güller açıyor. (FBE 3, s. 68)
- Aklı karışmıştı biraz ve gelişinde duyduğu sevinçlerin fırtınası da yatışmıştı. (DS, s. 8)

- Yakışıklı genç kocası tarafından en kıymetlilere layık görülen el üstünde tutulan Bediş Sultan. (DS, s. 80)
- Masanın çevresindeki en genç yaşlılar, en gençler, bu sevgili konuşun sözlerini can kulağı ile dinliyorlardı. (DS, s. 126)
- Kızının dadısının ise dili tutulmuştu. (HÇ, s. 11)
- Doğum günlerini dört gözle bekliyorlardı. (HÇ, s. 58)
- Beni sakın saygısız, her gizli konuya burnunu sokan biri sanmayın. (HÇ, s. 93)
- Kardeşlerin solukları kesildi bir an. (DT, s. 13)
- Odasının kapısından henüz çıkmıştı ki, bir an ayaklarını yerden kesen itilişle korktu. (DT, s. 64)
- Az sonra yüreğine bir ferahlık geldi. (DT, s. 97)
- Fakat güvendiğimiz dağlara kar yağdı. (MY, s. 8)
- Çocuklar başına buyruk hareket ediyorlardı. (DT, s. 51)
- Sevgisi o kadar içime işlemişt ki... (DT, s. 84)
- Bizler küçüklere kol kanat açmalıyız. (YCD, s. 79)
- Sevgili Güneş ağabeylerinin düğününde kalburla su taşıyacaklardır. (YCD, s. 80)
- Birden bire kendimi kaybettim galiba. (US, s. 8)
- Bu olay karşısında birden aslan kesildi. (US, s. 59)
- Bediş Sultan, hayranlıkla bakıyor ve göğsü kabararak dinliyordu torunun torununu. (US, s. 105)
- Yaver dedemiz, onların eşleri olan harika büyük ananelerimiz onların çocukları, torunları ve kızlar, erkekler bütün ailenin bireyleri el birliği ile çalışmamıza katılacak. (YAD, s.11)
- Öyle güzel konuşuyordu ki sanki ağzından bal akıyordu. (YAD, s 65)
- Oğlunun ağzı bir karış açıldı; elindeki torbayı tersine çevirdi. (YAD, s. 101)
- Ama başınız sıkışırsa eşleyip çıkartın. (FBE 1, s. 26)
- Armağanlara belirsizce göz attı. (FBE 1, s. 38)
- Şehzade, ağır başlı bir sakinlikle bakıyordu onlara. (FBE 1, s. 88)

- Bu yiyeceklerin nefis kokuları tütsü tütsü burnuna dolunca ağzı sulandı. (FBE 5, s. 7)
- Gün geldi bize sırt çevirdi. (FBE 5, s. 21)
- O anda şimşekler çaktı başının içinde. (FBE 2, s. 22)
- Bu kez Bediş' in yüreği öyle sevinçle doldu ki... (FBE 2, s. 31)
- Genç kızlar kendilerinden geçmiş bir haldeydiler. (FBE 2, S. 59)
- Neşeden, mutluluktan eteklerinde ziller çalarak girdiği büyüklerin yanından, uzunca bir süre sonra üzüntü içinde çıktı. (FBE 4, s. 12)
- Niye bu kadar diller döküyorsunuz? (FBE 4, s.14)
- Hepsi alıp başını gitmiş, sadece diplerinde hiç sönmeden yanan kor ateşler kalmıştı. (FBE 4, s. 48)
- Birden çiçeğin titreşimleri durdu boynu büküldü. (ÖD, s. 22)
- Açık hava tiyatrosunun iğne atılsa yere düşmeyecek kalabalığı, tek yürek atan bir yüce beraberlik oluşturdu. (ÖD, s. 104)
- Yağmur, yüreklerine su serpmişçesine ferahladılar. (MCD, s. 41)
- Mecburiyetten boynunu eğmişti. (MCD, s. 96)
- Yağmur “Süt dökmüş kedilere benzedi bizim konuklarımız!...” (MCD, s. 65)

Grafik 1: Masal Kitaplarında Kullanılan Toplam Deyim ve Farklı Deyim Sayısı

Tablo 1: Masalarda En Sık Kullanılan 20 Deyim ve Sıklıkları

SIRA	DEYİM	SIKLIĞI
1	Aklı almamak	10
2	Göğsü kabarmak	10
3	Bağırna basmak	9
4	Can kulağı ile dinlemek	8
5	İçini çekmek	8
6	Taş kesilmek	8
7	Gözleri kamaşmak	7
8	Aklı karışmak	6
9	Kulak kesilmek	5
10	Başına buyruk olmak	4
11	Canla başla öğretme	4
12	Göz atmak	4
13	Yüreği sızlamak	3
14	Aklı başında olmak	3
15	İçi içine sığmamak	3
16	Aklı durmak	3
17	Dili tutulmak	3
18	Soluğu kesilmek	3
19	Yüreği yanmak	3
20	Yüreği çarpmak	3

Cahit Uçuk' un incelediğimiz 15 masal kitabında toplam 255 deyim kullanılmıştır. Bunların 142'si farklı deyimlerdir. Toplam 255 deyim arasında en sık kullanılan deyimler, 10 sıklık ile “Aklı almamak” ve “Göğsü kabarmak” tır. Masal kitaplarındaki toplam deyimler EK 1’ de verilmiştir.

İkilemeler İlgili Bulgular ve Yorumlar

Bir dilin kelimeleri ile birlikte atasözleri, deyimler, kalıp sözler, terimler, ikilemeler ve çeşitli anlatım kalıpları o dilin söz varlığını meydana getirir. Türkçenin her döneminde, her lehçesinde belirgin olarak görülen ikilemeler, dilin gerek yapı, gerek söz dizimi, gerekse anlambilimi açısından en önemli öğelerinden birini oluşturur. Latin edebiyatında birkaç örnekle gösterilebilen ikilemelerin, dünya dillerinde de çok az örneği vardır. Türkçeye yakın oranda Korecede ve Japoncada görülen ikilemeler, Türkçede oldukça yaygın bir kullanıma sahip bulunmakta ve çok güçlü bir anlatım imkânı sağlamaktadır (Aksan, 1996: s.60). Bu zenginlik, edebi eserlerimizde de anlatımı güçlendirmek adına yarar sağlamıştır.

Aksan (2004: s.195-197) bu konuyla ilgili çalışmasında beş çeşit ikilemeden bahseder:

1. Değişik sözcük türlerinden aynı sözcüğün yinlendiği örnekler:

Ad: kapı kapı, sayfa sayfa; **Sıfat:** koca koca, son sarı; **Belirteç:** zaman

zaman, yavaş yavaş; Ulaç: geze geze; durup durup; Eylem: durdu durdu, oturur oturur, Ünlem: of of, vay vay

2. Değişik sözcük türlerinden es anlamli kurulanlar: **Ad:** *çarşı pazar, ev bark; Sıfat: derme çatma, doğru dürüst; Belirteç: açık seçik, sarmaş dolaş; Ulaç: ezile büzüle, düşünüp taşınıp; Ortaç: bitmiş tükenmiş, yenmez yutulmaz; Eylem: ağlamış sızlamış; yazdı çizdi.*

3. Değişik sözcük türlerinden ters anlamlılarla kurulanlar: **Ad:** *yer gök, ölüm kalım; Sıfat: büyük küçük, erkekli kadınlı; Belirteç: ileri geri, er geç; Ulaç: bata çıka, gidip gelip; Ortaç: olur olmaz, gelen giden; Eylem: durdu durmadı, istesin istemesin.*

4. **Yansımali ikilemeler:** **a)** *Yalnızca bir eylem, bir oluş, bir durum için kullanılanlar: horul horul (uyumak), tıpış tıpış (yürüme).* **b)** *Derece gösteren farklı biçimleri olan yansımali ikilemeler: çıtır çıtır-çatır çatır-çatır çatur; kıtır kıtır-katır katır- katır kutur.* **c)** *İki ögesi aynı seslerde kurulu yansımali ikilemeler: şırl şırl, ciyak ciyak. Bir ögesi farklı ünlü ya da ünsüzlerden kurulu yansımali ikilemeler: gacır gucur, şangır şungur;* **d)** *Yansımali eylemlerden oluşmuş ulaçlarla kurulu ikilemeler: hıçkıra hıçkıra, ıkına sıkına, oflaya puflaya.*

5. **Ön sesi "m" ile değiştirilerek yüklenen ikilemeler:** *okul mokul, araba maraba; özel adlarla kurulabilir: Ayşe Mayşe, Ankara Mankara.*

Cahit Uçuk, anlam ve ifade yönüyle zengin olan masal kitaplarında ikilemelere çok fazla yer vermiş, birçok ikileme çeşidini eserlerinde kullanmıştır. Bazı sözcüklerle ifade edemediği anlamları daha çok ikileme sözcükler ile ifade etmiştir. İncelenen bu masallardaki ikilemeler, EK 2' de verilmiştir. Aksan'ın belirttiği sınıflamaya göre Uçuk, ikilemeleri başarı ile kullanmıştır. Aşağıda bazı örneklere yer verilmiştir.

Masallarda değişik sözcük türlerinden aynı sözcüğün yinelendiği örnekler:

- **Ad:** *Sincapları gazeller, ceylanlar, ak güvercinler, kırlangıç kuşları, belki de martılar kanat kanattı. (YCD, s.23)*

- **Sıfat:** Bohça biçimindeki sarılış tümüyle açılınca, içindeki pırıl pırıl yeşil sırlı küp göründü. (MCD, s.93)
- **Belirteç:** Bediş, küskün küskün baktı bir sure annesine. (FBE 3, s. 22)
- **Ulaç:** Korka korka koruya açılan büyük pencereye doğru yürüdü. (FBE 1, s.46)
- **Eylem:** Geldiğine benzer bir koşuyla ağaçların arasından dolana dolana uzaklaştı. (DT, s. 71)
- **Ünlem:** Hadi hadi ! Güneş, koşalım ormanda biraz. (DS, s.50)

Masallarda değişik sözcük türlerinden eş anlamlı kurulanlardan örnekler:

- **Ad:** Bağına bahçesine çayın suyunu salan bağ, bahçe sahipleri neye uğradıklarını şaşırılmışlar, feryat figan içinde kalmışlardı. (MY, s.9)
- **Sıfat:** Kendini irili ufaklı çocukların arasında buldu. (SS, s. 26)
- **Belirteç:** Bu işlerle uğraşırken yüce çınarın yapraklarındaki güneş yıldızları birer ikişer sönmeye başladılar. (FBE 4, s.50)
- **Ulaç:** O zamandan beri hep sorup soruşturarak aramış. (YAD, s. 44)
- **Eylem:** Şimdi ise kar giysilerini giyininip kuşanacak. (US, s.88)

Masallarda değişik sözcük türlerinden ters anlamlılarla kurulanlardan örnekler:

- **Ad:** Büyüklü küçüklü hepsi özleyen kişilerdi. (HÇ, s. 23)
- **Sıfat:** Top top kasımpatıları, kıvrımlı yapraklar büyüklü küçüklü kasımpatlar, goca güller açılmış renk renk. (FBE 5, s. 11)
- **Eylem:** Yağmur, rüya çiçekleri tarlalarına bakan salıncaklı koltukta çiçeklerinkine benzetmeye çalıştığı bir salınıyla öne arkaya gidip geliyordu. (MY, s. 25)
- **Belirteç:** Füsunsaz başını sağa sola doğru çevirdi. (FBE 5, s. 47)

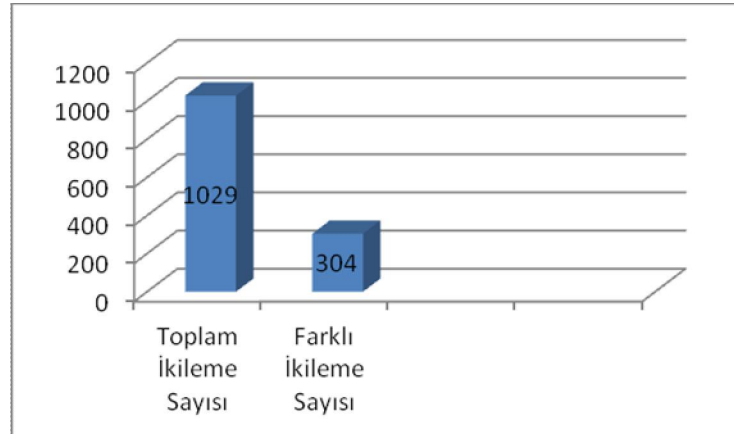
- **Ulaç:** ve gözlem odamızın kapısından girdiğimde, çağrı ışıklarının yanıp sönmekte olduğunu gördüm. (DT, s. 12)
- **Ortaç:** Sonra sade türkü biçimine giren sözler değildi, yüreklere dolan boşalan. (MCD, s. 10)

Masallarda yansımali ikilemelerden örnekler:

- Yalnızca bir eylem, bir oluş, bir durum için kullanılanlar:**
Sağ elinden Yağmur'u sol elinden Mahara'yı tutmuş, gürül gürül yanan ocağın başına götürüyordu. (US, s. 101)
- Derece gösteren farklı biçimleri olan yansımali ikilemeler:**
Çocuk, ürkek bir tavşan benzeri tir tir titriyordu. (FBE 3, s. 86)
- İki ögesi aynı seslerde kurulu yansımali ikilemeler:**
Altınların şıkır şıkır seslerini duydu, akışını gördü. (MCD, s. 98)

Masallarda yansımali eylemlerden oluşmuş ulaçlarla kurulu ikilemelere ve ön sesi "m" ile değiştirilerek yüklenen ikilemeler bulunmamaktadır.

Grafik 2: Masal Kitaplarında Kullanılan Toplam ve Farklı İkileme Sayısı

Çocuk öykülerinde kullanılan en sık 20 ikileme aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2: Masal Kitaplarında En Sık Kullanılan 20 İkileme ve Sıklıkları

SIRA	İKILEME	SIKLIGI
1	Yavaş yavaş	44
2	Parıl parıl	40
3	Renk renk	39
4	Halka halka	34
5	Usul usul	33
6	Birer birer	31
7	Pırl pırl	26
8	Mır mır	24
9	Sık sık	21
10	Sıkı sıkı	20
11	Seve seve	19
12	Vakit vakit	19
13	Kocaman kocaman	19
14	Ağır ağır	17
15	Uzun uzun	16
16	Işıl ışıl	14
17	Şaşkın şaşkın	13
18	Kanat kanat	11
19	Tek tek	11
20	Soru soru	11

Cahit Uçuk' un masallarında en çok kullanılan ikileme, 44 sıklıkla “yavaş yavaş” dır. İkinci olarak en sık kullanılan ikileme 40 sıklıkla “parıl parıl” dır. Toplam ikileme sayısı 1029’ dur. Toplam ikileme sayısı içerisinde farklı ikileme sayısı 304’tür. Yazar Cahit Uçuk, ikilemeleri sıklıkla kullanmıştır. Türkçenin önemli zenginliklerinden olan ikilemeler, anlam güzelliği kazandırmıştır. EK 2’ de tüm ikilemelerin gösterildiği tablo verilmiştir.

Atasözü İle İlgili Bulgu ve Yorumlar

Aksoy'a (1988: s.37) göre atasözü; "Ataların uzun denemelere dayanası yargılarım genel kural, bilgece düşünce ya da Öğüt olarak düsturlaştırılan ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş özsözlerdir. "

"Türkçedeki atasözü kavramı etimolojisi incelendiğinde, bit kavramın karşılığı olarak Divân-ı Lûgatit-Türk' te Arapça mesel ve Türkçe sav sözcükleri ile karşılaşılmaktadır. Divan edebiyatında bunlardan başka darbimesel sözcüğü de görülür. Türk yazınının ilk örnekleri arasında sayılan Orhon Yazıtları (VIII. Yy.), Yusuf Has Hâcib 'in Kutadgu Bilig (1069) ve Kâşgarlı Mahmud' un Divân-ı Lûgatit-Türk (1072-1074) adlı yapıtında ilk kez yazılı olarak Türk atasözlerine rastlanmaktadır. Türk atasözlerini XII. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar ancak edebî yapılar aracılığıyla izlemek mümkündür. Şinasi tarafından 1863 yılında yayınlanan

Durub-ı Emsâl-i Osmaniye adlı yapıt, ilk Türkçe derleme olarak nitelendirilebilir. Bu yapıtın 1870 yılında yayımlanan ikinci baskısında atasözlerinden başka, deyimler, beyitler ve bilgece mısralara da rastlanmaktadır" (Sağlam, 2004: 14).

Sağlam (2004: s.27), atasözleri için şöyle bir tanım geliştirmiştir: *"Nesilden nesile aktararak günümüze ulaşan bit sözler anonim olup, bütün bir tümce şeklindedir. Kısa ve kalıplaşmış özsözler biçiminde rastladığımız. bu sözler, daha önceki kuşakların yargılarını ve gözlemlerini genellikle dilsel bir imge şeklinde, bizlere yaşamımızda yol gösterici hirer kural olarak sunarlar."*

Tanımlamalardan hareketle, atasözlerinin toplumun tarihsel hafızası ile, birikimli bir şekilde oluşmuş; duygu, düşünce ve yaşantıları içeren, söyleneni belli olmayan özlü cümlelerdir denebilir.

Cahit Uçuk'un incelediğimiz 15 masal kitabında bulunan atasözleri şunlardır:

- Bir nüsha ki hoş fakat meali boş (DS, s. 99)
- Sabırla koruk pekmez, dut yaprağı atlas olur (HÇ, s. 95)
- Bir elin nesi var iki elin sesi var (HÇ, s.52)
- Derdini söylemeyen derman bulamaz (MY, s.10)
- Yaş kesen baş keser (YCD, s.54)
- Üzümünü ye bağını sorma (US, s. 59)
- Minareyi çalan kılıfını hazırlar (YAD, s. 26)
- Nuh deyip peygamber dememek (YAD, s. 47)
- Öz ağlamayınca göz ağlamaz (YAD, s. 92)
- Cami yıkılsa mihrabı yerindedir. (FBE 2, s. 81)
- İnsanlar konuşa konuşa hayvanlar koklaşa koklaşa anlaşır (ÖD, s. 5)
- Her taş yerinde ağırdır. (FBE 2, s. 94)

Cahit Uçuk, masallarında atasözlerine deyimler kadar çok yer vermese de bir çok kitapta örneklerine rastlanmıştır. Atasözleri kültürün ve kültür aktarımının önemli bir ögesidir ve yazar Uçuk da bunu en güzel şekilde kullanmıştır. Anlatılan

konuya uygun olarak cümleler yerli yerinde kullanılmış ve verilmek istenen mesaja bağlı olarak uygun ifade atasözleri ve deyimler ile sağlanmıştır.

Yansıma Sözcükler İle İlgili Bulgu ve Yorumlar

Yansımalar, doğadaki varlıkların ya da çeşitli nesnelerin çıkardığı sesler yoluyla oluşmuş sözcüklerdir.

Zülfikar (1995: s.6) yansımaları şöyle açıklar: “*Tabiattaki zengin hareketliliğin ve onun üyeleri olan insanların, hayvanların çıkardıkları sesler, gürültüler niteliklerine yakın bir tarzda adlandırılmaya çalışılmıştır. Belirli bir sesin, gürültünün dildeki yaklaşık yansıması olan sözler, Türkçenin yapı karakterine uygun bir tarzda daha çok tehlikeli, en yalın biçimler olarak ortaya çıkmışlardır.*”

Cahit Uçuk’un masallarında yansıma sözcükler, ikilemelere göre daha az bulunmaktadır. Doğadan yansıyan sözcükler ve farklı anlamlarıyla yansımaların, masallarda çocuğun ufkunu geliştirmesi ve okuma zevki katması açısından olumlu sonuçları olmuştur.

Yazarın masallarında yer alan yansıma örneklerine aşağıda yer verilmiştir.

- Yağmur fısıldayarak sordu. (YAD, s. 22)
- Piyanoda küçük fısıltılar, ince notaların sesleri serin bir rüzgarcasına odanın loşluğuna akmaya başladı. (YAD, s. 35)
- Bu yoldaki kuruntularını dağıtan bir küçük havlama sesiyle sevindi. (YAD, s.51)
- Bu havlama bir an kadar kısıydı. (YAD, s. 51)
- Arı büyük bir vızıltı ve şaşkıncu bir çabuklukla kemirmeye başladı. (YAD, s. 102)
- Yağmur yavaşça fısıldadı. (YAD, s. 108)
- Yattılar, konuşmak, fısıldaşmak hiç olmadı. (YAD, s. 116)
- Birden bire Fadiş ninem uzun eteklerini hışırdayarak kapıdan girecekmiş gibi. (HÇ, s. 8)
- Sonra usulca mırıldandı. (HÇ, s. 9)
- Canan’ a göz kırptı, küçük bir sesle mırıldandı. (HÇ, .s 15)
- Yavaşça eğilerek kardeşine fısıldadı Güneş. (HÇ, s. 73)

- Yağmur bebek de Güneş kardeşini öptü, mırıldandı. (HÇ, s. 73)
- “Dikenler” diye fısıldadı korkulu, kısık bir sesle. (HÇ, s. 79)
- Güneş, onların fısıldaşarak konuşmalarını gülümseyerek dinleyen Yaver dedeye baktı. (HÇ, s. 101)
- “Tanrı seni kem gözlerden esirgesin” duasını mırıldandı yürek diliyle.(HÇ, s.102)
- Tahta merdivenler gıcırdadı ayaklarını altında, bahçeye çıktılar. (HÇ, s. 106)
- Güneş de hafiften gülüyordu bu konuları düşünürken, mırıldandı. (SS, s. 8)
- Yağmur dalgındı, usulca mırıldandı. (SS, s. 12)
- Karşılarında dişlerini gösteren kangalların hırıltıları geriletmişti onları. (SS, s. 17)
- ... akıp gigiyordu çağlayarak, şırıldayarak, dalgalanarak. (MY, s. 6)
- Karadeniz uşaklarının gümüş kösteklerinin şakırtısı dindi. (MY, s. 14)
- Çiçeğe kesmiş kiraz ağaçlarında oğul oğul asılı bal arılarının ağız birliği etmiş vızıltıları sardı ortalığı. (MY, s. 18)
- Öbür yandan arılar öfkeli vızlamalarla rasgele iğneliyorlardı devi.(MY, s. 21)
- Narin, uçucu yeşil kökleri üstünde taçlanmış çiçekleriyle sanki fısıldayarak bir sözler ediyordu Yağmur’a. (MY, s. 26)
- Boş kalan demir salıncak yayları üstünde sallanmaya koyuldu hafifçe gıcırdayarak. (MY, s. 27)
- Kumlar çıtırdadı ayaklarının altında. (MY, s. 34)
- Saruhan’ın sessizce belirsizce titremiş, yarıda kesmişti lakırdısını. (MY, s. 40)
- Güneş, bardakları yeniden tınlatarak seslendirdi. (MY, s. 42)
- Haydi şu fışkıracak sulara bir ad koyalım. (US, s. 19)
- Tavandan yere kadar uzanan büyük kapıya vardıklarında genç kız kapıyı tıklattı. (US, s. 52)
- Yağmur’un kulağına fısıldamıştı üzgün bir sesle. (DT, s.8)
- Birden cızırtı kesildi. (DT, s. 13)
- Sonra ancak onun duyabileceği bir sesle fısıldadı. (DT, s. 26)
- Bütün gün süren deniz ve kara trafiğinin uğultusu dindi. (DT, s. 35)
- Yağmur yalvarırcasına mırıldandı. (DT, s. 35)

- Bahçedeki ağaçlardan bir yaprak düşse, onun hışirtısı bir ümit oluyordu.(DT, s. 36)
- Az sonra Yağmur, kardeşinin motorunun homurtusunu duydu, için çekti. (DT, s. 55)
- Sofadaki büyük kristal avizenin taşlarında renk renk parıltılarıyla şıkırdayış. (DT, s. 64)
- Biçim biçim, çeşit çeşit kafasının içinde mırıltı. (DT, s. 66)

Tablo 3: Masalarda Kullanılan Yansıma Sözcüklerin Toplam Listesi ve Sıklığı

SIRA	YANSIMA Sözcük	SIKLIGI
1	Fısıl-	16
2	Mırl-	9
3	Fış-	5
4	Lakır-	4
5	Şırl-	3
6	Vız-	3
7	Şıkır-	3
8	Hav-	2
9	Tık-	2
10	Uğul-	2
11	Gıcır-	2
12	Hışır-	2
13	Tın-	1
14	Şak-	1
15	Cız-	1
16	Çıt-	1
17	Homur-	1
18	Hırl-	1
	TOPLAM	59

Cahit Uçuk' un incelediğimiz 15 masal kitabında yansıma sözcüklere çok fazla yer verilmemiştir. Kullanılan toplam yansıma sözcük sayısı 59 dur. 59 Yansıma sözcük arasında 18 farklı ikileme kullanılmıştır. Yansıma sesler genellikle, “*fırl fırl, kıpır kıpır, mur mur, cik cik...vb*” gibi, “yansıma ikilemeler” olarak kullanılmıştır. Kullanılan yansıma sözcükler arasında en fazla “*fısıl-*“ dır.

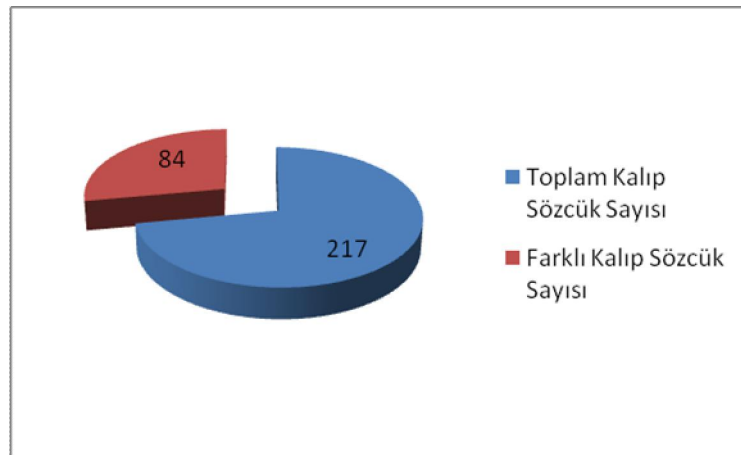
Kalıp Sözler İle İlgili Bulgu ve Yorumlar

Tüm toplumların, özellikle Türk milletinin günlük hayatta çeşitli olaylarda kullandığı kalıp sözler vardır. Bunlar gelenekselleşmiş, duygu değeri taşıyan, herkesçe bilinen sözlerdir. Maşallah, çok şükür, hoş geldin, güle güle, aman Allah'ım vb. gibi.

Aksan'a (2002: s.192) göre, “Her toplumda her dilde görülen bu kalıp sözler genellikle birbirinden ayrılmakla birlikte, buların içerik bakımından birbirine yakın olanları, çoğunlukla dinsel inanışlardan, görgü kurallarından kaynaklanan ve çeşitli etkenlere dayanan benzer biçimleri vardır. Örneğin, Batı dillerindeki kimi ilişki sözleri nasıl Hıristiyanlığın izlerini taşıyorsa, Türkçedeki örnekleri de İslam kültürü çerçevesi içine girildikten sonra büyük ölçüde Tanrı kavramından yararlanır duruma gelmiştir. Allah kavuştursun, Allah mesut etsin, Allah razı olsun, Allah'a emanet olun... sözleri bunlardan birkaçıdır.”

Yazarımız Cahit Uçuk da geçmiş dönemleri görmüş, geleneksel Türk aile yapısı ve kültürüne hâkim bir yazardır. Zaten masallarında bu tema hâkimdir. Geleneksel yapının ve dini etkinin yoğun olarak yaşandığı masallarında kalıplaşmış sözcüklere de sık sık yer vermiştir. Çocuk, bu sözlerin katkısı ile kültürünün kelime haznesinden faydalanabilir. Masal kitaplarında kullanılan toplam kalıp sözcük listesi EK 3' te verilmiştir.

Grafik 3: Masal Kitaplarında Kullanılan Toplam Kalıp Sözcük ve Farklı Sözcük Sayısı

Tablo 4: Masal Kitaplarında En Sık Kullanılan 20 Kalıp Sözcük Listesi

SIRA	Kalıp Sözcük	SIKLIĞI
1	Sağolun	33
2	Aman Allah'ım	19
3	Teşekkür ederim	19
4	Hoşça kal	14
5	Rica ederim	11
6	Hoş bulduk	8
7	Çok şükür	8
8	Şükürler olsun	8
9	Allah nazardan esirgesin	4
10	Yerden göğe hakkı	4
11	Aman Tanrım	4
12	Hoş geldim	3
13	Güle güle	3
14	Seni seviyorum	3
15	Baş üstüne	3
16	Hah şöyle	2
17	Afedersiniz	2
18	Buyur et	2
19	Tanrı kem gözden korusun	2
20	Fesuphanallah	1

Cahit Uçuk' un incelediğimiz 15 masal kitabında toplam 217 kalıp söz kullanılmıştır. Toplam ikileme içerisinde 84'ü farklı kalıp sözdür. Yazar, kalıp sözlere özellikle dini değerleri ifade ederken sıklıkla yer vermiştir. En sık kullanılan 20 kalıp söz arasında en çok 33 kez “*Sağolun*” sözcüğüdür. İkinci ise “*Aman Allah'ım*” dır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUMLAR

Çalışmamızın bu bölümünde Cahit Uçuk' un masal kitaplarında bulunan değerlerin incelendiği ve Türkçe eğitime kazanımı açısından değerlendirildiği diğer çalışmaların bulgularının, elde edilen bulgularla karşılaştırılarak tartışılması, bu çalışmanın diğer çalışmalarla olan farklılıklarının ya da ortak yanlarının ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Yaptığımız araştırmalar neticesinde, Cahit Uçuk' un masal kitaplarında değerler eğitimi ve bu değerlerin Türkçeye katkısı ile ilgili net bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla beraber Cahit Uçuk' un tüm kitaplarında ya da roman, hikâye, çocuk romanı gibi türlerdeki diğer kitaplarında da değerler eğitimi ile ilgili çalışmalar yapılmamıştır. Değerlerin Türkçe eğitime katkısı ile ilgili bir çalışmaya da rastlanmamıştır.

Masalın Türkçe eğitim ve öğretimine katkısı ile ilgili ortaya koyduğumuz sonuçlar, Çetinkaya (2007) nın, masalların Türkçe öğretimindeki yeri ve önemi ile ilgili yaptığı çalışma ile karşılaştırılmıştır. Çetinkaya, ele alınan temalarda daha çok etik, sosyal ve duyguyla ilgili özelliklere yer verildiği, bilişsel ve devinişsel özelliklere az değinildiğini belirtmiştir. Bu noktalara değinen masallara da bolca yer verilmesini iddia etmiştir. Bu önemli bir sonuçtur; çünkü bizim yaptığımız araştırmalar neticesinde de masal kitaplarında değerler ile ilgili temalar, genellikle etik ve sosyal özelliktedir.

Masalın, eğitim alanında kullanımı ve milli değerlerin kazandırılması hususunda ortaya koyduğumuz sonuçlar, Özler (2006)'in ilköğretim 3-4-5. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan masal ve hikâyelerin eğitsel değerinin incelendiği çalışmasında, milli değerler ile ilgili belirttiği sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Çocuk, ilgisini çeken konularda daha istekli ve öğrenmeye açıktır. Bu, akılda kalıcılığı sağlar. Masal kitapları da fantastik dünyası ile çocuğun ilgisini çeker. Masal kitaplarında yer verilen milli, dini, kültürel değerler, eğlenceli hale getirilerek çocuğa

kazandırılabilir. Özler(2006) de buna değinerek, masalın eğitimsel alanda kullanımı konusunda Türk Milli Eğitim sisteminde belirlenen nitelikte insan yetiştirmek maksadı ile kullanılacak zenginlikte milli değerler ve insani değerleri ve nitelikleri, masal ve hikâyelerin bünyesinde bulabileceğimizi belirtmiştir.

Masal kitaplarındaki değerlerin önemi aşikârdır. Okuyucu ile masal arasında kurulan bağ, değerlerin oluşturduğu bir yapıdır. Masallardaki iletilerin içindeki değerler, masalın yapı taşlarıdır ve okuyucunun kendini keşfetmesini sağlayabilir. Ulaştığımız bu sonuçlar, Gündüz (2008) ün Oğuz Tansel’ in masal kitaplarının eğitim değeri ve Türkçeye katkısını, masalların ayrıntılı bir biçimde incelenerek aktardığı çalışmasında da ortaklık gösterir.

Çalışmada iletiler içerisinde sınıflandırılıp incelenen değerler, örnekleri ile verilmiş ve daha sonra Türkçeye katkısı açısından değerlendirilmiştir. Değerlendirmelerin sade ve tek örneklerle geçilmesi, bizim çalışmamıza nazaran daha sınırlıdır. Bunlarla beraber, masalın değerler açısından katkıları konusunda hem fikir olunduğu da aşikârdır.

Değerlerin çocuk eğitimi ve bunun yanında çocukta dil eğitimi açısından önemi çok büyüktür. Bu araştırmanın sonuçlarında ortaya konan Türkçe eğitimi ile ilgili kazanımların; deyim, atasözü, ikileme vb. gibi türlerde çocuğa yararlı olacağı ve dile hâkim olma ve kazanımlarını edinme açısından katkı sağlayacağı görüşü, bir çok çalışmada da ortaya konmuştur. Özbay ve Tayşi’nin (2011) çalışmasında Dede Korkut hikâyelerindeki Türkçe öğretimi ve değer aktarımı açısından incelendiği çalışmada, bu çalışmadan farklı olarak Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (6-7) içerisindeki 20 değerlerin tamamı ele alınarak incelenmiştir.

Elde edilen bulgular neticesinde, incelenen 12 Dede Korkut Hikâye kitabında 38 kez kullanım sıklığı ile “saygı” değeri ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmada ise 161 sıklıkla “dini değerler” daha fazladır. Saygı değeri bu bizim çalışmamızda 34 sıklıkla kullanılmıştır. Saygının Türk milli kültüründeki önemi göz önünde bulundurulduğunda, iki çalışmada da bu değer yüksek sayıda bulunması ortak sonuçtur. Kitapların türleri ve çeşitli sebepler göz önünde bulundurulduğunda, değerler açısından çeşitli farklılıklar da normaldir. Sonuç olarak Özbay ve Tayşi, bizimde ortaya koyduğumuz sonucu doğrulayarak, millet olma bilincini kazanmamış

bireylerden oluşan bir topluluğun yok olmaya mahkûm olduğu ve bir milleti ayakta tutan temel öğelerin, sahip olunan ortak değerler olduğu ifade etmiştir. Bu değerlerin bireylere küçük yaşlardan itibaren kazandırılması gerektiği ve bunun da kültürü yansıtan eserler vasıtasıyla olacağı belirtilmiştir.

Cahit Uçuk'un kitapları üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Gerek masalları, gerek romanları, gerekse hikâyeleri çeşitli açılardan incelenip değerlendirilmiştir. Yapılan çalışmalarda değerler ve değerler eğitimi ile ilgili ayrıntılı incelemelere rastlanmasa da, çalışmaların içinde bazı bölümlerde “*iletiler-değerler*” başlığı altında paylaşılmıştır. Akkan (2010), Cahit Uçuk' un yazar olarak tüm özellikleriyle incelendiği çalışmasında; hikâyelerini, masallarını ve romanlarını ana hatlarıyla incelemiştir. “*Masallarda Değerler Dünyası*” başlığı altında, “*milli, dini, kültürel*” değerler olarak üç başlıkta sınıflayarak incelemiştir. Bunu sonucunda da bazı bulgular elde etmiş ve yorumlamalarda bulunulmuştur. Bizim çalışmamızda değerlerin sınıflandırılması daha çeşitli ve daha ayrıntılı yapılmış; bulunan değerlerden örnekler daha net şekilde paylaşılmıştır.

Velhasıl, iki çalışmada da ortak olarak; kültürel, milli ve dinî değerlerin günümüz yasayışında giderek unutulmakta olduğundan, Cahit Uçuk' un kitaplarında değerler dünyamızın güzellikleri, çocuk okuyucuya eğer unutmussa hatırlatılmaya, eğer bilmiyorsa öğretilmeye çalışılması amacı tespit edilmiştir.

Yenen' in (2007), Cahit Uçuk'un masallarında dil ve çocuk eğitimini incelediği çalışması, bu çalışma ile ortak yanları fazla olan bir çalışmadır. Çalışmada 15 masal kitabı, masal inceleme metoduyla, belli başlıklarda incelenmiştir. (İçerik ve eğitsel iletiler- Masalın unsurları- Dil ve anlatım). Bizim çalışmamızda değerler başlığı altında verdiğimiz ve ayrıntılı olarak incelediğimiz, “*Aile sevgisi, barış, dini değer, sevgi, saygı.. vb.*” gibi değerler, Yenen' in çalışmasında “*Eğitsel İletiler*” başlığında incelenerek verilmiştir.

Bu çalışmamızda doğa sevgisi ve çevre bilinci değerinin 34 kere kullanımı olmuştur. Zaten “*Uzaydaki Mavi Bilye*” serisinin tamamı genel olarak doğa sevgisi teması üzerine kuruludur. Bu nedenle doğa sevgisi değerinin fazla olması normaldir. Yener (2007) de buna dikkat çekerek, Uçuk'un çevre bilinci ve doğa sevgisi konusunda okuyucuya bunu en güzel şekilde aşladığını belirtmiştir.

Çalışmamızda Uçuk'un masal kitaplarında aile birliği ve aile sevgisi değerinin 34 defa kullanıldığı tespit edilmiştir. Masalların kahramanları Bediş, Yağmur, Güneş, Perinaz, Atlıhan gibi karakterler, daima birlik içinde ve birbirlerine sevgi ile bağlıdırlar. Bu da yazarın aile birliğine verdiği önemi göstermektedir. Türk toplumundaki aile sevgisi ve akrabalık ilişkilerinin önemi de buradan anlaşılmaktadır. Yener de, masallarda işlenen aile sevgisi değerinin, toplum yaşamında aile kurumunun önemine dikkat çektiğini; mutlu, huzurlu, sevgiyi ve saygıyı benimsemiş insanlar tarafından kurulduğunun altını çizmiştir.

Yener'in çalışmasında (2007) üçüncü değer başlığı hayvan sevgisidir; ancak bizim çalışmamızda hayvan sevgisi değerine yer verilmemiştir.

Ayrıca masalların Türkçeye katkısı ile ilgili belirli başlıklarda (Deyim-İkileme-Atasözü-Kalıp Söz-Yansıma Sözcük) yaptığımız incelemeler, Yener' in (2007) çalışmasında, Dil ve Anlatım başlığı altında, Edebi sanatlar, deyimler, ikilemeler gibi başlıklarda incelenerek yapılmıştır. Kitaplardan bazı örnek cümleler verilerek ifade edildiği görülmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Cahit Uçuk'un Masallarının Değer Eğitime İlişkin Sonuçları

Değer kavramı, özellikle son yıllarda ortaya çıkmış gibi görünse de, her çağda ve her toplumda var olmuştur. Dönemler içerisinde kendine özgü nitelikleriyle yönlendirici ve toplumsal hayatı etkileyici rol üstlenmiştir. Hatta belli bir yerden sonra değerler, insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen, yaşamın içindeki “kaosları” önleyen yapı haline gelmiştir. Eskiden beri var olan, beklide “gelenek- görenek”, “kültür” başlıkları altında ele alınan değerler, günümüzde ayrı ayrı ele alınıp değerlendirilen dinamikler haline gelmiştir.

Aile sevgisi ve birliği değeri, öz kültürümüzün, Türklerin orta asyadan gelen bir geleneği, kültürel motifidir. Dini değerler, İslam ile tanışmamız neticesinde giymiş olduğumuz muhteşem bir kıyafettir ve merhamet, Allah sevgisi, sevap-günah kavramlarını içerir. Değerlerin en güzellerindedir. Barış, çevre bilinci ve doğa sevgisi, bilimsellik gibi değerler, uluslararası kabul gören, her milletin sahip olduğu ya da yapısından bulunan değerlerdir ve daima göz önünde bulundurulur.

Değerlerin tüm araştırmacılarca yapılan incelemeleri ve sınıflandırmaları düşünüldüğünde, sevinilecek bir nokta da şudur; bizim milletimiz bu değerlerin birçoğuna hala sahiptir. İslam dininin getirdiği vasıflar ve Türk kültürünün Orta Asya'dan beri süren gelenekleri, değerlerin önemini korumasında etkin rol üstlenmiştir. Bugün dünyanın birçok yerinde, değerler kaybedilmiş ya da kaybedilmek üzeredir. Bununla ilgili çalışmalar yapılmakta ve aile birliği, dini değerler, vatan sevgisi, dayanışma gibi değerler, toplumlarda yeniden hissettirilmeye çalışılmaktadır.

Bizim toplumumuzun şanslı yanlarından birisi, değerlerin hamuruyla yoğrulmuş yazarlara sahip olmasıdır. Bunlardan birisi de Cahit Uçuk'tur. Özellikle çocuk edebiyatında yer etmiş Uçuk, çocuğun dil ve değer eğitimi düşünüldüğünde,

önemli sorumluluk almış ve dili ve değerleri eserlerinde en güzel şekilde kullanmıştır.

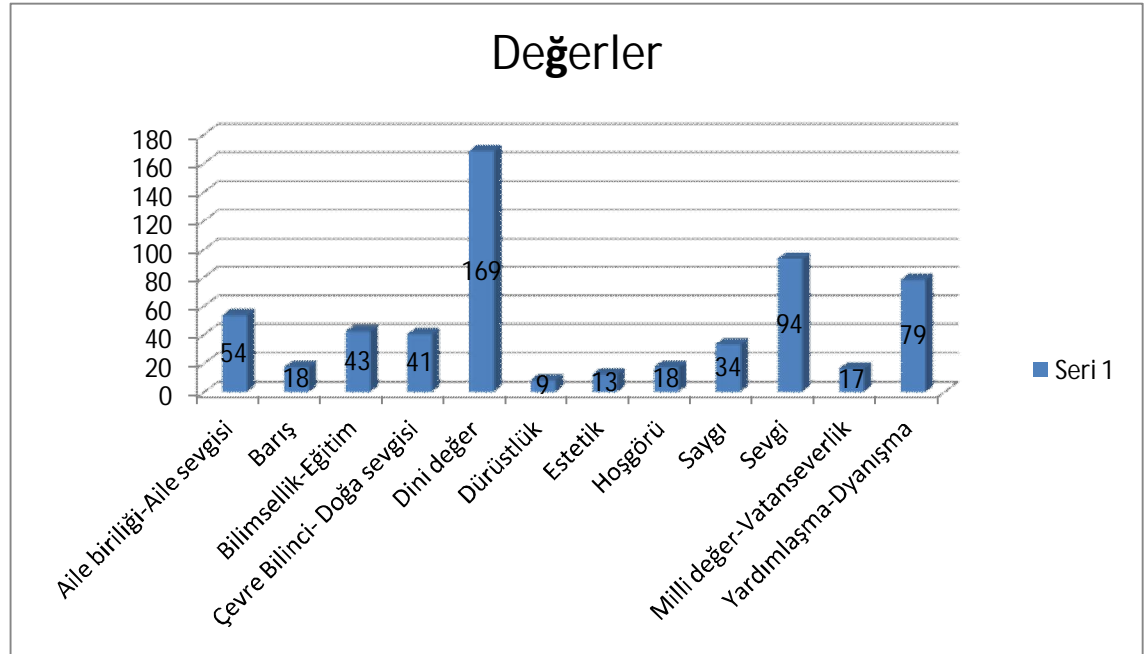
İncelediğimiz 15 masal kitabında, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (6-7) ndan seçilen 10 değer ve bizim eklediğimiz iki değer her kitapta tek tek incelenmiş ve örnekleri bulunmuştur. Bu tarama sonucu özellikle dini değerler, yardımseverlik, sevgi gibi değerler ön plana çıkmıştır.

	Aile sevgisi- Aile Birliği	Barış	Bilimsellik- Eğitim	Çevre Bilinci- Doğa Sevgisi	Dini değer	Dürüstlük	Estetik	Hoşgörü	Saygı	Sevgi	Milli Değer- Vatan Sevgisi	Yardımlaşma- Dayanışma
Fadiş Bediş Ediş 1	3	-	-	2	13	3	-	-	-	1	1	5
Fadiş Bediş Ediş 2	9	-	-	1	10	1	-	8	2	19	-	9
Fadiş Bediş Ediş 3	2	-	-	2	2	-	-	1	4	3	-	1
Fadiş Bediş Ediş 4	1	-	-	1	11	-	-	-	-	2	-	4
Fadiş Bediş Ediş 5	2	-	-	1	13	-	-	-	-	1	-	2
Harika Çocuklar	2	2	7	5	16	1	2	2	4	5	2	2
Sırlı Saray	9	1	13	7	6	-	2	1	5	3	2	4
Doğa Savaşçıları	2	2	4	5	20	-	4	-	4	2	2	9
Uçan Su	4	1	4	2	12	1	1	-	2	1	1	2
Dünyamız Tehlikede	3	7	6	4	6	-	1	-	2	7	4	7
Yer Altındaki Dostlar	7	1	1	2	23	1	-	-	3	1	-	16
Madenci Cemal Dede	1	1	-	1	4	-	-	2	-	13	5	4
Özlenen Dostlar	3	-	8	5	15	1	3	2	4	10	-	6
Mutluluk Yağmurları	4	1	-	1	8	-	-	1	1	9	-	7
Yeşil Cennet'e Doğru	2	2	-	2	10	1	-	1	3	17	-	1
TOPLAM= 589	54	18	43	41	169	9	13	18	34	94	17	79

Tablo 5: İncelenen 15 Masal Kitabındaki Değerler Listesi

Uçuk'un incelenen 15 masal kitabında toplam 589 değer bulunmuştur. Kitaplardaki değer sayıları tabloda verilmiştir.

Grafik 4: Kitaplarda Bulunan Değerlerin Dağılımı

Cahit Uçuk'un masallarında tespit ettiğimiz Aile Birliği ve Aile Sevgisi değerleri tüm kitaplarda bulunmuştur. 15 kitapta toplam 54 defa kullanılmıştır. İncelenen kitaplar arasında bu değere en çok “*Fadiş Bediş Ediş 2*” ve “*Sırlı Saray*” da yer verilmiştir. Ailesini çok seven ve ailesi için de çok değerli bir evlat olarak Cahit Uçuk, bu değeri kitaplarında önemle işlediği görülmektedir. Çocuk okurların da böylece masallarda ailenin önemini bir kez daha irdelemesini sağlar.

Bugün dünya üzerinde önemli bir yere sahip olan barış değeri, incelenen 15 kitapta toplam 18 defa kullanılmıştır. FBE serilerinin tümünde ve “*Özlenen Dostlar*” da rastlanmamıştır. Barış değerine en çok yer verilen kitap, “*Dünyamız Tehlikede*” dir. Yaşadığı dönemler itibariyle savaflara şahit olmuş, barışın kıymetini iyi bilen bir yazar olarak Uçuk, bu değeri de masallarında işlemiştir. Dünyada savaflar olmadan, barış içerisinde yaşanması gerektiği, savaflara harcanan paranın çevre ve doğa için kullanılabileceğini savunmuştur.

Hoşgörü değeri de dini değerler içerisinde ele alınabilir; ancak müstakil olarak ele alınması uygun görülmiştir. Zaten Uçuk' un masal kitaplarında Barış değeri il ortaklık göstermektedir. Tüm değerler arasında toplam 18 kullanımla, az kullanılan değerlerden bir tanesidir.

Bilimsellik ve Eğitim değeri de önemli bir değerdir. Değerler eğitimi konusu, Türkçe eğitimi vb. konular, zaten eğitim üzerinedir. Uçuk'un masallarında karakterler bilimsel çalışmalar yapan ve erken yaşta eğitim öğretim açısından neredeyse tüm süreçleri tamamlamış kişilerdir. Küçük yaşta bilimle uğraşan ve eğitime önem veren çocukların, okur çocuklar için özendirici ve teşvik edici yanı bulunmaktadır. İncelenen 15 masal kitabında Bilimsellik ve Eğitim değerinde toplam 43 defa yer verilmiştir. FBE serisinin tümünde, MCD, MY, ve YCD kitaplarında bu değer yer almamıştır. Bilimsellik değerinin en çok yer verildiği kitap "*Sırlı Saray*" dır.

Uçuk masallarında en önemli değerlerden bir tanesi Çevre Bilinci ve Doğa Sevgisi değeridir. "*Fadiş, Bediş, Ediş*" serisinde genel konu aşktır ve çevre ile ilgili değerlere de yer verilmiştir. Ancak "*Uzaydaki Mavi Bilye*" serisi, 10 kitapta da çevreye verilen zarar, çevrenin düzeninin bozulması ve dünyanın tehlikede olması konuları işlediği için, zaten ana tema olan konu, değerleri de ifade ederek kapsamıştır. Bunu serinin her kitabının isminden anlayabilmekteyiz.

Cahit Uçuk, çevreye verdiği önemi ve çocuğun çevre bilinci ile yetişmesini masallarında en uygun şekilde ifade etmiştir. Bu nedenle bu değere tüm kitaplarında yer vermiştir. Toplam 41 defa yer verilmiştir. En çok "*Sırlı Saray*" kitabında bulunmuştur.

Dini değerler incelediğimiz 15 masal kitabının en önemli değeridir. Cahit Uçuk, Cahit Zarifoğlu ile birlikte döneminin ve alanının, dini yetkinliğe sahip ve maneviyatı yüksek çocuk kitabı yazarlarıdır. Cahit Zarifoğlu kadar derinliğe ve sıklığa sahip olmasa da, dini değerler ve maneviyat, Uçuk'un eserlerinde hep kendini hissettirmiştir. Özellikle Allah sevgisi, geleceğe yönelik beklentilerde "inşallah" niyazları, başlıcalarıdır. İncelediğimiz kitaplarda toplam 169 dini değer vardır. Tüm kitaplarda yer verilen dini değerler, yazarın dine ve dini unsurlara (Merhamet, Sevap-Günah, Allah Sevgisi vb) verdiği önemi göstermektedir.

Dini değerlere en çok yer verilen kitap, 23 sıklıkla “*Yer Altındaki Dostlar*” dır. Zaman zaman ayetlerin örneklendiği, merhamet ve sabrın öneminin vurguladığı, cennet ve cehennem kavramlarının işlendiği bölümler tüm kitaplarda sıklıkla yer verilmiş ve çocuğun, kendi öz kültüründe en başta sahip olması gereken değerlerden olan iman konusunda faydalı olmuştur.

Özellikle şükür ve dua, dini değerlerin verilmesinde ön plana çıkmıştır. Masalların kahramanları sürekli dua ve şükür ederler. Bu da çocuklar için örnek almaları gereken bir davranıştır.

Dürüstlük değeri en az rastlanan değerdir. Kitaplar incelenirken dürüstlikle ilgili yorumlama yapılarak çıkarılabilecek değerler olabilir; ancak bu net olarak istediğimiz değeri ifade etmez. Toplamı 9’dur. Çoğu kitapta rastlanmayan dürüstlük değerine en çok FBE 1 de yer verilmiştir.

Cahit Uçuk için güzellik ayrı ve özel bir kavramdır. Bazı değer araştırmacılarının yaptığı sınıflandırma göz önünde bulundurulacak olunursa, “güzel = iyi” dir. Buna Uçuk’ un bazı kitaplarında da rastlanmıştır. Bu nedenle güzelin ve iyinin estetik olduğu sonucundan hareketle, estetik değerler incelenmiş ve toplam 13 estetik değer bulunmuştur. Estetik değer de az rastlanan ikinci değerdir. En çok “*Doğa Savaşçıları*” kitabında yer verilmiştir.

Toplumda insanlar arasındaki ilişki saygı ile düzenlenirken, aralarındaki bağ, sevgi ile kurulur. Bu nedenle hayatta sevgi ve saygı çok önemlidir. Cahit Uçuk, özellikle sevgi değerini tüm kitaplarında nakış gibi işlemiştir. Sevginin dünyanın en güzel duygularından bir tanesi olduğu; küçüklere olan sevginin, büyüklere olan saygının gerekliliği ve önemi, masal kitaplarında çocuklara sunulmuştur. Bediş ninenin torunlarına ve ailesine duyduğu sonsuz sevgi ve birlik; Güneş-Yağmur kardeşler ve diğer çocukların büyüklerine, dede ve ninelerine gösterdikleri saygı, çocuk okuyucu için çok önemli örnekleri ile masallarda yer verilmiştir. 15 masal kitabında sevgi değeri 94, saygı değeri 34 tanedir. Sevgi değerine en çok “FBE 2”de, Saygı değerine ise “*Sırlı Saray*”da yer verilmiştir.

İnsanlar arasındaki ilişkilerin sığlaştığı ve yok olamaya yüz tuttuğu; selam alıp vermenin bile yük geldiği günümüzde Yardımlaşma ve Dayanışma değeri

önem arz etmektedir. Cahit Uçuk, bu değerın önemini masal kitaplarında 79 defa kullanarak göstermektedir. Masalların çoğunda, periler ile insanlar arasında, kardeşler Güneş ile Yağmur arasında, Çevre Koruma Kulübündeki çocuklar arasında sürekli bir dayanışma ve yardımlaşma vardır. Zaten ilk örnekleri FBE serisinin başında Perinaz ile Bediş arasındaki dayanışma ve yardımlaşmadan başlayan bu değer, “*Uzaydaki Mavi Bilye*” serisinin tamamında da tüm karakterler arasında devam etmiştir. Bu masalları okuyan çocuk, masalın fantastik dünyasında, eğlenerek, yardımın ve dayanışmanın önemini kavrayacaktır. Yardımlaşma değerine, el birliğı yapılarak çevrenin ve doğa sorunlarının çözülmeye çalışıldığı serinin 6. Kitabı “*Yer Altındaki Dostlar*” en fazla yer verilmiştir.

Cahit Uçuk, milli mücadele dönemini yaşamış, Mustafa Kemal ATATÜRK ile konuşma imkanı bulmuş, babası devletin önemli görevlerinde çalışan bir yazardır. Bu nedenlerle milli duyguları yüksek, vatansever bir yazardır. Bugünün küçükleri, yarının büyükleri çocuklardır. Milli kültür ve bilinç ile yetişmiş çocuklar, gelecekte vatansever bir nefer ve milli bilince hakim bireyler olacaklardır. Böyle önemli ve çocuklar için somut olmayan bir değer, masal dünyasının fantastik atmosferinde Uçuk tarafından işlenerek verilmiştir. Toplam 17 yerde bulunmaktadır. En fazla “*Madenci Cemal Dede*” de yer verilmiştir. Özetle;

İncelenen 15 masal kitabında toplam 589 değer bulunmuştur.

Cahit Uçuk, masallarında değerlere gerektiğı kadar yer vermiş ve bunları çocukların anlayabileceğı şekilde ifade etmiştir.

Değerler arasında en çok dini değerlere, en az dürüstlük değerine yer verilmiştir.

Çevre bilinci ve doğa sevgisi, yardımlaşma, sevgi değerleri, öne çıkan diğer değerler olmuştur.

Aile birliğı ve sevgisi, çevre bilinci ve doğa sevgisi, dini değerler, sevgi değeri ve yardımlaşma değerine tüm kitaplarda yer verilmiştir. Bunların dışındaki diğer değerlerin yer verilmediğı kitaplar da olmuştur.

Estetik değeri ve Dürüstlük değerine çok fazla yer verilmemiştir. Bu değerlere daha fazla önem verilebilir. Kitapların konusu genellikle çevrenin olumsuz

durumları olduğu için, sanatsal ve “güzel” bakış açısıyla, estetiksel örneklere çok fazla rastlanmamıştır.

Değerler eğitiminin, masalın etkili ve ilgi çekici dünyası ile, çocuk eğitiminde ve çocuğa kazandırılacak meziyet ve bilinçte önemi büyük olduğu ortaya konmuştur.

Cahit Uçuk’un Masallarının Türkçe Eğitimine Katkısına İlişkin Sonuçları

Cahit Uçuk’ un çocuk masallarında Türkçenin en güzel örneklerine rastlanmıştır. Kitaplarını zengin ve geniş söz varlığı, düzgün ifadelerle ortaya koymuş, sunmuştur. Özellikle incelediğimiz masal kitaplarında Türkçenin canlı ve zengin yapısı görülmektedir. İncelediğimiz 15 masal kitabı; deyimler, ikilemeler, yansımalar, kalıp(ilişki) sözler, atasözleri türleri yönüyle incelenmiş ve masalların Türkçeye katkısı değerlendirilmeye ve ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Cahit Uçuk’un masallarında kullandığı deyimlerle, belli bir konuda ifade zenginliği ve güzelliği sağlanmıştır. Uçuk, çocuğa okuma zevki kazandıran deyimlerle etkili ve güçlü anlatım sunmuş ve çocukların söz varlıklarını zenginleştirmiştir. Bütün masal kitaplarında farklı farklı deyimlere yer vermiş ve böylece anlatımı canlı ve somut hale getirmiştir.

Uçuk’un masallarında kullandığı toplam deyim sayısı 255’tir. Bunlardan 142’si farklıdır. Masalarda en sık kullanılan deyim, 10 sıklıkla “*aklı almamak*” ve “*göğsü kabarmak*” tır. En sık kullanılan ikinci deyim 9 sıklıkla “*bağırına basmak*” tır. En çok kullanılan deyimlerin sıklığının bu kadar düşük olması, yazarın çok çeşitli deyimleri kullandığının göstergesidir.

İncelenen 15 masal kitabında, Uçuk’ un çocuğa uygunluğa dikkat ederek kaleme aldığı masalarda, ikilemeler de önemle kullanılmıştır. Cahit Uçuk’ un incelenen 15 masal kitaplarında kullandığı toplam ikileme sayısı 1029; farklı ikileme sayısı 304’tür.

Uçuk’ un masalarda en çok kullandığı ikileme, 44 sıklıkla “*yavaş yavaş*” dır. En sık kullanılan ikinci ikileme 40 sıklıkla “*parıl parıl*” dır. Türkçenin yıllar yılı en önemli dil zenginliklerinden olan ikilemeler, bu özelliklerinin farkında olunarak

yazar Cahit Uçuk tarafından yetkin bir biçimde kullanılmış, Aksan' ın belirttiği çeşitli ikilemeler masalarda en güzel örnekleri ile yazılmıştır.

Cahit Uçuk'un masalarında önemli sayıda ve çeşitte yansıma sözcükler kullanılmıştır. Yazar, çocuk okuyucuya masalarında, doğadaki varlıkların, nesnelerin seslerinden yola çıkarak, Türkçenin zenginliklerini kavrama olanağı sağlamıştır. Masal kitaplarında yansımaların kullanımı sonucunda çocuk, doğanın canlılığını ve güzelliğini kavrayabilir.

Çocuk öykülerinde toplam 59 yansıma sözcük kullanılmıştır. Toplam sayısı içerisinde 18'i farklıdır. Öykülerde en fazla kullanılan yansıma sözcük, 16 sıklık ile "fısııl-" dır. Kitaplarda en fazla kullanılan ikinci yansıma sözcük 9 sıklık ile "mırıl-" dır.

Cahit Uçuk'un incelediğimiz 15 masal kitabında kullandığı kalıp sözler de çok önemlidir. Gerek Milli Mücadele dönemini, gerek Cumhuriyet dönemini, Gerekse günümüz Türkiye'sini görmüş bir yazar olarak, kendi toplumu ve kültürü ile hemhal olmuş bir insandır. Bunu kullandığı, halkın günlük hayatta hep dilinde olan kalıp sözlerden anlayabilmekteyiz. Çocuk, bu kalıp sözler ile yaşadığı toplumun kültürünü tanır ve yaşamı ile sentezleme imkânı bulabilir.

Uçuk, masalarında toplam 217 kalıp söz kullanmıştır. Bunlardan 84'ü farklıdır. En sık kullanılan 5 kalıp söz; "sağolun (33), Aman Allah' ım (19), Teşekkür ederim (19), Hoşçakalın (14), Rica ederim (11)"dir.

Cahit Uçuk' un incelediğimiz 15 masal kitabında tamamı farklı, toplam 12 atasözü kullanılmıştır. Bu çok önemli bir sayıdır. Çünkü araştırmacılar tarafından farklı çocuk edebiyatı yazarlarının kitaplarının incelendiği çalışmalarda bulunan atasözü sayısının çok az olduğu belirtilir. Yapılan bu çalışmada bulunan 12 atasözü, yazarın anlatımı ne kadar güçlendirdiğinin ve somutlaştırdığının bir kanıtıdır. Yapılandırılmış eğitim yaklaşımında çocuğa sezdirerek öğretmenin önemi bilindiğinde göre, atasözlerinin de bu anlamda yerinin çok fazla olduğu söylenebilir.

Cahit Uçuk masal kitaplarında özellikle deyimler ve ikilemeler öne çıkan ve çok fazla başvurulan türlerdir. Yazar, kalıp sözleri de yerli yerinde kullanarak çocuğa anlam zenginliği ve okuma zevki kazandırmaktadır. Özetle;

Cahit Uçuk' un incelenen 15 masal kitabında kullandığı 255 toplam deyim, 142 farklı deyim; 1029 toplam ikileme, 304 farklı ikileme; 59 toplam yansıma, 18 farklı yansıma; 217 kalıp söz, 84 farklı kalıp söz Türkçenin zenginliğini sunmuş ve çocuğun söz varlığını geliştirebilecek niteliktedir.

Cahit Uçuk, hayatı her yönüyle yaşamış, çok görmüş ve çok tecrübe sahibi olmuş bir yazardı. Servet-i Fünun yazarları ile yazı hayatına başlayan, Andersen ödülü ile zirveye ulaşan Uçuk, çocuk edebiyatında kendini bulmuştur. Çocukların daima ilgisini çeken kitapları, popülerliğini kaybetmemiştir. Tecrübe sahibi olan ve Türk dilinin dününü ve bugününü iyi bilen; Türkçenin iklimine hâkim bir yazar olarak, değerleri de eserlerinde en güzel şekilde işlemiş, imanlı ve milli değerlere sahip bir yazar olarak bunu daima kalemine yansıtmıştır.

Öneriler

Yaptığımız bu çalışma, Cahit Uçuk'un tüm masal kitapları içerisinden seçilen 15 masal kitabının tek tek okunarak, içerisindeki değerlerin tespit edilmesi; tespit edilen değerlerin Türkçeye olan katkısını ivedilikle incelemiş ve değerlendirmiştir. Çalışmamız boyunca yaşadığımız en önemli sıkıntı, Türkçe öğretim programında değerlere ve değer eğitime yer verilmemesidir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında bulunan değerlere göre incelemeler yapılmıştır. Bu bilgilerden yola çıkarak:

1. Türkçe Dersi Öğretim Programında (2005) milli kültür ve toplumsal değerlere kısmen de değinilse de, değerlere ve değer eğitime yer verilmemiştir. Anadil ve çocuk eğitiminde edebi metinlerin ve Türkçe dersinin önemi düşünüldüğünde, çocuğun ilgisini çeken metinler ile eğitim öğretim yapılırken, değerler de işlenmelidir.
2. Masallar çocukların hayal dünyasını geliştirici ve kendilerini keşfetmelerini sağlayan bir türdür. Masalın fantastik dünyasında değerlere yer verilerek kıssadan hisse sağlanabilir.
3. Masallarda incelenen 15 kitapta yeterince değere yer verildiği söylenebilir; ancak özellikle dini değerlere çok fazla yer verilmiştir. Bu önemli bir tespittir. Çocuk küçük yaşlarda soyut düşünme becerisinde

sahip değildir. Özelden özele akıl yürütme ve somuttan soyuta hareket etme yaşanmaktadır. Bu nedenle özellikle dini değerler (cennet-cehennem-dua-günah-sevap), yardımlaşma, saygı, sevgi gibi değerler, masalın eğlenceli ve çocuğun ilgisini çeken atmosferinde, yalın bir üslup ile verilebilir. Çocuğun kültürel ve öz değerlerini edinebilmesi adına küçük yaşlarda eğlenceli halde verilen değerler bu nedenle önemlidir ve daha fazla yer verilebilir.

4. Türkçe, dil ve anlatım açısından Cahit Uçuk' un kitapları, özellikle masalları çocukların zevkle okuyabileceği kitaplardır. İlköğretim birinci kademedeki bu kitaplar çocuklara sık sık okutulmalı ve bu değerlerin farkına varmaları sağlanmalıdır.
5. Deyim, atasözü, kalıp sözcükler, bir dilin ipuçları, kısa yollarıdır. İfade özgürlüğü sağlar. Aynı zamanda bir konuda kolay yoldan öğüt vermek için de birebirdir. Bu nedenle çocuklara masallar aracılığıyla deyim, atasözü, kalıp sözcükler kazandırılabilir.
6. Masal kitaplarında yer verilen deyimler, atasözleri, kalıp sözlerle çocuğun Türk diline hakim olması ve güzelliklerini tatması sağlanabilir. Değerler ile birlikte dilin de güzellikleri ayrı bir renk katacaktır.
7. İncelenen 15 masal kitabında Uçuk'un anlatım ve ifade şeklinin günümüz öğretim programlarında önem teşkil eden yapılandırmacı yaklaşıma ne kadar uygun olduğu görülmüştür. Sezdirerek öğretmesi, çocuğa bir değeri anlatırken çocuğun kavramasını sağlayacak ifadelere yer vermesi, günümüz çocuk masallarında Uçuk'u daha ön plana çıkardığı söylenebilir. Bu nedenle MEB 100 Temel Eser listesinde bu kitaplara da yer verilebilir.

KAYNAKÇA

Uçuk' un İncelenen Masal Kitapları (İncelenme sırasına göre)

Uçuk, C. (2002). *Fadiş Bediş Ediş 1-2-3-4-5*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat

Uçuk, C. (2003). *Harika Çocuklar*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat

Uçuk, C. (2003). *Sırlı Saray*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat

Uçuk, C. (2003). *Doğa Savaşçıları*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat

Uçuk, C. (2003). *Uçan Su*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat

Uçuk, C. (2003). *Dünyamız Tehlikede*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat

Uçuk, C. (2003). *Yer Altındaki Dostlar*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat

Uçuk, C. (2003). *Madenci Cemal Dede*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat

Uçuk, C. (2003). *Özlenen Dostlar*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat

Uçuk, C. (2003). *Mutluluk Yağmurları*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat

Uçuk, C. (2003). *Yeşil Cennete Doğru*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat

Yararlanılan Kaynaklar

Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara

Aksan, D. (1990). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgisiyle Dilbilim*. Ankara: TDK Yay.

Aksan, D. (1996). *Türkçenin Söz Varlığı*. Ankara: Engin Yayınevi

Aksan, D. (2002). *Ana Dilimizin Söz Denizinde*. Ankara: Bilgi Yayınevi

- Aksan, D. (2003). *Türkçenin Gücü*. Ankara: Bilgi Yayınevi
- Aksoy, Ö.A. (1988). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Yay.
- Alperen, N. (2001). *Türkçe Okuma ve Yazma Eğitim Rehberi*. Ankara: Alperen Yayınları.
- Alptekin, A. B. (2002). *Taşeli Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aydın, M. (2003). “**Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği**”. *Değerler Eğitimi Dergisi*. Cilt I, Sayı 3.
- Baymur, F. (1996). *Genel Psikoloji*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Bayraklı, B. (1983). *İslam’da Eğitim*. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal Psikolojide Yöntem Ve Pratik Çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (1958). *Zaman Zaman İçinde*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Boratav, P. N. (1988). *Masal Araştırmaları*. İstanbul: Art-San Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (1995). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Çetinkaya, Z. (2007). *Masalların Türkçe Öğretimindeki Yeri ve Önemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Demiray, K. (1988). *Temel Türkçe Sözlük*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Demirel, Ö., Seferoglu, S. S. ve Yağcı, E. (2003). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- De Robbins, A. (1993). *Sınırsız Güç*, (Çev: Mehmet Değirmenci). İstanbul: İnkılap Kitapevi Yayını.
- Develioğlu, F. (1962). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Doğu Matbaası.
- Dilidüzgün, S. (2003). *İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Dilmaç, B. (2002). *İnsanca Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Doğan, D. M. (2003). *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Elçin, Ş. (1981). *Türk Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Enginün, İ. (1987). “**Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı**”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. İstanbul: Gökyüzü Yayınları, s. 56-61.

- Erdem, A.R.. (2003). “**Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler**”. *Değerler Eğitimi Dergisi*. Cilt I Sayı 4.
- Ergin, M. (1999). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Erkul, R. (2004). *Cümle ve metin bilgisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fayda, M. (2005). *Karakter Eğitimi*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Feyzioglu, Y. (1999). **Eğitimde Masalların Psikolojik Etkileri**. *Folklor/Edebiyat*. Sayı 18. (145-153).
- Güleryüz, H. (2002). *Türkçe İlkokuma Yazma Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Güleryüz, H. (2003). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Gökçe, B. (2008). *Gülten Dayıoğlu'nun Çocuk Öykülerinde Değer Eğitimi ve Öykülerin Türkçeye Katkısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya
- Gökşen, E. N. (1985). *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*. İstanbul: Remzi Kitapevi
- Gövsa, İ.A, (1998). *Çocukta Zihinsel Gelişim*. İstanbul: Hayat Yayınları
- Gündüz, Ö (2008). *Oğuz Tansel' in Masal Kitaplarının Eğitim Değeri ve Türkçeye Katkısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya
- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Yayınları.
- Güngör, E. (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları
- Huck, C. S., Hepler,S. ve Hickman, J. (1989). *Children's Literature in the Elementary School*. USA: Brown& Benchmark Publishers.
- Kaplan, M. (2000). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Karaalioglu, K.S. (1962). *Türkçe ve Edebiyat Sözlüğü*. İstanbul: Okat Yayınevi.
- Karasar, N (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (18. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara: Engin Yayıncılık.
- Kuçuradi, Ş. (2003). *İnsan ve Değerleri*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Lazerson, M., Mclaughlin, J. B., McPherson, B., & Bailey, S .K. (1985). *An education of value: The purposes and practices of schools*. New York: Cambridge University Press.

- Meriç, C. (1980). *Kırk Ambar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Meriç, C. (1987). “**Çocuk Edebiyatı**”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. İstanbul: Gökyüzü Yayınları
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (6, 7, 8. sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi (6-7. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Mengüşoğlu, T. (1988). *İnsan Felsefesi*. İstanbul: Ötüken Yayınları
- Öz, F. (2001). *Uygulamalı Türkçe Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özbay, M. (2002). **Kültür aktarımı açısından Türkçe Öğretimi**. *Türk Dili*, S. 602, s.112-120
- Özbay, M. (2006). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri II*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özensel, E.(2003). “**Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değerler**”. *Değerler Eğitimi Dergisi*. Cilt I, Sayı 3.
- Özgen, S. (2005). *İstanbul. İlköğretim 1. Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Değerlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Özlem, D. (2002). “*Değerler Sorununda Nesnelcilik/Mutlakçılık ve Öznellik/Rölativizm Tartışması Üzerine*”. **Bilgi ve Değer**. Bilgi ve Değer Sempozyum Bildirileri. Ankara: Vadi Yayınları.
- Özler, A. (2006). *Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Hikaye ve Masalların Eğitimsel İşlevleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Öztürk, Z. (2005). “**On Beşinci Yüzyıl Şairlerinden Akşemseddinzade Hamdullah Hamdi'nin Yusuf ve Zeliha Mesnevisinde İslenen Değerler**”. *Değerler Eğitimi Dergisi*. Cilt 3, Sayı 10.
- Pighin, G. (2005). *Çocuklara Değer Aktarımı*. (Çeviren: Ali Yasar Gök). İzmir: İlya Yayınları.
- Sağlam, M.Y. (2004). *Atasözleri-Kaybolan Kültür Mirasımız*. Ankara: Ürün Yay.
- Sakaoğlu, S. (1999). *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüştane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sarı, E. (2005). “**Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği**”. *Değerler Eğitimi Dergisi*. Cilt 3, Sayı 10.

- Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şen, Ü. (2007). *Milli Eğitim Bakanlığının 2005 yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şimsek, E. (2001). *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması I-II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şirin M. R. (1987). *Çocuk Edebiyatı Yıllığı / 1987*. İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Şirin, M. R. (1987). *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Şirin, M. R. (1998). *Masal edebiyatının çocuk dünyası açısından anlamı nedir? 99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- TDK (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Tepe, H. (2002). *Değerler ve Değer Bilgisi*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Tezel, N. (1987). “**Türk Masalları**”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. İstanbul: Gökyüzü Yayınları
- Tezel, N. (1997). *Türk Masalları 1-2*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (1994). *Okul Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tural, S. (1992). *Kültürel kimlik üzerine düşünceler*. Ankara: Ecdâd Yayınları.
- Uçuk, C. (2003). *Yıllar Sadece Sayı, Silsilename II*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Ülken, H. Z. (2001). *Bilgi ve Değer*. İstanbul: Ülken Yayınları.
- Yavuzer, H. (2004). *Eğitim ve Gelişim Özellikleriyle Okul Çağı Çocuğu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Zülfikar, H. (1995). *Türkçede Ses Yansımali Kelimeler*. Ankara: TDK Yay.

EKLER

EK.1. Cahit Uçuk'un İncelenen 15 Masal Kitabındaki Deyimler Listesi

SIRA	DEYİM	SIKLIĞI
1	Aklı almamak	10
2	Göğsü kabarmak	10
3	Bağrına basmak	9
4	Can kulağı ile dinlemek	8
5	İçini çekmek	8
6	Taş kesilmek	8
7	Gözleri kamaşmak	7
8	Aklı karışmak	6
9	Kulak kesilmek	5
10	Başına buyruk olmak	4
11	Canla başla öğretme	4
12	Göz atmak	4
13	Yüreği sızlamak	3
14	Aklı başında olmak	3
15	İçi içine sığmamak	3
16	Aklı durmak	3
17	Dili tutulmak	3
18	Soluğu kesilmek	3
19	Yüreği yanmak	3
20	Yüreği çarpmak	3
21	İçi yanmak	3
22	Göz göze gelmek	3
23	Ağır başlı olmak	3
24	Akla durgunluk vermek	3
25	Kendine gelmek	2
26	El üstünde tutmak	2
27	Göze almak	2
28	Cana yakın olmak	2
29	Sesi soluğu çıkmamak	2
30	Yüreğine inmek	2
31	Gözünde tutmek	2
32	Göklere uçmak	2
33	Aklını başına almak	2
34	El birliği yapmak	2
35	Yüreğine su serpmek	2
36	Başını alıp gitmek	2
37	Dört gözle beklemek	2
38	Gözden kaybolmak	2
39	Kulağına küpe olmak	2
40	İçine işlemek	2
41	Baş eğmek	2
42	Güvendiği dağlara kar yağmak	1
43	Aklına yatmamak	1
44	Gözlerinden ateş sıçramak	1
45	Gözüne çarpmak	1
46	Gözden geçirmek	1
47	Söze karışmak	1
48	Tatlıya bağlamak	1
49	Yanaklarında güller açmak	1
50	Gözlerini okşamak	1
51	Akıla sığmamak	1

SIRA	DEYİM	SIKLIĞI
52	Sözünü balla kesmek	1
53	Yarıp tutuşmak	1
54	Sararıp solmak	1
55	Ayak uydurmak	1
56	Boy göstermek	1
57	Dile getirmek	1
58	Hayrete düşmek	1
59	Dizginleri ele almak	1
60	Kol kanat açmak	1
61	Rengi uçmak	1
62	Gözleri yerinden fırlamak	1
63	Başına taç etmek	1
64	Kalburla su taşımak	1
65	Gözüne uyku girmemek	1
66	Yüzünü kara çıkarmak	1
67	Gözleri fırlamak	1
68	Elinde olmamak	1
69	Kendini kaybetmek	1
70	Gözü yolda olmak	1
71	Burnunu sokmak	1
72	El atmak	1
73	Göz ardi etmek	1
74	Kulak misafiri olmak	1
75	Başını çekmek	1
76	Boynunu bükmek	1
77	Yüreğinin direği sızlamak	1
78	Buz kesilmek	1
79	Acılı konuşmak	1
80	Yüreği parça parça olmak	1
81	Aslan kesilmek	1
82	Başa çıkmak	1
83	Ortadan kaybolmak	1
84	Boğazı düğümlemek	1
85	Akl danışmak	1
86	Yüreğine saplanmak	1
87	Ayakları yerden kesilmek	1
88	Göğüs germek	1
89	Yüreği burkulmak	1
90	Yüreği ferahlamak	1
91	Hiçbir kalıba sığmamak	1
92	Üstüne titemek	1
93	Şaşkına çevirmek	1
94	Yürek yakmak	1
95	İşi yolunda gitmek	1
96	Ağız birliği etmek	1
97	Göz almak	1
98	Aklından bile geçmemek	1
99	Göz önüne sermek	1
100	Ağızından bal almak	1
101	Baş üstünde tutmak	1
102	Gönül almak	1

SIRA	DEYİM	SIKLIĞI
103	Yüreği kabarmak	1
104	Saçı sakalına karışmak	1
105	Ağzı sulanmak	1
106	Dudaklarına dökülmek	1
107	Gözünden silinmek	1
108	Sırt çevirmek	1
109	Gözü kamaşmak	1
110	Başında şimşek çakmak	1
111	Yüreği davul davul vurmak	1
112	Yüreğine sığmamak	1
113	Yüreği sevinçle dolmak	1
114	Yüreği taşmak	1
115	Kendinden geçmek	1
116	Zihni durmak	1
117	Başının içi duman duman olmak	1
118	Kalbi pır pır olmak	1
119	Etekleri zil çalmak	1
120	Dil dökmek	1
121	Aklı ermemek	1
122	İç geçirmek	1
123	Boyun bükmek	1
124	İğne atılsa yere düşmemek	1
125	Gönül yakmak	1
126	Gönül vermek	1
127	Su yüzüne çıkmak	1
128	Baş kaldırmak	1
129	Akıl durdurmak	1
130	Gözü tok olmak	1
131	Aklının ucundan geçmemek	1
132	Ödü patlamak	1
133	Ağzı bir karış açılmak	1
134	Gözden çıkarmak	1
135	Başı sıkışmak	1
136	İki dirhem bir çekirdek olmak	2
137	Kendine bağlamak	1
138	Tüyleri diken diken olmak	1
139	Karga tulumba etmek	1
140	Hayal kırıklığına uğramak	1
141	Süt dökmüş kediye dönmek	1
142	Kendini kaptırmak	1
	TOPLAM	255

EK.2. Cahit Uçuk'un İncelenen 15 Masal Kitabındaki İkilemeler Listesi

SIRA	İKİLEME	SIKLIĞI
1	Yavaş yavaş	44
2	Parıl parıl	40
3	Renk renk	39
4	Halka halka	34
5	Usul usul	33
6	Birer birer	31
7	Pırıl pırıl	26
8	Mır mır	24
9	Sık sık	21
10	Sıkı sıkı	20
11	Seve seve	19
12	Vakit vakit	19
13	Kocaman kocaman	19
14	Ağır ağır	17
15	Uzun uzun	16
16	Işıl ışıl	14
17	Şaşkın şaşkın	13
18	Kanat kanat	11
19	Tek tek	11
20	Soru soru	11
21	Tatlı tatlı	10
22	Sarmaş dolaş	10
23	Kıpır kıpır	10
24	Sırlı sırlı	10
25	Mırıl mırıl	9
26	Çın çın	9
27	Anlamlı anlamlı	8
28	Biçim biçim	8
29	Mini mini	8
30	Sıra sıra	8
31	Çabuk çabuk	7
32	Resim resim	7
33	Cik cik	7
34	Yan yana	7
35	Mis mis	7
36	Derin derin	6
37	İçin için	6
38	Ateş ateş	6
39	Hemen hemen	6
40	Işık ışık	6

SIRA	İKİLEME	SIKLIĞI
41	Neler neler	5
42	Puf puf	5
43	Dalga dalga	5
44	Çakmak çakmak	5
45	İri iri	5
46	Minik minik	5
47	Çeşit çeşit	5
48	El ele	5
49	Şimşek şimşek	5
52	Doya doya	5
51	Sağa sola	5
52	Sıcacık sıcacık	4
53	Kapış kapış	4
54	Keyifli keyifli	4
55	Damla damla	4
56	Çil çil	4
57	Cıvıl cıvıl	4
58	Fırıl fırıl	4
59	Çok çok	4
60	Kucak kucağa	4
61	Kat kat	4
62	Peş peşe	4
63	Vızır vızır	4
64	Tütsü tütsü	4
65	Salına salına	4
66	Ayrı ayrı	4
67	Kısa kısa	4
68	Allak bullak	3
69	Parça parça	3
70	İçli içli	3
71	Kelime kelime	3
72	Süslü püslü	3
73	Buram buram	3
74	Ara sıra	3
75	Boydan boya	3
76	Al al	3
77	Ürpere ürpere	3
78	Boy boy	3
79	Bir bir	3
80	Kap kaçak	3

SIRA	İKİLEME	SIKLIĞI
81	Uzak uzak	3
82	Kesik kesik	3
83	Masal masal	3
84	Canla başla	3
85	Baştan başa	3
86	Korka korka	3
87	Gizli gizli	3
88	Nazlı nazlı	3
89	Düğüm düğüm	3
90	Hafif hafif	3
91	Çıtır çıtır	3
92	Git gel	3
93	Güneş güneş	3
94	Çit çit	3
95	Sızım sızım	3
96	Hayran hayran	2
97	Avuç avuç	2
98	Duman duman	2
99	Çoluk çocuk	2
100	Çember çember	2
101	Kolay kolay	2
102	Yıldız yıldız	2
103	Yalvar yakar	2
104	Çevire çevire	2
105	Cız cız	2
106	Düşünceli düşünceli	2
107	Türkü türkü	2
108	Ufak tefek	2
109	Karşı karşı	2
110	Süzüle süzüle	2
111	Kopuk kopuk	2
112	Soluk soluğa	2
113	Rüzgar rüzgar	2
114	Yer yer	2
115	Kırış kırış	2
116	Başka başka	2
117	Canlı canlı	2
118	Cayır cayır	2
119	Büyük küçüklü	2
120	Mışıl mışıl	2
121	Bir iki	2
122	Avaz avaz	2
123	Büyük büyük	2
124	Göz göze	2
125	Sere serpe	2
126	Yumuşak yumuşak	2
127	Fırtına fırtına	2
128	Sesli sesli	2
129	Yeşil yeşil	2
130	Yanı sıra	2
131	Yürek yürek	2
132	Öne arkaya	2
133	Yudum yudum	2
134	Bulut bulut	2
135	Sıçraya sıçraya	2
136	Tık tık	2
137	Şıkır şıkır	2
138	Açık seçik	2
139	Çizgi çizgi	2
140	Sallaya sallaya	2
141	Kıkr kıkr	2
142	Kaba saba	2
206	Yıllar yıllar	1

143	Gürül gürül	2
144	Ak pak	2
145	Çiçek çiçek	1
146	Yaldız yaldız	1
147	Teker teker	1
148	Uzun uzun	1
149	Buğulu buğulu	1
150	Elmas elmas	1
151	Islak ıslak	1
152	Çuval çuval	1
153	Çocuksu çocuksu	1
154	Hay hay	1
155	Acılı acılı	1
156	Batıp çıkan	1
157	Koklaya koklaya	1
158	Arşın arşın	1
159	Desen desen	1
160	Şık şık	1
161	Elma elma	1
162	Beşik beşik	1
163	Yorgun argın	1
164	Kıvrana kıvrana	1
165	Oluk oluk	1
166	Kurum kurum	1
167	Yaprak yaprak	1
168	Kucak kucak	1
169	Koşu koşu	1
170	Sayılı sayılı	1
171	Dizi dizi	1
172	Bilmiş bilmiş	1
173	Sora sora	1
174	Pır pır	1
175	Köpük köpük	1
176	Göre göre	1
177	Tekrarlaya tekrarlaya	1
178	Sarıla sarıla	1
179	Topu topu	1
180	Kubbe kubbe	1
181	Bölük pörçük	1
182	Dolanıp dolanıp	1
183	Kıvrıla büküle	1
184	Yelken yelken	1
185	Aklı fikri	1
186	Elvan elvan	1
187	İkişer ikişer	1
188	Para pul	1
189	Büyük küçük	1
190	Açık açık	1
191	Üst üste	1
192	Üçer üçer	1
193	Sessiz sessiz	1
194	İndi çıktı	1
195	Küçük küçüklü	1
196	Birer ikişer	1
197	Peşi sıra	1
198	Çeke çeke	1
199	Dantel dantel	1
200	Diyar diyar	1
201	Güzel güzel	1
202	Evirip çevirip	1
203	Sus pus	1
204	İşsiz güçsüz	1
205	Sonra sonra	1

207	Sevinç sevinç	1
208	Uslu uslu	1
209	Akıl fikir	1
210	Sevine sevine	1
211	Sevinçli sevinçli	1
212	Kuzu kuzu	1
213	Hızlı hızlı	1
214	Gelip giden	1
215	Fıkır fıkır	1
216	Bilgiç bilgiç	1
217	Burgu burgu	1
218	Mavi mavi	1
219	Vakitli vakitsiz	1
220	İnce ince	1
221	Bölüm bölüm	1
222	Sürüne sürüne	1
223	Buruş buruş	1
224	Salkım salkım	1
225	Gümüş gümüş	1
226	Acele acele	1
227	Tane tane	1
228	Sağanak sağanak	1
229	Zaman zaman	1
230	Buket buket	1
231	Haşır neşir	1
232	Acı acı	1
233	Pare pare	1
234	Feryat figan	1
235	Öbek öbek	1
236	Ah vah	1
237	Buğu buğu	1
238	Girintili çıkıntılı	1
239	Doğru dürüst	1
240	Giyinip kuşanmak	1
241	Umut umut	1
242	Küp küp	1
243	Tıklım tıklım	1
244	Vakit vakit	1
245	Çarpık çurpuk	1
246	Dürülü bürülü	1
SIRA	İKİLEME	SIKLIĞI
247	Ezilip büzülmek	1
248	Zümrüt zümrüt	1
249	Uzata uzata	1
250	Boğum boğum	1
251	Baş başa	1
251	Gidip gelip	1
253	Diş diş	1
254	Taç taç	1
255	Yerli yerinde	1
256	Dolup taşmak	1
257	Garip garip	1
258	Perçin perçin	1
259	Gitti geldi	1
260	Hoplama hoplama	1
261	Top top	1
262	Kesin kesin	1
263	Sayfa sayfa	1
264	Sevimli sevimli	1
265	Gide gele	1
266	Senlik benlik	1
267	Isıta ısıta	1
268	Kırk dökük	1
269	Gür gür	1

270	Hayran hayran	1
271	Biner biner	1
272	Düşüne düşün	1
273	Boylu poslu	1
274	Apar topar	1
275	Hamur hamur	1
276	Cins cins	1
277	Destan destan	1
278	Diken diken	1
279	Mutlu mutlu	1
280	Yanıp sönmekle	1
281	Omuz omuza	1
282	Bol bol	1
283	Yanıp söndüğü	1
284	Yağmur yağmur	1
285	Çılgık çılgık	1
286	Telaşlı telaşlı	1
287	İrili ufaklı	1
288	İnce uzun	1
289	Rahat rahat	1
290	Bastıra bastıra	1
291	Gevşek gevşek	1
292	Ara ara	1
293	Eğri büğrü	1
294	Yırtık pırtık	1
295	Soy sop	1
296	Gıcır gıcır	1
297	Koyun koyuna	1
298	Dip dibe	1
299	Alev alev	1
300	Sulu sulu	1
301	Küçük küçük	1
302	Yara bere	1
303	Bum bum	1
304	Boy pos	1
	TOPLAM	1029

EK.3. Cahit Uçuk'un İncelenen 15 Masal Kitabındaki Kalıp Sözcükler

Listesi

SIRA	Kalıp Sözcükler	SIKLIĞI	SIRA	Kalıp Sözcükler	SIKLIĞI
1	Sağolun	33	43	Kurban olduğum Allah	1
2	Aman Allah'ım	19	44	Söz bir Allah bir	1
3	Teşekkür ederim	19	45	Ah ne yazık	1
4	Hoşça kal	14	46	Sağlık olsun	1
5	Rica ederim	11	47	Hayırlısı olsun	1
6	Hoş bulduk	8	48	İyi geceler	1
7	Çok şükür	8	49	Hiç kuşkun olmasın	1
8	Şükürler olsun	8	50	Bahtiyar ettin	1
9	Allah nazardan esirgesin	4	51	Allah daim etsin	1
10	Yerden göğe haklı	4	52	Allah'a ismarladık	1
11	Aman Tanrım	4	53	Estağfurullah	1
12	Hoş geldin	3	54	Hayırdır inşaallah	1
13	Güle güle	3	55	Allah'ın bir lütfu	1
14	Seni seviyorum	3	56	O nasıl söz	1
15	Baş üstüne	3	57	Allah'tan ümit kesilmez	1
16	Hah şöyle	2	58	Tanrı seni korusun	1
17	Afedersiniz	2	59	Aman yarabbi	1
18	Buyur et	2	60	Çifte kumrular	1
19	Tanrı kem gözden korusun	2	61	Allah'ından bulsunlar	1
20	Fesuphanallah	1	62	Yemin ederim	1
21	Yolunuz açık olsun	1	63	Görüşmek üzere	1
22	İyi yolculuklar	1	64	Hayırlı geceler	1
23	Allah'ın emriyle	1	65	Hiç şüphelen olmasın	1
24	Darısı başına	1	66	Yaşasın	1
25	Başımızdan eksik olma	1	67	Bana müsaade	1
26	İnşallah	1	68	Çok sevindim	1
27	Gözlerinden öperim	1	69	Dilediğince olsun	1
28	Allah başka dert vermesin	1	70	Ellerinizden öperim	1
29	Tuh tuh maşallah	1	71	Tatlı rüyalar	1
30	Müjdemini isterim	1	72	Berhudar ol	1
31	Allah uzun ömür versin	1	73	Hay Allah	1
32	İyi akşamlar	1	74	Ana sütü gibi helal	1
33	Ne yazık ki	1	75	Alnım açık	1
34	Namus sözü	1	76	Baş üstüne	1
35	Bana müsaade	1	77	Gözünüz aydın	1
36	Muradıma erdim	1	78	Allah Allah	1
37	And içtik	1	79	Hayrola	1
38	Kambarsız düğün olmaz	1	80	Allah esirgesin	1
39	Allah razı olsun	1	81	İyi yolculuklar	1
40	İyi uykular	1	82	Hangi rüzgar attı	1
41	Yarımdan tezi yok	1	83	Bak hele	1
42	Ha şunu bileydin	1	84	Ellerine sağlık	1
	TOPLAM	217			